

4. IX. 1962

JUGOSLOVENSKI PREGLED

*INFORMATIVNO DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

JUN 1962. GODINA VI

6

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GODINA VI
Jun 1962.

Uredivački odbor:

Predsednik NIKOLA MINČEV, *članovi*: dr JOŽE BRILEJ, BOŽIDAR ĐUROVIĆ,
dr PAVLE KOVAČ, LJUBICA MIHIĆ, ANTE NOVAK, VOJO RAKIĆ,
STANA TOMAŠEVIĆ, dr TONE VRATUŠA.

Glavni urednik: BOŽIDAR ĐUROVIĆ

Izdavač:

PUBLICISTIČKO-IZDAVAČKI ZAVOD »JUGOSLAVIJA«,
BEOGRAD, Knez Mihailova 6.

S A D R Ž A J

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Promene u organizaciji Saveznog izvršnog veća i savezne uprave	237—239
Sednice Savezne narodne skupštine	240—241
Sednice Saveznog izvršnog veća	242—244

PRIVREDA

Proizvodnja i potrošnja uglja 1957—1961.	245—251
Industrija kože i obuće	252—255
Plovna mreža unutrašnje plovidbe i njeno iskoriš- ćavanje	255—258
Krmno bilje	259—264
Ekonomski odnosi sa Italijom	265—268

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Organizacija i finansiranje socijalnog osiguranja ..	269—274
--	---------

SPOLJNA POLITIKA

Jugoslavija i Irak	275
Poseta potpredsednika SIV-a Aleksandra Rankovića Italiji	276
Međunarodni ugovori zaključeni u prvoj polovini 1962.	277—280

PROMENE U ORGANIZACIJI SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA I SAVEZNE UPRAVE

Izmene i dopune Zakona o saveznom organima uprave,¹ usvojila je Savezna narodna skupština na sednicama u maju 1962. Posle toga je Savezno izvršno veće donelo dve uredbe kojima su izvršene izmene u organizaciji Saveznog izvršnog veća i saveznih organa uprave.² Ove izmene bile su izazvane potrebom da se obezbedi efikasnije delovanje Saveznog izvršnog veća i savezne uprave na preduzimanju organizacionih mera za sprovođenje zakona i kontrolu primene zakonskih i drugih propisa. Analize nekih pojava u radu organa društvenog samoupravljanja i državne uprave pokazale su da uzrok nekim slabostima nije nepostojanje odgovarajućih propisa i odluka predstavničkih tela, već u prvom redu nedovoljna efikasnost u sprovođenju propisa.

Dosadašnji razvoj društvenog sistema u Jugoslaviji karakteriše nastojanje da se suzbije svaka pojava birokratsko-etatističkih tendencija i subjektivističke samovolje, kao i težnja za što većom afirmacijom osnovnih nosilaca socijalističkog napretka, koji se izražavaju u organima i organizaciji društvenog samoupravljanja. U tim uslovima ponegde je u praksi nedovoljno razvijeno odgovarajuće državno-administrativno regulisanje tamo gde je ono nužno, mada je uloga državnih organa, a posebno organa državne uprave, postojećim propisima jasno definisana.³

Prilikom donošenja Zakona o državnoj upravi (marta 1956) potpredsednik Saveznog izvršnog veća Edvard Kardelj u svom eksponatu rekao je o ulozi državne uprave: »Ako hoćemo da obezbedimo nesmetano dalje ostvarivanje političkog kursa koji leži u osnovi izgradnje socijalističkih odnosa u našoj zemlji, moramo obezbediti i striktnu kontrolu u pogledu pridržavanja i izvršavanja zakona i plana i na zakonu i planu zasnovanih odluka, na svim stepenima našeg društvenog sistema i kod svih državnih i drugih društvenih organa, počev od saveznih pa do opštinskih. Taj zadatak je poveren u prvom redu državnoj upravi i mi je moramo osposobiti da ga može zadovoljavajuće da izvrši.«⁴

Upravo ta samostalna i kontrolna uloga organa državne uprave, njihova inicijativa i relativna samostalnost koja im je data zakonom, nisu u novijem periodu dovoljno došle do izražaja. Delatnost organa uprave bila je suviše vezana za odluke kolektivnih političko-izvršnih organa, tako da su organi uprave postali suviše nesamostalni, spori i nedovoljno efikasni. S druge strane, političko-izvršni organi bili su preopterećeni raznim poslovima koje su mogli da obave i organi državne uprave. Od toga je trpelo sprovođenje zakona i drugih propisa koje su donosila predstavnička tela i koji se u nekim slučajevima nisu u potpunosti primenjivali.

¹ Zakon o izmenama i dopunama Zakona o saveznom organima uprave (»Službeni list FNRJ«, br. 22/62).

² Uredba o osnivanju i ukidanju određenih saveznih organa uprave i Uredba o izmenama i dopunama Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća (»Službeni list FNRJ«, br. 25/62).

³ Detaljnije o položaju i organizaciji državne uprave vidi: »Jug. pregled«, 1957, str. 173-179 (41-47); 1958, str. 339-343 (85-89).

⁴ Edvard Kardelj: »Problemi naše socijalističke izgradnje«, knjiga IV, str. 340, Kultura, Beograd, 1960.

U cilju otklanjanja tih slabosti u radu političko-izvršnih organa i organa državne uprave, donete su i navedene izmene u organizaciji i preciziranju funkcije Saveznog izvršnog veća i savezne državne uprave. Osnovna svrha tih mera je da se obezbede organizacione i kontrolne funkcije državnih organa, da se ostvari dosledno izvršavanje propisa i time učvrsti položaj i obezbedi pravilno funkcionisanje društvenog samoupravljanja. Jer samoupravljanje ne može da funkcioniše ni da se ostvaruje ako svako ne deluje u okvirima svojih prava i ako ne ispunjava svoje dužnosti. Samoupravljanje koje bi dozvolilo samovolju i privilegije na račun i na štetu drugog neminovno bi bilo u suprotnosti sa ostvarenjem stvarnog samoupravljanja. Neke negativne pojave koje su se ispoljavale u funkcionisanju sistema samoupravljanja nisu bile posledica sistema kao takvog, već, naprotiv, rezultat slabosti u primeni, nedostlednosti u sprovođenju u život samog sistema. Zato spomenute promene, kao i druge mere donete u poslednje vreme, ne znače neko jačanje administrativnog centralizma, niti dovođenje u pitanje sistema samoupravljanja, nego mere za sprečavanje pojava raznih deformacija koje narušavaju i usporavaju razvoj samoupravljanja.

Zakonom i drugim propisima određene su funkcije i uloga političko-izvršnih organa i organa državne uprave u sistemu društvenog samoupravljanja. Međutim, neke organizacione forme nisu u potpunosti odgovorile takvoj funkciji, a funkcija kontrole nije uvek adekvatno sprovedena. Pokazala se potreba da se političko-izvršni organi rasterete izvesnih poslova koje treba da vrše organi državne uprave i da se obezbedi samostalnija delatnost organa uprave tamo gde su oni inače zakonima i propisima ovlašćeni da deluju, a da se na osnovu toga poveća i lična odgovornost rukovodećih funkcionera uprave za izvršavanje ili neizvršavanje zakonskih i drugih propisa.

Istovremeno sa pojavama slabosti u radu državnih i samoupravnih organa pojavile su se i izvesne teškoće u privrednom razvoju zemlje. One se u prvom redu ogledaju u nešto sporijem rastu proizvodnje nego ranije i u povećanju platnog deficita. Ove pojave su bile posledica i objektivnih teškoća (suša, smetnje na inostranim tržištima, i dr.), kao i subjektivnih propusta u ekonomskoj politici i privrednoj praksi, u planiranju, itd. To je takođe zahtevalo preduzimanje mera koje će omogućiti postizanje optimalnih rezultata u proizvodnji i podizanju produktivnosti rada.

Svi ti momenti zahtevali su donošenje raznih mera, među koje spadaju i ove o organizaciji Saveznog izvršnog veća i savezne državne uprave. Sve te promene su u skladu sa načelima novog Ustava, na čijoj izradi već drugu godinu radi Komisija za ustavna pitanja Savezne narodne skupštine.

PROMENE U ORGANIZACIJI SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA

U prvom redu, izvršene su promene u samom Saveznom izvršnom veću. Za pripremanje i pretresanje pitanja iz delokruga rada, Veće obrazuje *odbore*, u koje bira članove Veća, ali za članove mogu biti izabrani i drugi narodni poslanici, predstavnici sindikata i drugih društvenih organizacija i razni stručnjaci. Prema novoj organizaciji, ostali su i dalje: Koordinacioni odbor, Odbor za unutrašnje poslove, Odbor za prosvetu i kulturu, Odbor za organizaciono-upravna pitanja i Odbor za ekonomske odnose sa inostranstvom. Umesto Odbora za perspektivni društveni plan i Odbora za privredu, formirani su, sa većim kompetencijama, Odbor za društveni plan i Odbor za opšta privredna pitanja, a za koordinaciju u oblasti ekonomske politike — Odbor za privrednu koordinaciju. Odbor za narodno zdravlje i Odbor za socijalnu politiku spojeni su, a ukinut je Odbor za budžet i službenička pitanja.

Ovim promenama u načelu se ne menja koordinaciona i usmeravajuća funkcija odbora, ali su do izvesne mere izmenjene kompetencije i delokrug pojedinih odbora.

Pojačana je funkcija i proširene su nadležnosti *Koordinacionog odbora*. On je dobio veći značaj kao politički organ Saveznog izvršnog veća, naročito u pogledu opšte-političkih problema i pitanja sistema. Koordinacioni odbor se stara o ostvarivanju opšte i ekonomske politike Savezne narodne skupštine i Saveznog izvršnog veća. Dalje, u okviru odluka Saveznog izvršnog veća, Koordinacioni odbor utvrđuje načelne osnovne za izradu zakona, društvenog plana i drugih saveznih propisa. Koordinacioni odbor utvrđuje opšta načela za rad i unutrašnju organizaciju saveznih organa uprave i daje smernice za njihov rad na rešavanju pitanja koja se odnose na društveni sistem i organizaciju državnih organa. Pored toga, Koordinacioni odbor donosi u ime Veća rešenja i odluke u vezi sa određenim hitnim pitanjima, a takođe i u vezi sa drugim pitanjima iz nadležnosti Veća za koje ga ono ovlasti. Koordinacioni odbor odlučuje i o kadrovskim pitanjima. Sve to omogućuje da se mnoga pitanja iz rada Veća rešavaju brže i da Veće utiče na pravilan i efikasan rad savezne uprave uspješnije nego što je to bio slučaj dosad, kada je Koordinacioni odbor, pored raspravljanja o osnovnim smernicama i načelnim pitanjima politike Saveznog izvršnog veća, uglavnom samo utvrđivao načela za izradu zakona i drugih propisa i pripremao predloge dnevnog reda za sednice Veća.

Značajnije su takođe izmene kod privrednih odbora Saveznog izvršnog veća.

Odbor za opšta privredna pitanja vrši koordinaciju na području tekuće privredne politike. On prati privredna kretanja i predlaže mere za obezbeđenje privredne stabilnosti, usmeravanje privrednih kretanja, kontrolu tržišta i usklađivanje robnonovčanih odnosa. Na tom području, dakle, obezbeđuje pravovremenu i efikasnu društvenu kontrolu i intervenciju gde se za to ukaže potreba. U tu svrhu Odbor koordinira regulativnu delatnost savezne državne uprave. On se ne bavi posebno pitanjem ekonomskog sistema i plana, ali kroz praćenje svakodnevnih ekonomske politike analizira kako se sistem odražava na tekuća privredna kretanja i kakvi su rezultati plana. Iznošenjem problema sa tog aspekta, Odbor sa svoje strane doprinosi pravilnijem planiranju.

Odbor za društveni plan utvrđuje smernice za razradu godišnjeg i perspektivnog saveznog društvenog plana. On takođe utvrđuje i nacrt tih planova koji se predlažu Saveznom izvršnom veću i zatim Saveznoj narodnoj skupštini, izučava probleme koji se pojavljuju u vezi sa planiranjem i daje predloge za rešavanje problema koji se pojave pri ostvarivanju saveznog društvenog plana. On se bavi i drugim opštim problemima privrede koji imaju dugoročan značaj.

Odbor za ekonomske odnose sa inostranstvom bavi se pitanjima politike u ekonomskim odnosima sa inostranstvom, koordinira delatnost saveznih i drugih organa u oblasti spoljne trgovine i ostalih ekonomskih odnosa sa drugim zemljama, prati izvršavanje mera koje se preduzimaju na tom području, radi na rešavanju problema platnog bilansa, na pripremanju plana uvoza i izvoza i prati izvršenje tog plana. Odbor takođe pretresa i predlaže mere za rešavanje pitanja finansijskih odnosa sa inostranstvom. On naročito analizira probleme i zadatke i predlaže mere za rešavanje pitanja postojećeg platnog deficita.

Na čelu *Odbora za privrednu koordinaciju* stoji jedan od potpredsednika Saveznog izvršnog veća, a u njegovom sastavu se nalaze predsednici ostalih privrednih odbora i predsednik Savezne narodne skupštine. Odbor pretresa ekonomska pitanja koja se odnose na delokrug rada dva ili više odbora Veća, pa i šire. On iznosi pred Veće predloge za rešavanje tih pitanja. Najzad, Odbor se naročito brine za ostvarivanje jedinstvene ekonomske politike na svim privrednim područjima.

PROMENE U ORGANIZACIJI SAVEZNE UPRAVE

U skladu sa promenama u Saveznom izvršnom veću, i u istom cilju, izvršene su i izmene u pogledu funkcija i odgovornosti organa savezne uprave. U prvom redu, u pogledu svih organa savezne uprave, jače je naglašena samostalnost organa i lična odgovornost funkcionera koji se nalaze na čelu tih organa. U Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o saveznom organima državne uprave izričito je rečeno da su državni sekretari, sekretari Saveznog izvršnog veća i drugi rukovodeći funkcioneri odgovorni, u okviru svojih ovlašćenja, za sprovođenje zakona, saveznog društvenog plana i drugih propisa i akata Savezne narodne skupštine i Saveznog izvršnog veća. U okviru svog delokruga, državni sekretari i sekretari Saveznog izvršnog veća daju predloge za donošenje zakona i propisa i, na svoju inicijativu ili na zahtev Saveznog izvršnog veća, pripremaju nacrt zakona i drugih propisa koje donosi Veće. Oni prate propise i druge opšte akte republičkih i opštinskih organa i ukazuju na propise i akte koji su u suprotnosti sa saveznom zakonima ili drugim propisima.

Radi usklađivanja organizacije savezne uprave sa promenama u Saveznom izvršnom veću, izvršene su odgovarajuće izmene i u organizaciji savezne uprave.

U prvom redu, izvršene su odgovarajuće izmene u organizaciji savezne uprave na području privrede. Ukinuti su Komitet za spoljnu trgovinu i Državni sekretarijat za robni promet, a delimično je izmenjena nadležnost Sekretarijata za opšte privredne poslove.

Umesto Komiteta za spoljnu trgovinu, koji je bio kolektivni organ za koordinaciju u toj oblasti, osnovan je *Državni sekretarijat za spoljnu trgovinu*. Sekretarijat prati izvršavanje saveznog društvenog plana na području izvoza i uvoza, vodi brigu o izvršavanju propisa i vrši sve upravne poslove u toj oblasti. On predlaže Saveznom izvršnom veću donošenje propisa i preduzimanje mera za regulisanje uvoza i izvoza i daje svoje primedbe na predloge iz oblasti spoljne trgovine koje upute drugi organi. Time što je umesto kolektivnog organa — Komiteta, stvoren Državni sekretarijat povećana je lična odgovornost rukovodećeg funkcionera.

Radi što uspešnijeg praćenja privrednih kretanja, kao i da bi se omogućila, gde se za to pokaže potreba, pravovremena intervencija u vezi sa raznim pojavama u privredi, izmenjena je donekle nadležnost dosadašnjeg *Sekretarijata Saveznog izvršnog veća za opšte privredne poslove*. Dok se ranije njegova aktivnost iscrpljivala u praćenju izvršavanja plana i delovanja ekonomskog sistema, sada je uloga Sekretarijata aktivnija i određenija. Pored praćenja tekućih kretanja u privredi i podnošenja izveštaja o tome Saveznom izvršnom veću, on treba da daje i predloge za preduzimanje određenih mera u oblasti tekuće ekonomske politike i da prati sprovođenje tih mera. On takođe predlaže mere u vezi sa obezbeđivanjem i kretanjem privrednih rezervi, kao i za sređivanje tržišta, i sam preduzima mere za koje je ovlašćen na tom području. Pored toga, Sekretarijat vrši upravne poslove u oblasti cena i tarifa iz nadležnosti federacije i daje Veću svoja mišljenja o tim pitanjima. Jedan deo ovih poslova dosad je spadao u nadležnost Državnog sekretarijata za poslove robnog prometa. Međutim, pošto se pitanja kao što su, na primer, privredne rezerve, cene, tarife itd. tiču svih privrednih organa, smatra se da je najcelishodnije da načelne odluke o ovim pitanjima donosi Odbor za opšta privredna pitanja, a da ih sprovodi Sekretarijat za opšte privredne poslove.

Upravo zbog toga što je deo poslova u vezi sa sprovođenjem tekuće ekonomske politike i intervencijom državnih organa na tržištu prešao na Sekretarijat Saveznog izvršnog veća za opšte privredne poslove, nije bilo više potrebe za postojanjem Državnog sekretarijata za poslove robnog prometa kakav je bio do sada, i zato je on ukinut. Umesto njega osnovan je *Sekretarijat Saveznog izvršnog veća za*

trgovinu i turizam, koji će vršiti zadatke iz nadležnosti federacije u oblasti trgovine, ugostiteljstva i turizma. Pored vršenja upravnih poslova u oblasti sprovođenja propisa i organizacije trgovinske i ugostiteljske delatnosti, Sekretarijat predlaže i sprovodi mere za unapređivanje turizma i prati izvršavanje plana u ovim privrednim oblastima. U njegovu nadležnost takođe spadaju i poslovi sa područja inspekcije tržišta i sprovođenje kontrole određenih mera u vezi sa cenama, itd.

U sklopu promena u zadacima saveznih organa uprave izvršeno je i izvesno proširenje i preciziranje poslova *Saveznog zavoda za privredno planiranje*. Pored ranijih poslova (praćenje razvoja privrede, stručna izrada planova i praćenje njihovog izvršavanja), Zavod vrši analize i podnosi izveštaje Saveznom izvršnom veću o izvršavanju saveznog društvenog plana, daje predloge za donošenje propisa i za preduzimanje mera za izvršavanje plana, kao i predloge za istraživanje opštih odnosa utvrđenih planom. Time je ostvarena neposredna povezanost Zavoda sa Odborom za društveni plan, a pojačana je i odgovornost Zavoda za izvršenje plana.

Izmenjena je delimično i nadležnost *Državnog sekretarijata za poslove finansija*, pošto su poslovi budžeta izdvojeni iz njegove nadležnosti i preneti na novi *Sekretarijat Saveznog izvršnog veća za budžet i opštu upravu*.

Prema tome, poslovi organa savezne uprave na području privrede sada su precizniji, a donekle i širi.

Isto tako, u cilju jačanja efikasnosti i odgovornosti organa uprave, izvršene su izmene i kod nekih drugih saveznih organa.

Pošto obim poslova federacije u oblasti narodnog zdravlja i socijalne politike nije velik, a postoji i znatna povezanost u rešavanju problema iz tih oblasti, smatralo se suvišnim postojanje dvaju odvojenih sekretarijata. Zato su Sekretarijat Saveznog izvršnog veća za narodno zdravlje i Sekretarijat Saveznog izvršnog veća za socijalnu politiku i komunalna pitanja spojeni u novi *Sekretarijat Saveznog izvršnog veća za zdravstvo i socijalnu politiku*. Nadležnost novog sekretarijata je takođe preciznije određena. Tako je pored socijalnih poslova — zaštite dece i omladine i vojnih invalida — novim propisima predviđena i zaštita bivših boraca i žrtava fašističkog terora, zatim vršenje poslova iz oblasti starateljstva i zaštite porodice, kao i organizaciono-ekonomska i druga pitanja iz stambene i komunalne delatnosti.

Novi *Sekretarijat Saveznog izvršnog veća za savezni budžet i opštu upravu* preuzima poslove u vezi sa saveznim budžetom koje je ranije vršio Državni sekretarijat za finansije i budžet, kao i poslove ranijeg Sekretarijata Saveznog izvršnog veća za opštu upravu. Novi Sekretarijat sada vrši sve poslove u vezi sa pripremom, izvršavanjem i kontrolom izvršavanja saveznog budžeta. On vodi poslove oko organizacije tehničkih službi potrebnih za rad Saveznog izvršnog veća, kao i nadzor nad radom službenika koji vode materijalno poslovanje u organima savezne uprave nad kojima vrši kontrolu Savezno izvršno veće. Pored toga, vrši upravne poslove u vezi sa sprovođenjem propisa u službeničkim odnosima, kao i poslove u vezi sa unapređivanjem administracije.

D. J.

SEDNICE SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

7. APRILA 1962.

Na sednicama od 7. aprila Savezna narodna skupština odobrila je Izveštaj Saveznog izvršnog veća za 1961. godinu (ekspoz. uz Izveštaj podneo je potpredsednik Veća: Mijalko Todorović) i usvojila Zakon o obrazovanju komisija za sprovođenje propisa o raspodeli čistog prihoda privrednih organizacija i ustanova (ekspoz. uz Predlog zakona podneo je član Saveznog izvršnog veća Ljupčo Arsov) i Odluku o produženju mandata Savezne narodne skupštine. Pored toga, predsednik Komisije za izradu Ustava Edvard Kardelj, podneo je izveštaj o dosadašnjem radu komisije i o izvršenim pripremama za donošenje novog Ustava.

Akti koje je Skupština usvojila:

Zakon o obrazovanju komisija za sprovođenje propisa o raspodeli čistog prihoda privrednih organizacija i ustanova (»Službeni list FNRJ«, 15/62). Zakonom se utvrđuju opšta merila za raspodelu čistog prihoda privrednih organizacija i ustanova na lične dohotke i fondove, koja treba da posluže radnim kolektivima kao bliža orijentacija u izgrađivanju i sprovođenju sopstvene politike raspodele. Ta merila utvrđuje svojim uputstvima Savezno izvršno veće. U cilju ostvarivanja efikasnijeg društvenog uticaja na sprovođenje propisa o raspodeli čistog prihoda, kao i radi dosledne primene opštih merila za tu raspodelu, Zakonom se predviđa osnivanje posebnih komisija kao organa političko-teritorijalnih jedinica — opština, narodnih republika i federacije. Opštinsku komisiju obrazuje narodni odbor opštine, a sastoji se od predsednika i četiri člana. Predsednika i još jednog člana imenuje narodni odbor opštine. Ostali članovi komisije su: predstavnik opštinskog veća sindikata, predstavnik privrednih organizacija i predstavnik društvenih službi. Na sličan način obrazuju se republičke i savezne komisije. Po svom karakteru, te komisije nisu organi državne uprave. One treba u prvom redu da pružaju savete i pomoć privrednim organizacijama (organizovanjem njihovih zajedničkih dogovora, razmene iskustava, i sl.). Samo u vrlo izuzetnim slučajevima, kada utvrdi da postoje očigledne nepravilnosti koje se mogu otkloniti samo njenom intervencijom, republička komisija je ovlašćena da donosi konačna rešenja.

Odluka o produženju mandata Savezne narodne skupštine (»Službeni list FNRJ«, 15/62). Odlukom se Saveznoj narodnoj skupštini, izabranoj 23. i 26. marta 1958, produžava mandat radi donošenja novog Ustava, a najduže za godinu dana.

23. MAJA 1962.

Na sednicama od 23. maja 1962. Savezna narodna skupština usvojila je osam zakona i devet odluka. Pored toga, na odvojenim sednicama domova dati su odgovori na poslanička pitanja i izabrani predsednici, potpredsednici i zapisničari domova.

Akti koje je Skupština usvojila:

Zakon o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Ovim zakonom socijalno osiguranje se organizuje na osnovama koje obezbeđuju njegovo funkcionisanje kao autonomne organizacije osiguranika zasnovane na načelima uzajamnosti, solidarnosti i samoupravnosti. Prema odredbama Zakona, u opštini, republici i federaciji obrazuju se zajednice socijalnog osiguranja — kao samoupravne organizacije osiguranika. Zajednice socijalnog osiguranja u opštinama (komunalne zajednice), koje se obrazuju za područje jedne ili više opština, obezbeđuju i sprovode zdravstveno osiguranje, rehabilitaciju i zapošljavanje invalida rada. Radi ostvarivanja ovih zadataka, u komunalnim zajednicama se obrazuju fondovi zdravstvenog osiguranja, kojima rukuju komunalni zavodi za socijalno osiguranje. Republičke zajednice socijalnog osiguranja obezbeđuju i sprovode invalidsko i penzijsko osiguranje i reosiguranje određenih rizika zdravstvenog osiguranja. U skladu s tim, u okviru republičkih zajednica obrazuju se fondovi invalidskog i fondovi penzijskog osiguranja, kao i fondovi zdravstvenog reosiguranja, kojima rukuju republički zavodi za socijalno osiguranje. Ovi zavodi upravljaju i sredstvima koja se obezbeđuju za dodatak na decu. Jugoslovenska zajednica socijalnog osiguranja vrši poslove od opšteg značaja za sprovođenje socijalnog osiguranja, i u njenom okviru obrazuje se fond invalidsko-penzijskog reosiguranja i zajednički fond rezerve socijalnog osiguranja. Samoupravljanje se ostvaruje preko skupština zajednica. Skupštinu komunalne zajednice čine članovi birani od privrednih i raznih drugih

organizacija, organa i ustanova, dok skupštinu republičke zajednice i skupštinu Jugoslovenske zajednice čine članovi koje delegiraju komunalne odnosno republičke zajednice socijalnog osiguranja.

Zakon o zdravstvenom osiguranju (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Ovaj zakon unosi u dosadašnji sistem zdravstvenog osiguranja promene koje treba da omoguće neposrednu zainteresovanost osiguranika za ostvarivanje što kvalitetnije i efikasnije zdravstvene zaštite i za racionalnije trošenje sredstava iz fondova zdravstvenog osiguranja. U skladu sa promenama u odnosima komune prema zajednici socijalnog osiguranja po Zakonu o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja, komuna postaje neposredno zainteresovana za racionalno korišćenje sredstava fondova zdravstvenog osiguranja, kao i za uspostavljanje što pravilnijih odnosa tih fondova i zdravstvenih ustanova, jer se pokriće rashoda u tim fondovima neposredno odražava na lične dohotke radnika i fondove privrednih i drugih organizacija. U odnosu na dosadašnja prava iz zdravstvenog osiguranja značajniju novinu predstavljaju: naknada u visini 100% u slučaju bolovanja osiguranika preko 60 dana, zatim učešće osiguranika u plaćanju lekova i primanju neobaveznih vakcina, kao i ukidanje banjskog i klimatskog lečenja kao posebnog vida zdravstvene zaštite, tako da će se oni moći primenjivati samo u okviru opšteg lečenja, korišćenjem banjsko-klimatskih faktora.

Osnovni zakon o igrama na sreću (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Zakonom se preciznije određuje ko i pod kakvim uslovima može prirediti igre na sreću i bliže regulišu odnosi između priređivača igre na sreću i učesnika u igri. Igre na sreću mogu prirediti isključivo društvena pravna lica i to samo u cilju pribavljanja finansijskih sredstava za izvršavanje socijalno-humanih, kulturno-prosvetnih i fiskalnih zadataka, ili u cilju privredne reklame. Sve vrste igara na sreću, i to bez posebnog odobrenja, može prirediti samo Jugoslovenska lutrija. Privredne organizacije mogu prirediti samo nagradne konkurse i igre na sreću u cilju privredne reklame, a ostala društvena pravna lica samo lutrije i tombole, i to uvek sa posebnim odobrenjem nadležnih finansijskih organa. Zakonom se daju i određena ovlašćenja narodnim republikama da one, s obzirom na njihove specifične uslove, bliže regulišu pojedina pitanja priređivanja igara na sreću.

Zakon o Jugoslovenskoj lutriji (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Ovim zakonom Jugoslovenska lutrija dobija status samostalne organizacije koja se bavi stalnim priređivanjem igara na sreću. Na Jugoslovensku lutriju primenjuju se, ukoliko samim Zakonom nije drukčije određeno, propisi koji važe za privredne organizacije. Poslovima Jugoslovenske lutrije upravljaju upravni odbor i glavni direktor, izuzev određenih poslova koji su Zakonom stavljeni u delokrug radnog kolektiva. Zakonom se dalje predviđa način raspodele prihoda od priređivanja lutrije i drugih igara na sreću na dobitnike zgoditaka, lične dohotke i fondove Jugoslovenske lutrije, kao i način raspodele ostataka prihoda na društvene organizacije koje po Zakonu učestvuju u raspodeli tih sredstava.

Zakon o prestanku važenja Zakona o oduzimanju državljanstva oficirima i podoficirima bivše jugoslovenske vojske koji neće da se vrate u otadžbinu, pripadnicima vojnih formacija koji su služili okupatoru i odbegli u inostranstvo, kao i licima odbeglim posle oslobođenja (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Ukidajući zakon o oduzimanju državljanstva navedenim licima, zakon određuje da su državljanstvo izgubila samo ona lica za koja je doneto rešenje o oduzimanju državljanstva, kao i da se ovim zakonom ne dira u imovinsko-pravne posledice nastale primenom dosad važećeg Zakona o oduzimanju državljanstva.

Zakon o izmenama i dopunama Opšteg zakona o organizaciji zdravstvene službe (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Zakon sadrži odredbe koje se odnose na sastav saveta zdravstvene ustanove, na kvorum za donošenje punovažnih zaključaka saveta i na pitanja honorarnog rada zdravstvenih radnika. Po odredbama ovog zakona, kolektiv bira jednu trećinu od ukupnog broja članova saveta. Savet može donositi punovažne zaključke samo većinom od dve trećine od ukupnog broja članova saveta. Zakonom se takođe određuje da zdravstveni radnici bez odobrenja svoje ustanove ne mogu raditi u drugoj zdravstvenoj ustanovi.

Zakon o izmenama Zakona o obrazovanju i upotrebi sredstava republičkih i opštinskih rezervnih fondova za potrebe privrednih organizacija (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Procent doprinosa iz kojeg se obrazuju sredstva zajedničkih rezervi privrednih organizacija povećava se od 2% na 3% od sredstava čistog prihoda, umanjenog za iznos koji se obavezno izdvaja u rezervni fond privredne organizacije. Pored toga, Zakonom se daje ovlašćenje opštinskom narodnom odboru da ovaj procent doprinosa može povećati do 5%.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o penzijskom osiguranju (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Radi potpunijeg materijalnog obezbeđenja učesnika narodnooslobodilačkog rata od pre 9. septembra 1943. i učesnika španskog građanskog rata, kao i uživalaca porodičnih penzija ovih kategorija boraca, ovim zakonom se kao garantovani penzijski osnov uzima iznos koji je ravan prosečnom osnovu VI osiguraničkog razreda.

Odluka o ustanovljenju penzijskog dodatka osiguranicima iz određenih službi organa unutrašnjih poslova (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Odlukom se ustanovljava penzijski dodatak u iznosu od 7% do 24,2% od mesečnog iznosa penzije, za uživaocelčnih i invalidskih penzija koji su pravo na penziju ostvarili

ili će ga ostvariti kao službenici Narodne milicije, državne bezbednosti ili kriminalističke službe, straže kazneno-popravnih ustanova, ili kao službenici organa unutrašnjih poslova koji su kao oficiri ili vojni službenici službe državne bezbednosti prevedeni 1952. sa vojne na civilnu formaciju.

Odluka o ustanovljenju penzijskog dodatka vojnim osiguranicima (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Dodatak se kreće od 7% do 24,2% od mesečnog iznosa penzije.

Odluka o izmeni i dopuni Odluke o uvođenju posebnog dodatka na penzije u 1962. godini (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Odlukom se, u skladu sa novim Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o penzijskom osiguranju, nivo garantovanog ličnog dohotka učesnika narodnooslobodilačkog rata i španskog građanskog rata povećava od sadašnjih 24.000 na 26.000 dinara.

Odluka o pokrivanju nepokrivenih manjkova u fondovima zavoda za socijalno osiguranje (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Odlukom se predviđa da će za pokriće manjkova u tim fondovima, čija visina iznosi 36.703 miliona din., biti angažovana neutrošena sredstva iz 2% doprinosa za 1960. i 1961. u iznosu od oko 8.600 miliona din., sredstva iz određenih fondova sa posebnom namenom, kao i neraspoređeni viškovi iz ranijih godina, koji se dosad nisu mogli koristiti u ovu svrhu, u iznosu od oko 12 milijardi din. Ostali deo manjkova pokrio bi se iz beskamatnih zajmova za socijalno osiguranje kod banke.

Odluka o davanju saglasnosti na završni račun Saveznog društvenog fonda za školstvo za 1961. godinu (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Prihodi Fonda za 1961. iznosili su 1.238.400,785 din., rashodi 950,355.715 din., dok je ostalo neutrošeno 288,047.070 din.

Odluka o davanju saglasnosti na finansijski plan Saveznog društvenog fonda za školstvo za 1962. godinu (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Finansijskim planom se predviđaju prihodi Fonda u iznosu od 1.848,056.141 din. i rashodi u istom iznosu.

Odluka o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Opštem investicionom fondu dodeljuju se 2 milijarde din. za finansiranje komunalne izgradnje na Novom Beogradu.

Odluka o izmeni i dopuni Odluke o nagradama i naknadama poslanika Savezne narodne skupštine (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Dnevnice narodnih poslanika za naknadu troškova boravka van mesta stalnog stanovanja povećavaju se na 3.000 din., a Administrativni odbor Skupštine se ovlašćuje da visinu iznosa nagrada i naknada predviđenih Odlukom o nagradama i naknadama može uskladiti sa opštim kretanjima ličnih dohodaka

Odluka o potvrdi uredaba Saveznog izvršnog veća (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Potvrđuju se Uredba o dopuni Uredbe o ugostiteljskim preduzećima i radnjama (»Službeni list FNRJ«, 22/62) i Uredba o dopuni Uredbe o trgovinskoj delatnosti i trgovinskim preduzećima i radnjama (»Službeni list FNRJ«, 16/62).

28. MAJA 1962.

Na sednicama od 28. maja 1962. Savezna narodna skupština donela je Zakon o izmenama i dopunama Zakona o saveznom organima uprave i Zakon o obrazovanju jedinstvenih privrednih komora. Ekspozice uz predloge ovih zakona podneo je potpredsednik Saveznog izvršnog veća Edvard Kardelj. Pored toga, izabrana su četiri nova i razrešeni jedan od dosadašnjih članova Saveznog izvršnog veća, izvršena popuna upražnjenih mesta u jednom od skupštinskih odbora i izabrani članovi parlamentarne delegacije za posetu Sovjetskom Savezu.

Akti koje je Skupština usvojila:

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o saveznom organima uprave (»Službeni list FNRJ«, 22/62). Saveznim organima uprave data su znatno šira ovlašćenja u pogledu izrade nacarta zakona i drugih propisa, kao i za preduzimanje mera u određenim oblastima. Zakonom se ukida Komitet za spoljnu trgovinu i umesto njega osniva Državni sekretarijat za spoljnu trgovinu. Umesto dosadašnjeg Državnog sekretarijata za poslove robnog prometa, koji se ovim zakonom takođe ukida, Savezno izvršno veće obrazovaoce drugi savezni organ uprave na koji će preći određeni poslovi iz dosadašnje nadležnosti tog sekretarijata. Pored toga, ovim zakonom se utvrđuje i nov delokrug Državnog sekretarijata za poslove finansija i određuju odnosi tog sekretarijata prema Deviznom inspektoratu, Saveznoj geodetskoj upravi, Uredu za zaštitu jugoslovenske imovine u inostranstvu i Upravi carina.

Zakon o obrazovanju jedinstvenih privrednih komora (»Službeni list FNRJ«, 22/62). U cilju sprovođenja jedinstvenije akcije na daljem unapređivanju privrede, postizanja znatnijih ušteda društvenih sredstava i boljeg korišćenja stručnih kadrova, ovim zakonom se određuje spajanje dosadašnjih saveznih, republičkih i sreskih komora i saveza komora iz oblasti privrede i zadrudnih saveza — u jedinstvenu Saveznu, republičku odnosno sresku komoru. Na nove komore prenose se sva prava i obaveze dosadašnjih komora, saveza komora i zadrudnih saveza, koji se u nove jedinstvene komore uključuju kao njihova tela (sekcije odnosno zadrudni saveti). Zakonom se dalje privremeno reguliše pitanje upravljanja novoosnovanim komorama i sekcijama

za pojedine oblasti privrede. Zakonom je ovlašćeno Savezno izvršno veće da, do donošenja novih propisa o privrednim komorama, pitanja rada i finansiranja novoosnovanih privrednih komora, reguliše svojim propisima. Takođe je ovlašćena Narodna Republika Srbija da svojim propisima reguliše organizaciju komora na svom području.

30. JUNA 1962.

Na sednicama od 30. juna 1962. Savezna narodna skupština donela je šest zakona. Ekspozice uz Predlog zakona o prometu robe i usluga sa inostranstvom podneo je državni sekretar za spoljnu trgovinu Sergej Krajer. Pored toga, Skupština je zbog odlaska na nove dužnosti razrešila dužnosti dosadašnje članove Saveznog izvršnog veća Ljupča Arsova i Slobodana Penezića i izabrala za novog člana Saveznog izvršnog veća Džemala Bijedića.

Akti koje je Skupština usvojila:

Zakon o prometu robe i usluga sa inostranstvom (»Službeni list FNRJ«, 27/62). Zakonom se nastoji da se što više normalizuju odnosi u oblasti spoljne trgovine, da se pravilno usmeri dalji razvoj spoljnotrgovinske mreže, bolje organizuje njeno nastupanje na inostranim tržištima i još više usklade međusobni odnosi između unutrašnje i spoljne trgovine. Zakonom se kompleksno regulišu sva pitanja koja se odnose na promet robe i usluga sa inostranstvom, pri čemu su obuhvaćena i pitanja koja se odnose na međunarodnu špediciju, međunarodni transport robe, međunarodne saobraćajno-agencijske poslove, turističke poslove sa inostranstvom kao i pitanja u vezi sa vršenjem poslova zastupanja inostranih firmi, držanja konsignacionih skladišta, i sl. Privredne organizacije moći će da vrše spoljnotrgovinske poslove samo ako raspolazu određenim minimumom sredstava, odgovarajućom tehničkom opremom i potrebnim brojem kadrova sa odgovarajućom stručnom spremom za vršenje tih poslova. Zakonom se takođe predviđa da je za vršenje određenih vrsta spoljnotrgovinskih poslova (ugovorna kontrola kvaliteta i kvantiteta robe u međunarodnom prometu, zastupanje inostranih firmi, i dr.) potrebna saglasnost Državnog sekretarijata za spoljnu trgovinu. Sekretarijat je takođe ovlašćen da propiše koje poslove međunarodnog trgovinskog posredovanja mogu vršiti trgovinske privredne organizacije upisane u registar za vršenje poslova izvoza i uvoza i pod kojim se uslovima ti poslovi mogu vršiti. Zakon dalje sadrži veći broj odredaba kojima se ovlašćuje Državni sekretarijat za spoljnu trgovinu da reguliše određena pitanja u oblasti spoljnotrgovinskog poslovanja.

Zakon o izmeni Zakona o privrednim prestupima (»Službeni list FNRJ«, 28/62). Dosadašnja iskustva iz primene Zakona o privrednim prestupima pokazala su da predviđene maksimalne i minimalne novčane kazne koje se mogu propisivati za pravna lica i za odgovorna lica u privrednim organizacijama, više ne odgovaraju težini mnogih privrednih prestupa. U skladu s tim, ovim zakonom se maksimalni iznos novčane kazne za pravna lica povećava od 5.000.000 na 10.000.000 din., a minimalna novčana kazna od 10.000 na 50.000 din. Za odgovorna lica u privrednim organizacijama maksimalna novčana kazna povećava se od 100.000 na 300.000, a minimalna od 1.000 na 3.000 din.

Zakon o dopuni Zakona o budžetima i finansiranju samostalnih ustanova (»Službeni list FNRJ«, 28/62). Zakonom se omogućuje da Savezno izvršno veće za pojedine ustanove prema kojima vrši pravo osnivača, a republička izvršna veća za sve ostale ustanove, mogu odrediti da se te ustanove finansiraju po principima dohotka i raspodele dohotka prema radu. Pored toga, zakonom se daje ovlašćenje izvršnim većima da, prema stepenu razvoja i uslovima rada pojedinih ustanova, mogu donositi rešenja o njihovom oslobađanju od doprinosa iz dohotka, doprinosa investicionim fondovima i kamata na poslovni fond.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o patentima i tehničkim unapređenjima (»Službeni list FNRJ«, 28/62). Zakonom se predviđa da pronalascima koji se odnose na narodnu odbranu raspolaze samo Državni sekretarijat za poslove narodne odbrane a ne pronalazač. Takvi pronalasci se smatraju poverljivim, i ne mogu se objavljivati, a rešenja o izdavanju patenata za takve pronalasci postaju odmah izvršna. Zakonom se predviđaju i neke druge dopune u vezi sa objavljivanjem patenata, ovlašćenjima remontnih radionica u sastavu Jugoslovenske narodne armije za donošenje pravilnika o tehničkim unapređenjima, i dr.

Zakon o amortizaciji obveznica 3% državnog konvertovanog duga (»Službeni list FNRJ«, 28/62). Zakon predviđa privremeno amortizovanje ovog duga, tj. sve dosad neamortizovane obveznice dospevaju za isplatu 1. oktobra 1962, od kojeg dana prestaje da teče kamata po ovim obveznicama.

Zakon o završnom računu o izvršenju Saveznog budžeta za 1961. godinu (»Službeni list FNRJ«, 28/62). Po završnom računu o izvršenju Saveznog budžeta za 1961. ostvareni prihodi iznose 547.254.016.311 din., a rashodi — 568.533.613.775 din. Višak rashoda nad ostvarenim prihodima u iznosu od 21.279.597.464 din. pokriće se kreditom kod Narodne banke.

P. A.

SEDNICE SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA

6. APRILA 1962.

Savezno izvršno veće je razmatralo i usvojilo sledeće nacрте zakona, koji su posle toga upućeni Saveznoj narodnoj skupštini: Nacrt zakona o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja, Nacrt zakona o zdravstvenom osiguranju, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o penzijskom osiguranju, Nacrt zakona o obrazovanju komisija za sprovođenje propisa o raspodeli čistog prihoda privrednih organizacija i ustanova, Nacrt zakona o Jugoslovenskoj lutriji, i Nacrt osnovnog zakona o igrama na sreću.

Na sednici su zatim prihvaćene sledeće uredbe:

Uredba o izmenama i dopunama Uredbe o organima i postupku za utvrđivanje vremena provedenog u radnom odnosu i drugih perioda koji se upisuju u radnu knjižicu, kojom se predviđa da komisije za utvrđivanje radnog i posebnog staža moraju imati najmanje tri člana i isti broj zamenika, kao i da prilikom utvrđivanja radnog staža za ratni period lica koja su učestvovala u narodnooslobodilačkoj borbi moraju obavezno saradivati sa nadležnom opštinskom boračkom organizacijom;

Uredba o izmenama i dopunama Uredbe o platama podoficira, oficira i vojnih službenika, kojom se platni fond podoficira, oficira i vojnih službenika povećava u ovoj godini za 10,8% u odnosu na 1961. Ovim sredstvima pokrće se povećanje plata i obezbediti plate licima koja će biti primljena u aktivnu vojnu službu;

Uredba o dopunama Uredbe o korišćenju društvenih sredstava za putničke automobile, kojom se predviđa da društvena pravna lica ne smeju kupovati putničke automobile i motorna plovila od građana i građanskih pravnih lica, osim ako posebnim propisima nije drukčije određeno.

Pored toga, usvojene su i sledeće uredbe: Uredba o Publicističko-izdavačkom zavodu »Jugoslavija«, Uredba o Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Uredba o Institutu za uporedno pravo, Uredba o Jugoslovenskom bibliografskom institutu i Uredba o dopunama Uredbe o Institutu za kriminalističku i kriminalističku istraživanja. Uredbama se proširuju prava radnih kolektiva u upravljanju ovim ustanovama.

Na sednici su takođe usvojene sledeće odluke:

Odluka o odgađanju plaćanja dospelih anuiteta po kreditima odobrenim iz sredstava Opšteg investicionog fonda poljoprivrednim organizacijama za investicije i pokrće gubitaka, kojom se plaćanje spomenutih anuiteta koji dospevaju u 1962. odgađa za jednu godinu;

Odluka o izmenama i dopunama Odluke o uvođenju posebnog dodatka za penzije u 1962. kojom se zaposlenim licima koja su učestvovala u narodnooslobodilačkom ratu od pre 9. septembra 1943. garantovani lični dodatak povećava na 26.000 dinara;

Odluka o uslovima i načinu korišćenja sredstava saveznog budžeta kojima federacija učestvuje u 1962. u izgradnji i opremanju određenih fakulteta, visokih škola i instituta, kojom se predviđa da će federacija u 1962. učestvovati u troškovima izgradnje objekata i nabavke opreme za poljoprivredne, šumarske, veterinarske, tehničke, filozofske i prirodno-matematičke fakultete i njima odgovarajuće visoke škole, kao i za hemijske i fizičke institute koji u celini služe univerzitetima, sa iznosom od 3.500 miliona din., umanjnim za 773 miliona din. datih za ove svrhe kao avans već u 1961. Narodne republike mogu koristiti ova sredstva kada iz svojih sredstava ili iz sredstava ostalih investitora isplate najmanje 50% od iznosa faktura za izvršene radove ili nabavke u 1961. i 1962. za svaki objekat pojedinačno.

Pored toga, usvojeni su i sledeći nacrti odluka koji su posle toga upućeni na razmatranje Saveznoj narodnoj skupštini: Nacrt odluke o davanju saglasnosti na završni račun Saveznog društvenog fonda za školstvo za 1961. Nacrt odluke o davanju saglasnosti na finansijski plan Saveznog društvenog fonda za školstvo za 1962. Nacrt odluke o ustanovljenju penzijskog dodatka vojnim osiguranicima i Nacrt odluke o pokrivanju nepokrivenih manjkova u fondovima zavoda za socijalno osiguranje.

13. APRILA 1962.

Savezno izvršno veće razmatralo je i usvojilo Nacrt zakona o izmenama Zakona o obrazovanju i upotrebi sredstava republičkih i opštinskih rezervnih fondova za potrebe privrednih

organizacija i Nacrt zakona o izmenama i dopunama Opšteg zakona o organizaciji zdravstvene službe.

Na sednici je zatim usvojeno Uputstvo o sprovođenju načela i opštih merila za raspodelu čistog prihoda u pravilnicima privrednih organizacija i Uputstvo o sprovođenju načela i opštih merila za raspodelu dohotka u pravilnicima samostalnih ustanova. Uputstvima se utvrđuje postupak pri raspodeli dohotka. Primenom predviđenih merila uspostaviće se i skladniji odnosi između ličnih dohodaka radnika u različitim privrednim delatnostima.

Na sednici su usvojene i sledeće uredbe:

Uredba o dopunama Uredbe o trgovinskoj delatnosti i trgovinskim preduzećima i radnjama, kojom se trgovinskim preduzećima omogućuje da se mogu baviti proizvodnjom i preradom robe ukoliko je to u neposrednoj vezi sa njihovim trgovinskim poslovanjem;

Uredba o izmenama i dopunama Tarife poreza na promet, kojom se sadašnji opšti porez na promet od 0,5% povećava na 1%, osim na promet na veliko osnovnih artikala ishrane;

Uredba o izmenama i dopunama Uredbe o privremenoj opštoj carinskoj tarifi, kojom se predviđa da se na svu robu koja se uvozi na carinsko područje Jugoslavije, posebna dažbina za carinsko evidentiranje poveća od sadašnjih 1% na 2% od carinske osnovice uvećane za iznos obračunate carine.

Savezno izvršno veće prihvatilo je i sledeće odluke: Odluku o načinu regulisanja potražnih i dugovnih salda na posebnim računima kod Narodne banke nastalih primenom Odluke o izmirenju određenih dugovanja i potraživanja privrednih organizacija; Odluku o obaveznoj upotrebi sredstava privrednih organizacija, samostalnih ustanova, organizacija van privrede, društvenih fondova i budžeta i fondova politickoteritorijalnih jedinica za izmirenje određenih dugovanja; Odluku o otpisivanju razlike u cenama pojedinih vrsta roba; Odluku o cenama usluga zdravstvenih ustanova (kojom se predviđa da cene po kojima zdravstvene ustanove naplaćuju naknade za svoje usluge ne mogu u 1962. biti veće od cena koje se važile na dan 31. decembra 1961); Odluku o prestanku važenja Odluke o određivanju najviših prodajnih cena za pojedine vrste cementa; Odluku o davanju regresa na grež; Odluku o izmenama i dopunama Odluke o naknadi bankama kamate za određene kredite; Odluku o izmenama i dopunama Odluke o Tarifi maksimalnih provizija i naknada za usluge u vršenju kreditnih i drugih bankarskih poslova; Odluku o izmeni Odluke o određivanju visine naknada koje se plaćaju za drumska motorna vozila; i Odluku o smanjenju određenih rashoda Saveznog budžeta za 1962.

Na sednici su takođe prihvaćeni: Rešenje o povlačenju iz optaćja novčanica od 100 dinara sa datumom izdavanja od 1. maja 1946. kojim ove novčanice prestaju da budu zakonito sredstvo plaćanja 1. septembra 1962. i Preporuka o odlaganju izgradnje administrativnih, upravnih i drugih zgrada određenih korisnika društvene imovine u 1962.

Na kraju, Savezno izvršno veće je ratifikovalo više međunarodnih sporazuma.

21. MAJA 1962.

Savezno izvršno veće je razmatralo i usvojilo: Nacrt zakona o prometu robe i usluga sa inostranstvom; Nacrt zakona o amortizaciji obveznica 3% državnog konvertovanog duga; Nacrt zakona o dopunama Zakona o budžetima i finansiranju samostalnih ustanova; Nacrt zakona o ukidanju Zakona o oduzimanju državljanstva oficirima i podoficirima bivše jugoslovske vojske koji neće da se vrate u otadžbinu, pripadnicima vojnih formacija koji su služili okupatoru i odbegli u inostranstvo, kao i licima odbeglim posle oslobođenja; Nacrt zakona o izmeni Zakona o privrednim prestupima; i Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o patentima i tehničkim unapređenjima.

Na sednici su zatim prihvaćene sledeće uredbe: Uredba o izmenama Uredbe o iznosima garantovanog ličnog dohotka i minimalnog ličnog dohotka zdravstvenih i drugih radnika zdravstvenih ustanova (kojom se uskladjuje unošenje prekovremenog rada i rada za vreme praznika u obračun garantovanog ličnog dohotka sa odredbama Zakona o radnim odnosima); Uredba o izmenama Uredbe o privremenoj opštoj carinskoj tarifi (kojom se ukida carinska povlastica za uvoz putničkih automobila i drugih motornih vozila određenim kategorijama invalida); Uredba o prestanku važenja Uredbe o obrazovanju komisija za penzionisanu vojna lica; Uredba o Novinskoj ustanovi Službeni list FNRJ; Uredba o izmenama Uredbe o Zavodu za tehničku pomoć; i Uredba o vojnim naučnim ustanovama.

Savezno izvršno veće je usvojilo i sledeće odluke:

Odluku o načinu isplaćivanja prihoda koje građani ostvaruju od državnih organa i društvenih pravnih lica, prema kojoj će se isplata ovih prihoda vršiti preko žiro računa koje su građani dužni da otvore kod komunalne banke;

Odluku o bližim smernicama za korišćenje sredstava Opšteg investicionog fonda za investicije u poljoprivredu, kojom se predviđa da će se sredstva iz ovog fonda koristiti prvenstveno za nabavku mehanizacije i kupovinu zemlje, Jugoslovenskoj

poljoprivrednoj banci se omogućuje da sredstva za davanje ovih kredita prenese na republičke i komunalne banke, koje imaju najneposredniji uvid u poslovanje poljoprivrednih organizacija;

Odluku o upotrebi sredstava rezervnog fonda trgovinskih privrednih organizacija za sniženje cena robe na zalihama, kojom se predviđa da trgovinske privredne organizacije unutrašnje trgovine mogu 50% raspoloživih sredstava rezervnog fonda upotrebljavati za sniženje cena robe koju imaju na zalihama u 1962. pod uslovom da je nabavna cena nove robe iste vrste i kvaliteta niža od cene po kojoj je ista roba na zalihama nabavljena, ili da je roba na zalihama postala nekurentna. Iznos za ovu svrhu upotrebljenih sredstava treba da se vrati u rezervni fond u roku od tri godine.

Takođe su usvojeni: Odluka o dopuni Odluke o poslovanju preduzeća za međunarodno trgovinsko posredovanje; Predlog odluke o dodeljivanju sredstava iz sredstava privrednih rezervi federacije u iznosu od 2.000 miliona din. za finansiranje komunalne izgradnje u Novom Beogradu; Odluka o smanjenju određenih rashoda Saveznog budžeta za 1962; Odluka o izmenama i dopunama Odluke o naknadama za veterinarske preglede stoke, stočnih proizvoda, sirovina i otpadaka prilikom prevoza sredstvima javnog saobraćaja; Odluka o ovlašćenju Sekretarijata Saveznog izvršnog veća za poljoprivredu i šumarstvo da može vršiti pojedinačne izmene visine regresa u poljoprivredi; Odluka o programu upotrebe sredstava predviđenih u Saveznom budžetu za 1962. za unapređenje poljoprivrede i šumarstva; Odluka o izmenama i dopunama Odluke o minimalnim zaštitnim cenama i premijama u 1960. i 1961. za svinje, goveda, ovce i živinu određenog kvaliteta; Odluka o dopuni Odluke o određivanju najviših prodajnih cena stočne hrane industrijskog porekla; Odluka o proceni osnovnih sredstava novoosnovanih privrednih organizacija u saobraćaju koja nisu procenjena; Odluka o izuzetnim osnovima po kojima privredne organizacije određenih delatnosti uplaćuju doprinos društvenim investicionim fondovima; Odluka o programu i predračunu upotrebe sredstava predviđenih u Saveznom budžetu za 1962. za geološko-rudarske istražne radove; Rešenje o određivanju organa za izdavanje odobrenja za izgradnju određenih elektroenergetskih objekata; i Rešenje o programu korišćenja u 1962. sredstava od taksa koje se naplaćuju za inostrana drumska motorna vozila.

Na kraju, Savezno izvršno veće razmatralo je Izveštaj o o radu Komisije Saveznog izvršnog veća za predstavke i pritužbe, odlučilo da se diplomatsko predstavništvo FNRJ u Boliviji podigne na rang ambasade i ratifikovalo više međunarodnih sporazuma.

28. MAJA 1962.

Savezno izvršno veće razmatralo je i prihvatilo Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o saveznim organima uprave i donelo sledeće uredbe:

Uredbu o osnivanju i ukidanju određenih saveznih organa uprave, kojom se osnivaju Sekretarijat Saveznog izvršnog veća za trgovinu i turizam i Sekretarijat Saveznog izvršnog veća za savezni budžet i opštu upravu, ukida se Sekretarijat Saveznog izvršnog veća za opštu upravu, a spajaju se Sekretarijat Saveznog izvršnog veća za narodno zdravlje i Sekretarijat Saveznog izvršnog veća za socijalnu politiku i komunalna pitanja u Sekretarijat Saveznog izvršnog veća za narodno zdravlje i socijalnu politiku. Pored toga, Uredbom je utvrđen delokrug rada novoosnovanih sekretarijata, kao i delokrug rada Sekretarijata Saveznog izvršnog veća za opšte privredne poslove i Saveznog zavoda za privredno planiranje. Dalje je predviđeno da Savezna uprava za zaštitu bilja i Savezna uprava za poslove veterinarstva postanu organi uprave u sastavu Sekretarijata Saveznog izvršnog veća za poljoprivredu i šumarstvo, a Savezni sanitarni inspektorat — organ uprave u sastavu Sekretarijata Saveznog izvršnog veća za narodno zdravlje i socijalnu politiku, kao i da stručne i administrativne poslove Komisije za vodonapravu vrši Sekretarijat Saveznog izvršnog veća za poljoprivredu i šumarstvo;

Uredbu o izmenama i dopunama Uredbe o organizaciji radu Saveznog izvršnog veća, kojom je utvrđeno da će Savezno izvršno veće ubuduće imati sledeće odbore: Koordinacioni odbor, Odbor za unutrašnju politiku, Odbor za društveni plan, Odbor za opšta privredna pitanja, Odbor za ekonomske odnose sa inostranstvom, Odbor za prosvetu i kulturu, Odbor za narodno zdravlje i socijalnu politiku i Odbor za privrednu koordinaciju u oblasti ekonomske politike. Utvrđeni su i poslovi koje će ubuduće vršiti pojedini odbori.

Zatim je odlučeno da se Saveznoj narodnoj skupštini predloži: da se broj članova Saveznog izvršnog veća poveća od sadašnjih 29 na 32, da se za nove članove Saveznog izvršnog veća izaberu *Jakov Blažević, Boris Krajer, Miloš Minić i Kiro Gligorov*, a da se zbog odlaska na novu dužnost razreši Lidija Šentjurc, dosadašnji član Saveznog izvršnog veća.

Savezno izvršno veće je prihvatilo sledeća imenovanja i razrešenja funkcionera u saveznoj upravi:

Za predsednika Koordinacionog odbora imenovan je *Edvard Kardelj*, a za članove Aleksandar Ranković, Rodoljub

Čolaković, Mijalko Todorović, Jakov Blažević, Krste Crvenkovski, Ivan Gošnjak, Avdo Humo, Boris Krajer, Miloš Minić, Koča Popović, Milentije Popović i Veljko Zeković.

Za predsednika Odbora za opšta privredna pitanja imenovan je *Boris Krajer*, za predsednika Odbora za društveni plan *Miloš Minić*, za predsednika Odbora za ekonomske odnose sa inostranstvom *Avdo Humo*, a za predsednika Odbora za narodno zdravlje i socijalnu politiku *Moma Marković*.

Za predsednika Savezne privredne komore imenovan je *Jakov Blažević*, a za potpredsednike Geza Tikvički, Dušan Dragosavac i Risto Bajalski.

Za državnog sekretara za spoljnu trgovinu postavljen je *Sergej Krajer*, za državnog sekretara za poslove finansija *Kiro Gligorov*, za sekretara Saveznog izvršnog veća za trgovinu i turizam *Marjan Brecelj*, za sekretara Saveznog izvršnog veća za narodno zdravlje i socijalnu politiku *Moma Marković*, za sekretara Saveznog izvršnog veća za savezni budžet i opštu upravu *Zoran Polić*, i za sekretara Saveznog izvršnog veća za opšte privredne poslove *Nikola Džuverović*.

Za generalnog direktora Saveznog zavoda za privredno planiranje postavljen je *Nikola Minčev*, a za direktore Jože Ingolić, Borivoje Jelić i dr Jakov Sirotković.

Za generalnog sekretara Državnog sekretarijata za inostrane poslove u položaju državnog podsekretara postavljen je *Grujo Novaković*, za guvernera Narodne banke *Nikola Miljanić*, za direktora Uprave carina *Nikola Kmezić*, i za pomoćnika državnog sekretara za inostrane poslove (za ekonomska pitanja) *Vojin Gužina*.

Zbog odlaska na nove dužnosti razrešeni su: Jože Smole, guverner Narodne banke, Ivan Buković, predsednik Saveza poljoprivredno-šumarskih komora, Vojko Biljanović, sekretar Saveznog izvršnog veća za opštu upravu, Nikola Miljanić, predsednik Upravnog odbora Jugoslovenske investicione banke, Nikola Kmezić, predsednik Upravnog odbora Jugoslovenske poljoprivredne banke, Zlate Biljanovski, direktor Uprave carina, Vojin Gužina, direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje, i Nikola Čobeljčić, podsekretar u Saveznom zavodu za privredno planiranje.

29. JUNA 1962.

Savezno izvršno veće razmatralo je neke probleme u vezi sa izgradnjom hidroenergetskog i plovidbenog sistema Đerdap, kao i kretanje spoljnotrgovinske razmene u prvim mesecima ove godine.

Doneta je Odluka o osnivanju Odbora Saveznog izvršnog veća za pitanja naučnoistraživačkog rada, koji će razmatrati probleme razvika naučnoistraživačkog rada i saradnje između organa federacije i republika u ovoj oblasti i koordinirati rad organa i društvenih tela u federaciji koji se bave naučnoistraživačkim radom. Za predsednika Odbora imenovan je Milentije Popović, član Saveznog izvršnog veća, a za članove po položaju: sekretar Saveznog izvršnog veća za prosvetu i kulturu, predsednik Savezne komisije za nuklearnu energiju, generalni direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje, predsednik Saveznog saveta za naučni rad, predsednik Saveta JNA za naučni rad, direktor Saveznog zavoda za zdravstvenu zaštitu, predstavnik Savezne privredne komore i po jedan funkcioner iz svake republike koga odredi republičko izvršno veće.

Za novog predsednika Savezne komisije za nuklearnu energiju imenovan je *Avdo Humo*, član Saveznog izvršnog veća, a razrešeni su dosadašnji predsednik Aleksandar Ranković i članovi komisije Ivan Gošnjak i Milentije Popović. Za novog sekretara Saveznog izvršnog veća za rad imenovan je *Džemal Bijedić*, dosadašnji sekretar Saveznog izvršnog veća za zakonodavstvo.

Savezno izvršno veće je zatim prihvatilo sledeće nacрте zakona: Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o društvenom knjigovodstvu; Nacrt zakona o društvenoj kontroli cena; Nacrt zakona o regulisanju poslovnih odnosa na tržištu; Nacrt zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika; Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku; Nacrt zakona o izmenama Zakona o bankama; Nacrt zakona o zaštiti domaćeg filma, o posebnim organima u filmskim preduzećima i o prometu filmova; Nacrt zakona o završnom računu o izvršenju Saveznog budžeta za 1961. Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o doprinosu budžetima iz ličnog dohotka radnika; Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o jugoslovenskim standardima; Nacrt zakona o dopunama Zakona o doprinosu na vanredne prihode privrednih organizacija u 1962; i Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o sredstvima privrednih organizacija.

Prihvaćeni su takođe: Nacrt rezolucije o trgovini; Nacrt preporuke o filmu; Nacrt odluke o izmenama i dopunama Saveznog budžeta za 1962; Nacrt odluke o izmenama i dopunama Odluke o najvišim kamatnim stopama koje mogu ugovarati banke; Nacrt odluke o upotrebi sredstava iz privrednih rezervi federacije u 1962; Nacrt odluke o izmeni i dopuni Odluke o

kamatnim stopama na fondove u privredi; i Nacrt odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije.

Na sednici su prihvaćene sledeće uredbe:

Uredba o snimanju iz vazduha, kojom se predviđa da se snimanje teritorije Jugoslavije iz vazduha može vršiti za potrebe premera zemljišta fotogrametrijskim metodom i za ostale potrebe privrede ili nauke, ali samo uz prethodno odobrenje Državnog sekretarijata za poslove narodne odbrane;

Uredba o znaku kvaliteta, kojom se omogućuje stručnim društvenim organizacijama, institutima i biroima da mogu u okviru svoje specijalnosti ustanovljavati znake kvaliteta za određene vrste proizvoda. Znak kvaliteta, koji se sastoji od karakterističnih slova, crteža ili njihovih kombinacija, stavlja se na proizvod i treba da bude jedinstven za celo područje zemlje. Za ustanovljavanje znaka kvaliteta potrebno je prethodno pribaviti odobrenje nadležnog saveznog organa uprave, a sam znak treba da se registruje u Upravi za patente. Uredbom su regulisani i donošenje pravilnika o znaku kvaliteta, upotreba znaka kvaliteta u poslovnom prometu, oduzimanje prava davanja znaka kvaliteta, nadzor i sankcije u slučaju zloupotreba;

Uredba o Zavodu za školsku opremu, kojom se određuje da dosadašnji Zavod za školsku opremu u Zagrebu nastavlja rad, pod istim nazivom, kao ustanova sa samostalnim finansiranjem;

Uredba o Jugoslovenskoj kinoteci, kojom se predviđa da dosadašnja Jugoslovenska kinoteka sa sedištem u Beogradu nastavlja rad, pod istim nazivom, kao samostalna ustanova;

Uredba o Saveznoj komisiji za pregled filmova, kojom se predviđa da dosadašnja Komisija za pregled filmova sa sedištem u Beogradu nastavlja rad, pod istim nazivom, kao upravna ustanova;

Uredba o izmenama i dopunama Uredbe o iznosima garantovanog ličnog dohotka i minimalnog ličnog dohotka radnika privrednih organizacija, kojom se dosadašnji neto iznosi garantovanog ličnog dohotka radnika za sve grupe privrednih delatnosti povećavaju za po 1.000 dinara, a neto iznosi minimalnih ličnih dohodaka za 2.000 dinara, s tim što ovaj iznos narodni odbori opština mogu povećati još za do 20%. U vezi s tim doneto je

i Uputstvo o izmenama i dopunama Uputstva o sprovođenju načela i opštih merila za raspodelu čistog prihoda u pravilnicima privrednih organizacija. Ovim izmenama omogućuje se privrednim organizacijama da povećaju dosadašnju masu ličnih dohodaka za do 3% od ukupnih ličnih dohodaka radnika sa mesečnim primanjima do 25.000 dinara. Ovim sredstvima mogu se povećati prihodi radnika sa najnižim primanjima počev od 1. jula 1962.

Pored toga, Savezno izvršno veće je usvojilo i Uredbu o korišćenju putničkih automobila u društvenoj svojini i Uredbu o izmenama i dopunama Uredbe o posebnim uslovima za raspodelu dohotka u nekim vrstama privrednih organizacija (kinematografija).

Savezno izvršno veće je takođe prihvatilo: Odluku o sprovođenju revalorizacije osnovnih sredstava i sredstava zajedničke potrošnje privrednih organizacija; Odluku o načinu i uslovima kreditiranja nabavke određene domaće opreme serijske proizvodnje u 1962; Odluku o pozajmicama fondovima za stambenu izgradnju za ubrzanje stambene izgradnje u 1962; Odluku o izmenama i dopunama Odluke o tarifi maksimalnih provizija i naknada za usluge u vršenju kreditnih i drugih bankarskih poslova; Odluku o načinu upotrebe u 1962. sredstava Opšteg investicionog fonda predviđenih za finansiranje investicija u naučnoistraživačkoj delatnosti; Odluku o izmenama i dopunama Odluke o merama za sprovođenje opšte kreditne politike u 1962; Odluku o odobrenju određenih kredita od strane Narodne banke i poslovnih banaka; Odluku o uslovima pod kojima će Narodna banka odobravati posebne kredite elektroprivrednim zajednicama; Odluku o određivanju privrednih organizacija koje mogu vršiti obračun i uplatu amortizacije za otpisana osnovna sredstva na bazi nabavne vrednosti tih sredstava; Odluku o izmeni Odluke o određivanju najviših prodajnih cena za trupe za ljuštenje i rezanje, rudničko, celulozno, tehničko oblo i industrijsko drvo jele, smrčice, bukve, hrasta i kestena; Odluku o finansiranju privrednih komora u 1962; i Odluku o davanju dopuskog kredita pomorskim brodarskim preduzećima za izgradnju brodova prekomorske plovidbe u 1962.

Savezno izvršno veće je takođe ratifikovalo više međunarodnih sporazuma.

J. M.

PROIZVODNJA I POTROŠNJA UGLJA 1957—1961.

Poslednjih godina je ostvaren brz rast proizvodnje pojedinih grana energetike. Indeks proizvodnje u 1961. u odnosu na 1955. iznosi: kod elektroenergije 230%, kod uglja 160%, a kod nafte 533%. Nejednak rast proizvodnje uticao je na smanjenje učešća uglja u ukupnoj potrošnji energije i na povećanje učešća elektroenergije, naročito hidroenergije i tehničkih goriva. U ukupnoj potrošnji goriva, učešće čvrstih goriva smanjilo se od 81,6% u 1955. na 77,5% u 1959, a učešće tehničkih goriva povećalo se od 9,2% na 10,3% i hidroenergije od 9,2% na 12,2%. Relativno smanjenje potrošnje uglja i povećanje potrošnje tehničkih goriva i hidroenergije u ukupnoj potrošnji energije, ne predstavlja pojavu prolaznog karaktera, već trajaniju tendenciju koja se pojavljuje ne samo u Jugoslaviji, nego, još izrazitije, i u drugim industrijski razvijenim zemljama.

Po ukupnom prihodu, sve tri grane energetike nalaze se u 1961. na približno istom nivou. Učešće cele energetike u ukupnom prihodu industrije i rudarstva iznosi 10,9%, od čega na proizvodnju i preradu uglja otpada 3,6%. Na taj način proizvodnja i prerada uglja nalaze se po ukupnom prihodu na dvanaestom mestu među svim granama industrije i rudarstva. Proizvodnja i prerada uglja učestvovala su u ukupnom prihodu energetike u 1961. sa 32,6% (120,3 milijarde din.), elektroprivreda sa 33,5%, a eksploatacija i prerada nafte sa 33,9%. Prema tome, ugalj sada zauzima treće mesto u energetskom bilansu zemlje. Međutim, sve do 1961. ugalj se nalazio na prvom mestu. Samo godinu dana ranije — u 1961. ugalj je učestvovao u ukupnom prihodu energetike sa 35,0%, elektroprivreda sa 33,6%, a nafta sa 31,4%. U godinama pre toga ova razlika je bila još izrazitija u korist uglja.¹ Tendencija bržeg porasta ukupnog prihoda elektroprivrede, a naročito ukupnog prihoda proizvodnje i prerade nafte, u odnosu na ukupan prihod proizvodnje uglja, doći će do još većeg izražaja u 1962. i narednim godinama.

PROIZVODNJA

Prema izvršenim procenama, ukupne rezerve uglja u zemlji iznose oko 22 milijarde tona. U tim rezervama lignit učestvuje sa 90%, mrki ugalj sa 9%, a kameni ugalj sa 1%. Ovakva struktura geoloških rezervi po vrstama uglja nije povoljna, jer pretežan deo otkrivenih rezervi predstavljaju niskokalorični ugljevi. Takva struktura rezervi predodređuje i politiku investicionih ulaganja, potrošnju i cene pojedinih vrsta uglja. Usmeravanje potrošnje lignita na termoelektrane i njegovo oplemenjivanje za proizvodnju polukoksa i na veću upotrebu kod drugih potrošača, obezbeđuje plasman ove vrste uglja. Upotreba kvalitetnih vrsta ugljeva, mrkog uglja, a naročito kamenog uglja — usmerava se na one potrošače koji traže veći sadržaj korisnih sastojaka (koksare, velikohemijska industrija, i sl.).

¹ Vidi: »Proizvodnja i prerada uglja«, »Jug. pregled«, 1957, februar, str. 90—92 (26—28); »Proizvodnja i prerada nafte«, »Jug. pregled«, 1958, februar, str. 72—74 (20—22), i 1960, oktobar, str. 413—415 (77—79); »Proizvodnja i potrošnja električne energije«, »Jug. pregled«, 1960, jun, str. 259—262 (43—46); »Razvoj energetike«, »Jug. pregled«, 1961, jun, str. 247—250 (51—54).

Ukupna proizvodnja uglja u 1961. porasla je za 33% u odnosu na proizvodnju iz 1957. Najveće povećanje proizvodnje ostvareno je kod lignita — za 62,2%, dok kod mrkog uglja iznosi 11,8%, a kod kamenog uglja svega 8,3%. (Tabela 1.)

TABELA 1 — PROIZVODNJA UGLJA 1957—1961.

(U hiljadama tona)

Godina	Ukupno	Kamen	Mrki	Lignit
1957	18.007	1.227	8.525	8.255
1958	18.986	1.208	8.377	9.401
1959	21.107	1.298	9.122	10.687
1960	22.713	1.283	9.629	11.801
1961	24.073	1.313	9.494	13.266

Podaci: Indeks Saveznog zavoda za statistiku, br. 7/62.

Nejednaki rast proizvodnje pojedinih vrsta uglja uticao je na izmenu strukture ukupne proizvodnje uglja. Učešće lignita u ukupnoj proizvodnji uglja poraslo je od 45,9% u 1957. na 55,2% u 1961, a učešće mrkog uglja smanjilo se od 47,3% na 39,4%, i kamenog uglja od 6,8% na 5,4%. (Tabela 2.)

TABELA 2 — INDEKSI PROIZVODNJE UGLJA 1957—1961.

(1939=100*)

Godina	Ukupno	Kamen	Mrki	Lignit
1957	256	87	198	630
1958	270	86	194	718
1959	300	92	212	816
1960	323	91	224	901
1961	342	93	220	1.012

* Uključena i proizvodnja rudnika Raša, koji je tada pripadao Italiji. (Ukupna proizvodnja uglja u 1939. iznosila je 7.032.000 tona, od čega kamenog uglja 1.410.000, mrkog 4.312.000 i lignita 1.310.000 tona.)

Podaci: Izračunato na bazi podataka o proizvodnji iz Indeksa Saveznog zavoda za statistiku, br. 7/62.

Iako je proizvodnja uglja u ovom periodu neprestano rasla, uz izvesne varijacije po godinama, trend povećanja proizvodnje u poslednje tri godine je u opadanju. (Tabela 3.)

TABELA 3 — TREND POVEĆANJA PROIZVODNJE UGLJA 1957—1961.

(U procentima)

Godina	Ukupno	Kamen	Mrki	Lignit
1957	+ 5,3	-0,4	+0,9	+11,1
1958	+ 5,5	-1,5	-1,8	+13,8
1959	+11,2	+7,4	+8,9	+13,7
1960	+ 7,6	-1,2	+5,6	+10,4
1961	+ 5,9	+2,7	+1,6	+12,4

Podaci: Izračunato na bazi podataka o proizvodnji iz Indeksa Saveznog zavoda za statistiku, br. 7/62.

Usled ograničenih rezervi, proizvodnja kamenog uglja kreće se od 1,2 do 1,3 miliona tona godišnje.

Proizvodnja mrkog uglja pokazuje povoljniji razvoj, ali je trend njenog porasta u poslednje tri godine u osjetnom opadanju usled smanjenja potrošnje kod nekih potrošača, kao što su npr. Jugoslovenske železnice (uvođenje dizel-vučice), termoelektrane (zatvaranje starih, skupih pogona) i dr.

Proizvodnja lignita neprestano raste, uz izvesna kolebanja po godinama. S obzirom na geološke rezerve lignita, veći

porast proizvodnje lignita u odnosu na kameni i mrki ugalj predstavlja normalnu pojavu. Međutim, neznatne rezerve kvalitetnih ugljeva nameću potrebu za što većim oplemenjivanjem uglja, na čemu dosad nisu postignuti dovoljni rezultati.

Sve veće učešće niskokaloričnog lignita u ukupnoj proizvodnji uglja nepovoljno se odražava na toplotni efekat po jedinici proizvoda. Zbog toga porast proizvodnje uglja ne prati i adekvatan porast proizvodnje u kalorijama. U 1939, kada je učešće lignita u ukupnoj proizvodnji iznosilo 22%, prosečna kalorična moć proizvedene jedinice iznosila je oko 4.200 kg/cal. po toni. S porastom učešća lignita u ukupnoj proizvodnji na 55,2% u 1961, kalorična moć je u istoj godini porasla na 3.125 kg/cal. po toni. Gubitak u toplotnom efektu nadoknađuje se povećanjem obima proizvodnje. (Tabela 4.)

TABELA 4 — INDEKS TOPLOTNOG EFEKTA* PROIZVODNJE UGLJA 1957—1961.

Godina	Po obimu proizvodnje	Toplotni efekat	
		po obimu	po toni
1957	100	100	3.261
1958	105	105	3.229
1959	117	116	3.213
1960	126	125	3.179
1961	133	128	3.125

* Za izračunavanje toplotnog efekta uzeta je prosečna kalorična vrednost: kod kamenog uglja 6.000, mrkog uglja 4.000 i lignita 2.200 kg/cal.

Podaci: Dokumentacija Saveta rudnika uglja. Isti izvor je za sve podatke u tekstu, ukoliko nije drugačije označeno.

Učešće krupnog uglja u ukupnoj proizvodnji uglja stalno opada. Tome najviše doprinosi sve veća primena savremenih metoda i mehanizacije u eksploataciji uglja, koji omogućavaju veću produktivnost i doprinose povećanju učešća sitnog uglja u ukupnoj proizvodnji. (Tabela 5.)

TABELA 5 — UČEŠĆE SITNOG UGLJA U UKUPNOJ PROIZVODNJI UGLJA 1957—1961.

(U procentima)

Godina	Kameni	Mrki	Lignit
1957	45,1	35,9	21,5
1958	44,1	38,2	24,1
1959	45,2	38,4	25,2
1960	46,8	40,0	28,1
1961	47,6	40,3	32,4

Povećanje učešća sitnog uglja u ukupnoj proizvodnji prouzrokuje teškoće u plasmanu, jer se sve količine proizvedenog sitnog uglja ne mogu prodati, tako da sadašnje zalihe uglja uglavnom čini sitan ugalj. Rešenje ovog problema našlo bi se u briketiranju sitnog uglja, kao i u orijentisanju budućih potrošača uglja da izgrađuju postrojenja za rad koja troše samo sitan ugalj, niže kalorične vrednosti. Proizvodnja uglja vrši se pretežno podzemnim načinom eksploatacije. To je isključivi vid proizvodnje u rudnicima kamenog uglja, a pretežan u rudnicima mrkog uglja i lignita. Međutim, u rudnicima mrkog uglja i lignita vrši se i proizvodnja na površinskom kopu, koja je u stalnom relativnom porastu. Na ovu proizvodnju u rudnicima mrkog uglja otpada 13%, a u rudnicima lignita 25% od ukupne proizvodnje. (Tabela 6.)

KARTOGRAM — TERITORIJALNI RAZMEŠTAJ RUDNIKA UGLJA 1961.

TABELA 6 — STRUKTURA PROIZVODNJE UGLJA PO NAČINU EKSPLOATACIJE 1958—1961.

(U procentima)

Godina	Način eksploatacije	
	jamski	površinski
1958	83,8	16,2
1959	83,0	17,0
1960	83,0	17,0
1961	81,0	19,0

Pored toga, u proizvodnji uglja postoji velika neujednačenost po obimu proizvodnje u pojedinim rudnicima. Proizvodnjom uglja u 1961. bavilo se 66 preduzeća, među kojima po obimu proizvodnje postoje neobično velike razlike. (Tabela 7.)

TABELA 7 — STRUKTURA PREDUZEĆA PO OBIMU PROIZVODNJE U 1961.

Vrsta uglja	Ukupan broj preduzeća	Broj preduzeća sa godišnjom proizvodnjom u hiljadama tona			
		do 100	100—400	400—1.000	preko 1.000
Kameni ugalj	5	2	2	1	—
Mrki ugalj	37	18	12	4	3
Lignit	24	14	5	2	3
Ukupno	66	34	19	7	6
Učešće u %	100	51	29	11	9

Usled velikih razlika po obimu proizvodnje u pojedinim preduzećima, učešće pojedinih kategorija preduzeća u ukupnoj proizvodnji uglja je takođe različito. (Tabela 8.)

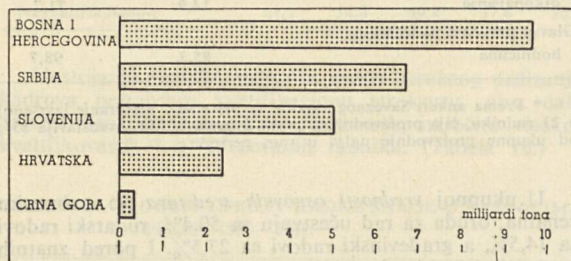
TABELA 8 — UČEŠĆE POJEDINIH KATEGORIJA PREDUZEĆA U UKUPNOJ PROIZVODNJI UGLJA U 1961.

(U procentima)

Vrsta uglja	Preduzeća sa proizvodnjom u hiljadama tona			
	do 100	100—400	400—1.000	preko 1.000
Ukupno	8,5	16,6	18,4	56,5
Kameni ugalj	9,0	28,0	63,0	—
Mrki ugalj	10,9	23,6	23,5	42,0
Lignit	6,7	10,5	10,4	72,4

Prema tome, 6 preduzeća sa godišnjom proizvodnjom od preko 1.000.000 tona, odnosno 9% od ukupnog broja preduzeća, učestvuju sa 56,5% u ukupnoj proizvodnji uglja, a 34 preduzeća sa godišnjom proizvodnjom do 100.000 tona, odnosno 51% od ukupnog broja preduzeća sa svega 8,5%. Ove razlike su još izrazitije kada se posmatraju po pojedinim preduzećima. Najniža godišnja proizvodnja po preduzeću iznosi 9.000 tona, a najviša 4.300.000 tona. Ovakve velike razlike u obimu proizvodnje, koje su uslovljene u prvom redu prirodnim faktorima, a zatim i stepenom mehanizovanosti, izazivaju i nejednakosti u ekonomskom, položaju pojedinih rudnika i predstavljaju osnovni problem u eksploataciji uglja.

GRAFIKON 1 — PROIZVODNJA UGLJA PO REPUBLIKAMA U 1961.

POTROŠNJA

Sadašnji nivo proizvodnje, za razliku od ranijih godina, zadovoljava sve potrebe zemlje u uglju, izuzev nekih specijalnih vrsta uglja kojih u zemlji nema, kao što su npr. ugalj za koksiranje, antracit i plinski ugalj. U poslednje dve godine čak se pojavljuju i teškoće u realizaciji proizvedenih količina uglja. U 1960. proizvodnja je bila veća od realizacije za oko 70.000 tona, ili za 0,3%, a u 1961. za oko 640.000 tona, ili za 2,7%. Ova pojava je došla još više do izražaja u prvim mesecima 1962, kada su termoelektrane ograničile svoju proizvodnju, jer su, usled velikih zimskih padavina, bili povoljni uslovi za rad hidroelektrana, koje proizvode jeftiniju elektroenergiju.

Usled zaostajanja potrošnje za proizvodnjom, zalihe kod rudnika uglja porasle su od oko 180.000 tona u 1960. na 790.000 tona u 1961, s tendencijom daljeg porasta (cen se da su zalihe krajem maja 1962. dostigle nivo preko 1.000.000 tona). Pretežan deo zaliha (preko 95%) otpada na sitan ugalj, čije se cene slobodno formiraju. Krajem 1961, u odnosu na isti period 1960, zalihe kamenog uglja povećane su od 14.000 na 60.000 tona, lignita od 120.000 na 511.000 tona, a mrkog uglja od 46.000 na 219.000 tona. Doslednija primena propisa o minimalnim zalihama uglja kod potrošača u oblasti industrije i saobraćaja, može samo za izvesno vreme da ublaži problem realizacije uglja. Zato radi trajnijeg usklađivanja dinamike proizvodnje i plasmana uglja treba preduzimati i druge mere, kao što su npr. stimuliranje potrošača na veće preuzimanje uglja u sezoni slabije potrošnje, diferenciranje cena uglja i podvoznih stavova prema sezoni, smanjenje kamatnih stopa i obezbeđenje kreditnih sredstava za vansezonske zalihe uglja kod potrošača izgradnja skladišta za ugalj, i sl.

Sa porastom proizvodnje rasla je i *potrošnja pojedinih vrsta uglja*. Naročito je porasla potrošnja lignita u domaćinstvima. Potrošnja kamenog uglja je u 1960. u odnosu na 1952. veća za 50,2%, mrkog uglja za 45,7%, a lignita za 158,9%. U ukupnoj potrošnji uglja najviše je poraslo učešće lignita. (Tabela 9.)

TABELA 9 — STRUKTURA UKUPNE POTROŠNJE PO VRSTAMA UGLJA 1952—1961.

(U procentima od efektivne tonaže)

Godina	Kameni	Mrki	Lignit
1952	7,3	55,3	37,4
1957	6,7	47,1	46,2
1960	5,9	43,8	50,3
1961	4,9	40,9	54,2

Učešće pojedinih vrsta potrošača u ukupnoj potrošnji uglja pretrpelo je poslednjih godina znatne izmene. Najveće povećanje potrošnje uglja zabeleženo je kod domaćinstava, dok je potrošnja u industriji i saobraćaju rasla sporijim tempom. Međutim, u oblasti industrije potrošnja je znatno porasla kod termoelektrana — puštanjem u pogon novih i proširenjem kapaciteta nekoliko većih termoelektrana. Povećanje potrošnje uglja u 1960. u odnosu na 1952. iznosilo je kod industrije 88,3%, kod saobraćaja 25,4%, a kod domaćinstava 216,9%. (Tabela 10.)

TABELA 10 — STRUKTURA UKUPNE POTROŠNJE UGLJA PO POTROŠAČIMA 1952—1961.

(U procentima od efektivne tonaže)

	1952	1957	1960	1961
Industrija	54,6	55,8	54,8	59,3
Saobraćaj	25,7	20,3	17,1	14,8
Ostala potrošnja	19,7	23,9	28,1	25,9

IZVOZ I UVOZ

Posmatran u odnosu na ukupnu proizvodnju *izvoz uglja* je beznačajan, naročito poslednjih godina. On je u 1957. iznosio 0,75%, a u 1961. godini 0,47% od ukupne proizvodnje uglja. Neznatan izvoz uglja uglavnom je posledica nemogućnosti njegovog plasmana na inostranom tržištu pod povoljnijim uslovima, jer pojedine zemlje, koje raspolažu velikim viškovima u uglju, a pri tom imaju i ugalj boljeg kvaliteta nego što je jugoslovenski, sprovode politiku niskih izvoznih cena.

Kretanje izvoza uglja u poslednjih pet godina bilo je sledeće. (Tabela 11.)

TABELA 11 — STRUKTURA IZVOZA UGLJA 1957—1961.

(U tonama)

Vrsta uglja	1957	1958	1959	1960	1961
Kameni ugalj	10.633	3.561	968	160	1.660
Mrki ugalj	94.478	61.941	56.429	6.275	6.892
Lignit	10.619	3.940	680	1.297	5.696
Prašina	19.530	63.191	95.893	106.174	98.798
Briketi	—	30	36	50	40

Podaci: Statistika spoljne trgovine za odgovarajuće godine.

U odnosu na 1957. izvoz kamenog i mrkog uglja i lignita bio je u stalnom padu, koji je naročito došao do izražaja u 1960, kada su stupili na snagu novi izvozni instrumenti i nova železnička tarifa za prevoz robe. U 1961. zabeleženo je izvesno povećanje izvoza ovih vrsta uglja u odnosu na izvoz u prethodnoj godini, ali u količini koja daleko zaostaje iza izvezenih količina u 1957. i 1958. Najveću stavku u izvozu predstavlja ugljena prašina, i to uglav-

nom neprana prašina kamenog uglja iz istarskih ugljenokopa Raša. Ovi se ugljenokopi nalaze u povoljnom položaju usled blizine granice sa Italijom, u koju se prašina uglavnom i izvozi, kao i usled mogućnosti korišćenja pomorskog transporta jugoslovenskim brodovima.

Uvoz uglja u periodu 1957—1961. bio je uglavnom ograničen na one vrste koje se u zemlji uopšte ne proizvode ili se proizvode u nedovoljnim količinama. (Tabela 12.)

TABELA 12 — STRUKTURA UVOZA UGLJA 1957—1961.

(U tonama)

Vrsta uglja	1957	1958	1959	1960	1961
Antracit	108.822	98.183	103.540	137.021	144.818
Kameni ugalj	337.527	965.215	1.172.917	1.226.160	1.303.413
Plinski ugalj	282.541	26.718	17.062	20.128	24.820
Koks	19.846	45.872	241.542	303.708	196.100
Koksova prašina	—	10.682	—	1.072	2.979

Podaci: Statistika spoljne trgovine za odgovarajuće godine.

Najveću stavku u uvozu predstavlja »kameni ugalj«, koja obuhvata uglavnom ugalj za koksiranje. Poslednjih godina povremeno je vršen uvoz kamenog uglja iz Poljske za potrebe železnica, radi stvaranja potrebnih rezervi i popravljavanja kvaliteta domaćeg kamenog uglja (mešanjem). Ovaj uvoz se ne predviđa u 1962, pošto je domaća proizvodnja u stanju da podmiri potrebe železnica, a eventualna popravka kvaliteta kamenog uglja može se vršiti iz rezervi od uvoza u 1961. Antracit i ugalj za koksiranje i dalje će se uvoziti, pošto zemlja ne raspolaže ovim vrstama uglja, a takođe i koks, jer domaća proizvodnja koksa nije u stanju da zadovolji sve potrebe zemlje.

I pored znatnog porasta učešća domaćinstava u ukupnoj potrošnji uglja, na industriju i saobraćaj i dalje otpada najveći deo, tj. 74,1%. U potrošnji kamenog i mrkog uglja saobraćaj i industrija učestvuju sa 98% i 85%, a u potrošnji lignita prvo mesto zauzimaju domaćinstva — sa 79%. Na povećanje potrošnje lignita u domaćinstvima znatno je uticao regres koji je davan domaćinstvima prilikom kupovine ove vrste uglja.

Potrošnja uglja u velikoj meri zavisi od vremenskih prilika. Tako, na primer, vremenske prilike mogu kod termoelektrana usloviti veću ili manju potrošnju za preko 1.000.000 tona uglja godišnje, a znatan uticaj vrše i na potrošnju uglja u prehrambenoj industriji, domaćinstvima, pa i u saobraćaju.

OPREMLJENOST RUDNIKA UGLJA

Dosadašnje investiranje u rudnike uglja imalo je za osnovni cilj brzo povećanje proizvodnje radi obezbeđenja potreba zemlje u uglju, što je i postignuto. Međutim, s povećanjem proizvodnih kapaciteta nije istovremeno vršeno i odgovarajuće savremeno opremanje rudnika. Nepotpuna mehanizacija i nedovoljna koncentracija sredstava rada dovele su do nesklada između izvršenih ulaganja i opremljenosti izgrađenih kapaciteta. Ova neusklađenost naročito dolazi do izražaja u različitosti stepena *mehanizovanosti* pojedinih faza procesa proizvodnje, u prvom redu kod rudnika sa jamskim načinom eksploatacije. Najniži stepen mehanizovanosti ostvaren je kod utovara na radilištima, gde se još uvek najveći deo poslova vrši ručno. Povoljnija situacija je kod vađenja uglja, a još znatno povoljnija kod odvoza uglja od radilišta do glavnih otpremnih hodnika. Međutim, najviši, odnosno potpuno zadovoljavajući stepen mehanizovanosti, ostvaren je kod glavnog prevoza u glavnim podzemnim hodnicima. (Tabela 13.)

TABELA 13 — MEHANIZOVANOST PROCESA PROIZVODNJE U RUDNICIMA UGLJA 1952. I 1961.*

(U procentima)

Faze rada	1952	1961
Vađenje uglja		
priprema	15,9	13,5
otkopavanje	15,8	7,5
Utovar na radilištima		
priprema	0,5	5,7
otkopavanje	0,6	2,3
Odvoz sa radilišta do glavnih otpremnih hodnika		
priprema	2,6	31,3
otkopavanje	14,9	71,7
Glavni prevoz u podzemnim hodnicima	85,7	98,7

* Prema anketi Saveznog zavoda za privredno planiranje izvršenoj u 21 rudniku, čija proizvodnja u prvih 6 meseci 1961. predstavlja 83% od ukupne proizvodnje uglja u tom periodu.

U ukupnoj *vrednosti osnovnih sredstava* po nabavnim cenama, oruđa za rad učestvuju sa 50,4%, rudarski radovi sa 14,5%, a građevinski radovi sa 27,5%. I pored znatnih investicija u mehanizovanost procesa proizvodnje, u velikoj meri je zastupljena stara oprema, što se vidi iz toga da je otpisanost osnovnih sredstava na kraju 1960 (bez novčanog dela) iznosila u proseku 41,7%, odnosno kod rudnika kamenog uglja 56,1%, rudnika mrkog uglja 44,8%, i kod rudnika lignita 33%.

Različiti stepen otpisanosti osnovnih sredstava po pojedinim vrstama rudnika posledica je u prvom redu različitog nivoa investicionih ulaganja vršenih u posleratnom periodu u pojedine vrste proizvodnje uglja. Relativno najviše sredstava investirano je u rudnike lignita, a najmanje u rudnike kamenog uglja. Međutim, i investiciona ulaganja po pojedinim rudnicima bila su različita, pa je i stepen otpisanosti osnovnih sredstava unutar pojedinih vrsta rudnika veoma različit. Stope otpisanosti u rudnicima kamenog uglja kreću se od 34,8% do 64,3%, u rudnicima mrkog uglja od 18,6% do 79,8%, a u rudnicima lignita od 15,4% do 56,3%.

Intencija je da se buduća ulaganja vrše u perspektivne rudnike uglja, koji imaju prirodne i druge uslove za uspešan razvoj. Primena što šire mehanizacije i koncentracije sredstava rada omogućuje povećanje proizvodnje uglja uz sniženje proizvodnih troškova. Investicionim ulaganjima u rudnike sa najpovoljnijim prirodnim uslovima omogućuje se povećanje produktivnosti i ekonomičnosti i usklađivanje cena uglja sa cenama ostalih izvora energije.

ZAPOSLENOST

Povećanje proizvodnje uglja praćeno je istovremeno znatnim porastom radne snage u rudnicima uglja. (Tabela 14.)

TABELA 14 — ZAPOSLENOST U RUDNICIMA UGLJA 1953—1961.

(U hiljadama)

	1953	1957	1958	1959	1960	1961
Ukupno zaposlenih	70,1	87,4	90,1	89,0	91,1	88,0
Od toga: radnici	64,9	80,4	80,8	79,5	81,4	78,7
procent radnika	92,6	92,0	90,0	89,3	89,4	89,4

Podaci: Indeks Saveznog zavoda za statistiku.

Broj zaposlenih u 1961. povećao se za 0,7% u odnosu na 1957, a proizvodnja je u isto vreme porasla za 33%, što znači da se produktivnost po radniku znatno povećala.

Kvalifikaciona struktura uposlenih radnika, na bazi stvarnih kvalifikacija, nije pretrpela veće izmene, tako da je i dalje ostala relativno nezadovoljavajuća. (Tabela 15.)

TABELA 15 — KVALIFIKACIONA STRUKTURA ZAPOSLENIH RADNIKA U RUDNICIMA UGLJA 1957—1961.

	(U procentima)				
	1957	1958	1959	1960	1961
Ukupno zaposlenih	100	100	100	100	100
Visokokvalifikovanih	7,0	3,9	3,2	5,4	5,4
Kvalifikovanih	32,2	33,4	33,2	32,9	34,6
Polukvalifikovanih	29,7	27,9	23,7	24,1	24,8
Nekvalifikovanih	31,1	34,8	39,8	37,6	35,3

Nastojanja rudnika uglja da putem stručnog uzdizanja kadrova poboljšaju kvalifikacionu strukturu, nisu dala željene rezultate usled velike *fluktuacije*, naročito visokokvalifikovanih i kvalifikovanih radnika. (Tabela 16.)

TABELA 16 — ODLIV I PRILIV RADNE SNAGE U RUDNICIMA UGLJA 1958—1961.

	1958	1959	1960	1961
Otišlo	19.870	19.893	18.595	22.096
Došlo	20.881	19.480	18.705	19.660

Podaci o fluktuaciji radne snage u periodu 1958—1961. pokazuju da bi se celokupna radna snaga u rudnicima mogla promeniti za oko četiri godine. Međutim, u praksi to nije slučaj jer je dobar deo radne snage stalnog karaktera, pa su tu fluktuacije manje, te se ove promene prvenstveno odnose na novodošle, naročito one sezonskog karaktera, koji fluktuiraju u većem obimu.

Broj otišlih visokokvalifikovanih i kvalifikovanih stalno je veći od broja došlih, dok je obrnut slučaj — sem u 1961 — kod polukvalifikovanih i nekvalifikovanih radnika. (Tabela 17.)

TABELA 17 — ODLIV I PRILIV RADNIKA U RUDNICIMA UGLJA PO KVALIFIKACIJAMA U 1960. I 1961

	1960		1961	
	otišlo	došlo	otišlo	došlo
Ukupno	18.595	18.705	22.094	19.660
Visokokvalifikovanih	422	344	688	664
Kvalifikovanih	3.722	3.350	4.861	3.829
Polukvalifikovanih	3.761	3.924	4.382	4.005
Nekvalifikovanih	10.690	11.086	12.165	11.162

Velika fluktuacija radnika, koja se nepovoljno odražava na produktivnost rada, na stepen sigurnosti pri radu, radnu disciplinu i okvalifikovanje kadrova, bila je izazvana uglavnom nepovoljnim uslovima rada u rudnicima uglja, nedovoljno rešenim pitanjem stambenog smeštaja i životnih uslova radnika, kao i sporijim porastom ličnih primanja u odnosu na ostale grane industrije.

PRODUKTIVNOST RADA

I pored nedovoljne opremljenosti i velike fluktuacije radnika, produktivnost rada u rudnicima uglja je stalno rasla zahvaljujući investicionim ulaganjima i stečenom iskustvu u radu. (Tabela 18.)

GRAFIKON 2 — PROIZVODNJA, ZAPOSLENOST I PRODUKTIVNOST RADA U RUDNICIMA UGLJA 1952—1961.

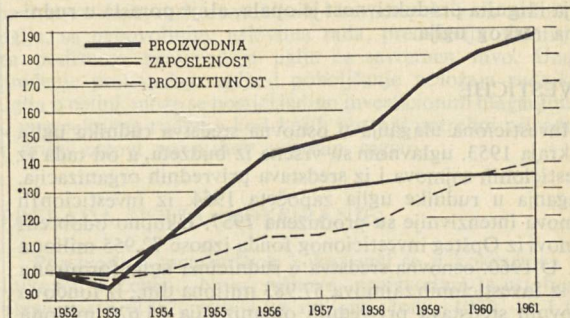

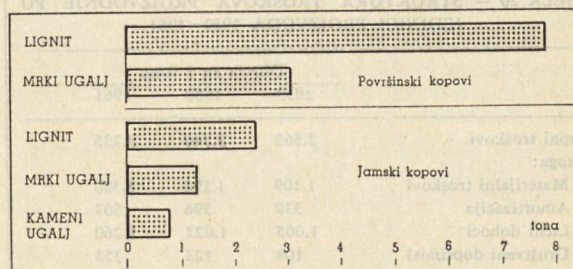
TABELA 18 — PRODUKTIVNOST RADA PO RUDNIČKOM I JAMSKOM UČINKU 1957—1961.

	(U tonama za 8 časova rada)				
	1957	1958	1959	1960	1961
Rudnički učinak					
Ugalj — ukupno	0,937	1,073	1,157	1,235	1,350
kameni	0,599	0,625	0,655	0,592	0,600
mrki	0,781	0,802	0,877	0,936	0,996
lignit	1,374	1,609	1,834	1,983	2,180
Indeksi (1957=100)					
Ugalj — ukupno	100	114	122	132	144
kameni	100	104	109	100	101
mrki	100	102	112	120	127
lignit	100	117	133	144	158
Jamski učinak					
Ugalj — ukupno	1,261	1,394	1,447	1,507	1,621
kameni	0,781	0,815	0,820	0,791	0,816
mrki	1,097	1,123	1,184	1,255	1,329
lignit	1,725	1,945	2,151	2,181	2,355
Indeksi (1957=100)					
Ugalj — ukupno	100	110	114	119	129
kameni	100	104	105	101	104
mrki	100	102	108	114	121
lignit	100	113	124	126	136

Podaci: Statistički godišnjak FNRI, 1961; za 1961. podaci Saveta rudnika uglja.

Produktivnost rada u rudnicima lignita po jamskom učinku zabeležila je u 1960. visok porast, dok je u rudnicima mrkog uglja došlo samo do manjeg, ali ipak značajnog porasta. U rudnicima kamenog uglja produktivnost je ostala na nivou iz 1953.

GRAFIKON 3 — RADNI UČINAK U PROIZVODNJI UGLJA PO VRSTAMA UGLJA I KOPOVA U 1961.

U 1961. došlo je do daljeg povećanja produktivnosti rada u odnosu na 1960. Međutim, produktivnost rada se različito kretala po vrstama rudnika. U rudnicima kamenog uglja i lignita produktivnost je opala, ali je porasla u rudnicima mrkog uglja.

INVESTICIJE

Investiciona ulaganja u osnovna sredstva rudnika uglja do kraja 1953. uglavnom su vršena iz budžeta, a od tada iz investicionih zajmova i iz sredstava privrednih organizacija. Ulaganja u rudnike uglja započeta 1954. iz investicionih zajmova intenzivnije su produžena 1957. Ukupno odobreni zajmovi iz Opšteg investicionog fonda iznose 72.955 miliona din. U 1960. osnovna sredstva u rudnicima uglja formirana su: iz investicionih zajmova 57.983 miliona din., iz fondova osnovnih sredstava privrednih organizacija 63.620 miliona din. i iz ostalih izvora 2.879 miliona din. Iz Opšteg investicionog fonda rudnicima kamenog uglja odobreno je 3.623 miliona din., rudnicima mrkog uglja 31.528 miliona din. i rudnicima lignita 37.804 miliona din. Kao rezultat izvršenih ulaganja proizvodnja uglja je podignuta na nivo sadašnjih potreba zemlje, ali pri tom nije postignut i potreban stepen opremljenosti rudnika.

Društvenim planom privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. predviđa se proizvodnja uglja od 35.000.000 tona u 1965. U tu svrhu raspisan je konkurs, na koji su se rudnici već prijavili, ali zajmovi još nisu odobreni, izuzev za nekoliko manjih rudnika.

Potrebe u uglju do 1965. biće najviše povećane u proizvodnji termoelektre, gde se predviđa intenzivnije korišćenje sadašnjih i puštanje u pogon novih termoelektrana. Pošto se za proizvodnju termoelektre uglavnom koristi sitan ugalj, biće na taj način obezbeđena i njegova buduća potrošnja, što je veoma važno s obzirom na veliki udeo sitnog uglja u ukupnoj proizvodnji. Potrebe uglja će se znatno povećati i kod crne metalurgije, naročito posle puštanja u pogon železare u Skopju, koja će trošiti uglavnom sušeni lignit.

CENE I EKONOMSKI POLOŽAJ

Troškovi proizvodnje po jednoj toni proizvedenog uglja pokazivali su tendenciju stalnog porasta. (Tabela 19).

TABELA 19 — TROŠKOVI PROIZVODNJE PO TONI UGLJA 1957—1961.

Vrsta uglja	(U din.)				
	1957	1958	1959	1960	1961
Kameni	5.231	5.504	5.770	6.373	7.619
Mrki	3.000	3.183	3.333	3.485	4.291
Lignit	1.551	1.677	1.495	1.682	2.185
Prosek	2.477	2.633	2.562	2.740	3.335

Učešće pojedinih elemenata u troškovima proizvodnje po jedinici proizvoda u poslednje tri godine bilo je sledeće (tabela 20):

TABELA 20 — STRUKTURA TROŠKOVA PROIZVODNJE PO JEDINICI PROIZVODA 1959—1961.

	Dinara za 1 tonu		
	1959	1960	1961
Ukupni troškovi	2.562	2.740	3.335
Od toga:			
Materijalni troškovi	1.109	1.194	1.380
Amortizacija	339	396	503
Lični dohoci	1.005	1.027	1.260
Društveni doprinosi	109	123	353

Povećanje materijalnih troškova u 1961. nije prouzrokovano povećanjem troškova osnovnog reproduccionog materijala (jamske građe, eksploziva i električne energije), već poskupljenjem ostalog materijala i usluga. Uvođenje rada po ekonomskim jedinicama u rudnicima uglja, povećanje cena građi u 1960. i povećanja železničke tarife za prevoz robe, imali su za posledicu ekonomičnije korišćenje osnovnog reproduccionog materijala, čiji fizički trošci na 1.000 tona proizvedenog uglja pokazuju tendenciju stalnog smanjenja, a naročito kod jamske građe. (Tabela 21.)

TABELA 21 — UTROŠAK OSNOVNOG REPRODUKCIONOG MATERIJALA NA 1.000 TONA PROIZVEDENOG UGLJA 1957—1961.

Vrsta materijala	Jedinica mere	1957	1958	1959	1960	1961
Jamsko drvo	m ³	25,9	22,3	20,5	19,0	16,6
Eksploziv	kg	230	223	226	229	222
Elektroenergija	000 kWh	13,4	14,8	13,9	13,8	13,6

Znatno povećanje amortizacije u odnosu na prethodne godine posledica je uglavnom povećanja stope otpisa kod jamske opreme za 16,5%.

Znatno povećanje učešća društvenih doprinosa nastalo je u prvom redu usled povećanja kamatne stope na poslovni fond rudnika uglja od 2% na 4% iako je istovremeno ukinut doprinos iz dohotka po stopi od 15%, što je imalo za cilj poboljšanje položaja rudnika. Međutim, pošto do tog poboljšanja nije došlo, kamatna stopa na poslovni fond snižena je u 1962. od 4% na 1%. Na povećanje društvenih doprinosa uticalo je i uvođenje plaćanja opšteg poreza na promet po stopi od 0,5%, kao i povećanje mase kamate na kredite.

Režim prodajnih cena nije jedinstven za sve vrste uglja. Krupni sortimenti uglja nalaze se pod kontrolom i evidencijom, dok se cene za sitan ugalj i prašinu, kao i za ugalj (sitan i krupan) izvesnog broja manjih rudnika, slobodno formiraju. Od ukupne realizacije uglja u 1961. na ugalj sa slobodno formiranim cenama otpada oko 40%, a na ugalj sa cenama pod kontrolom i evidencijom oko 60%. Formiranje slobodnih cena kod sitnog uglja i ugljene prašine uvedeno je u drugom tromesečju 1960, posle čega je i došlo do njihovog znatnijeg povećanja. U 1961. povećane su cene krupnih sortimenata uglja koji su pod kontrolom i evidencijom, i to za 15% kod kamenog uglja i za 10% kod mrkog uglja i lignita. (Tabela 22.)

TABELA 22 — INDEKSI PRODAJNIH CENA PROIZVOĐAČA UGLJA 1957—1961

	1957	1958	1959	1960	1961
Indeks	84	88	91	93	100

Podaci: Indeks Saveznog zavoda za statistiku, br. 7/62.

Cene uglja porasle su u periodu 1955—1961. za 23%, a cene drugih izvora energije — sirove nafte i elektroenergije — za 13% i 8%. Brži porast cena uglja u odnosu na cene sirove nafte i elektroenergije rezultat je jedne određene politike, a sva tri izvora energije imaju propisane ili kontrolisane cene.

I pored bržeg povećanja cena uglja, rudnici uglja su u pogledu *ličnih dohodaka i fondova* u nepovoljnijem položaju u odnosu na ostale proizvođače energije. Prema podacima iz završnih računa za 1961, mesečni neto lični dohoci po radniku u toj godini iznosili su u elektroprivredi 29.841

din., u eksploataciji i preradi nafte 32.351 din., a u proizvodnji i preradi uglja 23.612 din. U isto vreme prosečni neto mesečni lični dohoci u ukupnoj industriji i rudarstvu iznosili su 23.455 din., što znači da se u odnosu na prosek cele industrije, rudnici uglja u pogledu ličnih dohodaka po radniku skoro izravnavaju sa tim prosekom. Pored toga, i fondovi u rudnicima uglja su još uvek nedovoljni odnosno u proseku manji nego u celokupnoj industriji, iako su uslovi rada u rudnicima teži nego u drugim granama industrije.

Najveći prosečni lični dohoci u 1961. ostvareni su u rudnicima lignita (24.302 din. mesečno), zatim u rudnicima kamenog uglja (23.738 din. mesečno), a najmanji u rudnicima mrkog uglja (22.819 din. mesečno). I u pogledu fondova po zaposlenom radniku na prvom mestu se nalaze rudnici lignita (74.300 din.), iza njih su rudnici mrkog uglja (49.636 din.), a na poslednjem mestu rudnici kamenog uglja (45.191 din.).

Radi poboljšanja položaja rudnika uglja, pored povlastice koja im je već data (oslobođenje od plaćanja doprinosa iz dohotka), snižena im je kamatna stopa na poslovni fond od 4% na 1%, a povećana — za 30% iznad proseka u industriji — baza za utvrđivanje doprinosa na vanredni prihod.

Razlike u ekonomskom položaju pojedinih vrsta rudnika još su veće ako se posmatraju po pojedinim rudnicima. Obaveza trinajakumulativnija rudnika na plaćanje rudarskog doprinosa, kao i obaveza plaćanja doprinosa na vanredni prihod za rudnike koji ostvaruju takav prihod, nisu eliminisale nejednakost u ekonomskom položaju između pojedinih rudnika uglja. Nejednakost u akumulativnosti i ekonomskom položaju, koja je posledica nejednakosti u prirodnim uslovima, obimu proizvodnje i stepenu opremljenosti, ne

može se otkloniti putem povišenja cena uglju niti putem izmene ekonomskih instrumenata (davanjem novih povlastica niskoakumulativnim rudnicima uglja). Postojanje malih, neekonomičnih, niskorentabilnih i besperspektivnih rudnika uglja, sa nepovoljnim uslovima rada, predstavlja smetnju za podizanje proizvodnje uglja na savremen nivo. Unapređenje proizvodnje uglja i poboljšanje položaja rudnika uglja u celini, može se postići jedino investicionim ulaganjima u perspektivne rudnike kod kojih postoje potrebni prirodni i drugi uslovi za njihov uspešan razvoj.

PRERADA UGLJA (KOKSIRANJE)

Proizvodnja metalurškog koksa vrši se u koksarama u Lukavcu i Zenici. Nivo njihove proizvodnje je ustaljen i blago raste (1957. oko 1,04 miliona tona, 1959 — 1,17 miliona tona, 1961 — 1,1 milion tona).

Obim proizvodnje metalurškog koksa nije u stanju da podmiri sve potrebe zemlje u koksu, pa se zbog toga koks uvozi. U 1959. uvezeno je 214,5 hiljada tona, u 1960. godini 313,7 hiljada tona, a u 1961. godini 196,1 hiljada tona. Uvoz se vrši uglavnom iz istočnoevropskih zemalja.

Proizvodnja metalurškog koksa vrši se delimično upotrebom domaćeg uglja a većim delom uvezenog uglja za koksiranje.

IZVOR: Statistički godišnjak FNRI, 1961; Indeks Saveznog zavoda za statistiku, br. 7/62; Dokumentacija Saveta rudnika uglja i Statistika spoljne trgovine za odgovarajuće godine.

Dr D. I.

Godina	1957.	1958.	1959.	1960.	1961.
Proizvodnja koksa (tisuća tona)	1040	1170	1170	1170	1100
Uvoz koksa (tisuća tona)	214,5	313,7	196,1	196,1	196,1
Ukupna proizvodnja (tisuća tona)	1254,5	1483,7	1366,1	1366,1	1296,1
Proizvodnja po radniku (tisuća tona)	1040	1170	1170	1170	1100
Uvoz po radniku (tisuća tona)	214,5	313,7	196,1	196,1	196,1
Ukupna proizvodnja po radniku (tisuća tona)	1254,5	1483,7	1366,1	1366,1	1296,1

Godina	1957.	1958.	1959.	1960.	1961.
Proizvodnja koksa (tisuća tona)	1040	1170	1170	1170	1100
Uvoz koksa (tisuća tona)	214,5	313,7	196,1	196,1	196,1
Ukupna proizvodnja (tisuća tona)	1254,5	1483,7	1366,1	1366,1	1296,1
Proizvodnja po radniku (tisuća tona)	1040	1170	1170	1170	1100
Uvoz po radniku (tisuća tona)	214,5	313,7	196,1	196,1	196,1
Ukupna proizvodnja po radniku (tisuća tona)	1254,5	1483,7	1366,1	1366,1	1296,1

INDUSTRIJA KOŽE I OBUĆE

Razvoj industrije kože i obuće u Jugoslaviji u posleratnom periodu karakterišu tri izrazito specifične etape:

U periodu 1946—1950. izvršena je koncentracija niza manjih preduzeća i zanatskih radionica u cilju što veće proizvodnje. Sprovođenjem koncentracije postignut je maksimalan obim proizvodnje. Međutim, koncentracija nije obezbedila i racionalno korišćenje osnovne sirovine, povećanje produktivnosti, dobar kvalitet i ekonomiku, pa je postignuti obim proizvodnje u ovom periodu bio veći nego što bi bili realni kapaciteti pod uslovom da se puna pažnja poklonila kvalitetu, širem asortimanu i ekonomici proizvodnje.

U periodu 1951—1956. proizvodnja je opala. Jednim delom, to je bila posledica ekonomske blokade, a pored toga kožarsko-obućarska industrija nije bila pripremljena da se odmah uključi u sistem slobodnog poslovanja, tj. da svoju proizvodnju preorijentiše od siromašnog asortimana iz perioda administrativnog rukovođenja privredom na širi asortiman u skladu sa zahtevom tržišta i porastom životnog standarda, jer je ova preorijentacija iziskivala i izvesna investiciona ulaganja. U ovom periodu izvršene su pripreme za povećanje proizvodnje onih asortimana koje je tržište zahtevalo.

U periodu od 1957. naovamo, u skladu sa politikom bržeg podizanja životnog standarda, razvoj prerađivačke industrije uopšte, pa, prema tome, i industrije kože i obuće, bio je veoma brz.¹

PROIZVODNJA

Proizvodnja industrije kože i obuće u 1961. bila je za 3,3 puta veća u odnosu na 1939, a za oko 1,9 puta u odnosu na 1956. (Tabela 1.)

TABELA 1 — FIZIČKI OBIM PROIZVODNJE INDUSTRIJE KOŽE I OBUĆE 1939—1961.

	1939	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Industrija kože i obuće	100	176	201	220	255	307	330
		100	114	125	145	174	187
Industrija i rudarstvo	100	266	311	345	391	451	483
		100	117	129	147	169	182

Podaci: »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 3/62.

Na povećanje proizvodnje industrije kože i obuće u periodu 1956—1961. uticao je u prvom redu porast proizvodnje kožne obuće. Proizvodnja dónske kože opala je u tom periodu za 2%, a proizvodnja gornje kože povećana je za 78%, odnosno proizvodnja krupne kože u celini za 34%. (Tabela 2.)

Porast proizvodnje kože i obuće nije bio ravnomeran jer se industrija obuće ne oslanja više na učinjenu kožu u istoj meri kao ranije, već sve više upotrebljava druge

¹ Iscrpnije o razvoju industrije kože i obuće do 1956. vidi: »Jug. pregled«, 1957, septembar, str. 435—438 (133—136).

TABELA 2 — PROIZVODNJA VAŽNIJIH PROIZVODA INDUSTRIJE KOŽE I OBUĆE 1956—1961.

Vrsta proizvoda	Jedinica mere	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Đonska koža	t	10.911	12.735	10.806	10.670	11.754	10.729
Indeks		100	117	99	98	108	98
Gornja koža	000 m ²	3.584	3.853	4.284	4.862	5.427	6.368
Indeks		100	108	120	136	151	178
Kožna obuća	000 pari	7.514	9.017	10.460	12.320	14.970	17.057
Indeks		100	120	139	164	199	227
Kožna galanterija	000 m ²	616	641	528	574	667	404
Indeks		100	104	86	93	108	66
Kožna odeća	000 m ²	201	355	417	476	616	506
Indeks		100	122	143	163	211	173

Podaci: Statistički godišnjak 1962. Isti izvor je za sve tabele gde nije drukčije naznačeno.

sirovine (naročito gumu) kojima zamenjuje đonsku kožu. Proizvodnja dónske kože opala bi i za više od 2% u periodu 1956—1961. da izvesna količina nije izvezena.

Porast proizvodnje industrije obuće i pored pada proizvodnje dónske kože bio je omogućen i time što industrija obuće sve više usmerava proizvodnju na modele koji obezbeđuju udobnost i fiziološku svrsishodnost a ne trajnost, tako da je utrošak materijala po jedinici proizvoda manji. (Tabela 3.)

TABELA 3 — UTROŠAK ĐONSKE KOŽE U INDUSTRIJI OBUĆE 1956—1961.

	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Raspoloživa đonska koža za prerađu—u t	9.600	10.000	9.200	9.500	11.600	10.729
Utrošak u industrijskoj proizvodnji obuće—u tonama	5.000	5.100	5.500	5.800	6.100	6.300
Indeks potrošnje dónske kože	100	102	110	116	122	126
Industrijska proizvodnja obuće — 000 pari	7.514	9.017	10.460	12.320	14.970	17.057
Indeks proizvodnje obuće	100	120	139	164	199	227
Utrošak dónske kože po 1 paru — u kg	0,67	0,56	0,52	0,57	0,41	0,37

Industrija kože i obuće je izraziti predstavnik proizvođača artikala koji podmiruju ličnu potrošnju, pa je usled toga donekle i merilo životnog standarda.²

Proizvodnja obuće po stanovniku povećana je od 1956. do 1961. sa 1,21 na 1,92 para godišnje. (Tabela 4.)

TABELA 4 — PROIZVODNJA OBUĆE PO STANOVNIKU 1956—1961.

Godina	Ukupno	Kožna obuća*	Gumena obuća
1956	1,21	0,68	0,53
1957	1,40	0,75	1,65
1958	1,52	0,82	0,70
1959	1,63	0,91	0,72
1960	1,85	1,05	0,80
1961	1,92	1,16	0,76

* Proizvodnja kožne obuće u industriji i zanatskom sektoru.

S obzirom na minimalan izvoz, proizvodnja obuće istovremeno predstavlja i potrošnju na unutrašnjem tržištu, osim u 1960. kada je izvezeno oko 2,5 miliona pari, tako

² Međutim, iz analize proizvodnje obuće i porasta dohotka u svetu izvedeno je pravilo da potrošnja obuće do jednog para godišnje po stanovniku pokriva minimalne potrebe. Tek porast na dva do dva i po para godišnje razvija se uporedo sa porastom standarda, dok se potrošnja preko ovog nivoa znatno usporava, jer potrošač daje prednost drugim potrošnim dobrima.

da je potrošnja obuće u toj godini stvarno iznosila po stanovniku oko 1,68 pari.

Za proizvodnju kožne galanterije i odeće, pored povećanja obima proizvodnje, karakteristično je i poboljšanje kvaliteta i proširenje asortimana. Dok je ova industrija ranije proizvodila artikle isključivo od kože, u ovom periodu prešlo se na proizvodnju širokog asortimana od kože i raznih plastičnih masa, veštačke kože, specijalnih vrsta lepenke, tekstila i dr. Ova industrija brzo se prilagođava ukusu potrošača, i na tržištu se stalno pojavljuju novi modni artikli. Pored zadovoljenja domaćeg tržišta, proizvodi ove industrije se izvoze.

INVESTICIJE I KAPACITETI

U periodu 1947—1960. investirano je u industriju kože i obuće 15.198 miliona din. po tekućim cenama. U pojedinim periodima investicije su iznosile: 1947—1952. god. 1.533 miliona din., 1953—1956. god. 2.627 miliona din., i 1957—1960. god. 11.038 miliona din. Učešće ovih investicija u ukupnim investicijama u industriju iznosilo je u 1956. god. 0,41%, u 1957. god. 0,66%, u 1958. god. 1,12%, u 1959. god. 1,22%, i u 1960. god. 1,82%.

Pretežan deo sredstava za investicije u industriju kože i obuće bio je obezbeđen iz fondova privrednih organizacija i investicionih fondova republika, srezova i opština, a manji deo iz Opšteg investicionog fonda. (Tabela 5.)

TABELA 5 — STRUKTURA INVESTICIJA U INDUSTRIJU KOŽE I OBUĆE PO IZVORIMA 1958—1960. (U %)

Godina	Ukupne investicije	Od toga		
		OIF	sredstva preduzeća	ostala sredstva
1958	100	16	26	58
1959	100	19	30	51
1960	100	17	35	48

Sredstva za investicije iz Opšteg investicionog fonda bila su usmerena pretežno na nove objekte u privredno nerazvijenim područjima, tako da je manji deo sredstava utrošen za rekonstrukciju i modernizaciju postojećih pogona, čija oprema je zastarela i predstavlja kočnicu za sprovođenje bolje organizacije i ostvarenje veće produktivnosti rada. U 1960. istrošenost oruđa za rad u industriji kože i obuće u celini iznosila je 50,8%, a u pojedinim pogonima: 50,4% u pogonima kože, 40% u pogonima obuće i 54,4% u ostalim pogonima.

U posleratnom periodu podignuti su novi objekti industrije kože u Vrhniku, Bitoli, Pirotu i Kumanovu, a nove fabrike obuće u Peći, Vranju, Skopju, Kumanovu i na Cetinju. Rekonstrukcijom postojećih fabrika i podizanjem novih pogona znatno su prošireni kapaciteti industrije kože i obuće, tako da sada premašuju potrebe domaćeg tržišta i mogućnog izvoza, usled čega se koriste samo sa 70%. Pored predimenzioniranosti, racionalno korišćenje kapaciteta sprečava i nedostatak specijalizacije i tendencija neprestanog proširivanja asortimana proizvodnje unutar pogona, što se nepovoljno odražava na kvalitet proizvoda.

Budućim investicijama obezbediće se u prvom redu modernizacija postojećih pogona i ravnomernija ekonomika u poslovanju svih pogonskih grupacija u okviru grane kao celine.

U strukturi preduzeća industrije kože i obuće dominiraju veća preduzeća. (Tabela 6.)

Na kraju 1960. u industriji kože i obuće bilo je zaposleno 36.401 lice. U ukupnom broju zaposlenih radnici su činili 87%, a službenici 13%. Od ukupnog broja radnika, visokokvalifikovanih je bilo 12%, kvalifikovanih 43%, a polukvalifikovanih i nekvalifikovanih 45%. Kvalifikaciona struktura službenika bila je: sa visokom školskom spremom 22%, sa srednjom školskom spremom 41%, i ostalih 37%.

KARTOGRAM — TERITORIJALNI RAZMEŠTAJ PREDUZEĆA INDUSTRIJE KOŽE I OBUĆE

TABELA 6 — STRUKTURA PREDUZEĆA INDUSTRIJE KOŽE I OBUĆE PREMA BROJU ZAPOSLENIH U 1959.

Broj zaposlenog osoblja	Broj preduzeća
do 15	1
16—30	3
31—60	6
61—125	21
126—250	20
251—500	21
501—1.000	11
1.001—2.000	4
preko 4.000	1

SIROVINSKA BAZA

Za razliku od mnogih grana industrije, industrija kože i obuće ne upotrebljava sirovine koje se proizvode za njene specifične potrebe i koje su u skladu sa ekonomikom dalje prerade. Osnovna sirovina industrije kože je nusproizvod prerade životinja u meso, pa je fond sirove kože u neposrednoj zavisnosti od proizvodnje mesa odnosno fonda žive stoke. Pored toga, količina i kvalitet kože u potpunosti su zavisnosti od nege, ishrane i klanja stoke, skidanja i konzerviranja kože, načina prikupljanja kože za preradu, itd. Industrija kože nema neposrednog uticaja ni u jednoj od faza ovog procesa.

Na razvoj industrije kože sa stanovišta sirovinke baze nepovoljno deluje i veoma spor porast stočnog fonda, i to kako krupne, tako i sitne stoke. U odnosu na 1956. broj goveda u 1957. bio je manji za 5%, u 1958. za 7%, u 1959. za 2%, dok je u 1960. povećan za 2%, a u 1961. za 10%. Velike oscilacije u broju krupne stoke (goveda) uglavnom su posledica kolebanja o obimu raspoložive krmne baze.

Pored nedovoljnog broja stoke, a time i količine koža, skidanje i konzerviranje lako pokvarljive sirove kože vrši se primitivno (kod sitne i svinjske kože to uglavnom vrše privatni proizvođači, koji nemaju uslove za stručno skidanje i konzerviranje), usled čega su oštećenja sirove kože velika, a upotrebljivost prilikom prerade u učinjenu kožu znatno smanjena. Najzad, nejednoličnost kože, kao posledica strukture sirove kože, otežava, i u pogonima kože i u pogonima obuće, primenu savremenih metoda rada.

Zbog ovih specifičnosti sirovinke baze, industrija kože a naročito za preradu krupnih koža (govede i teleće), upućena je na uvoz. Od ukupno raspoloživih količina govedih

koža slane mere, industrija kože podmirivala je iz uvoza u 1957. godini 52,6%, u 1958. god. 45,1%, u 1959. god. 51,6%, i u 1960. god. 57,9%. Zbog nedostatka domaće sirove krupne kože, učešće uvezenih u ukupno prerađenim krupnim kožama iznosilo je u 1957. god. 47%, u 1958. god. 38%, u 1959. god. 47%, u 1960. god. 53%, i u 1961. god. 48%. Uvoz kože nije uvijek zavisio od otkupljenih količina u zemlji, tj. najnižem otkupu nije istovremeno odgovarao i najveći uvoz, već su porast ili pad uvoza kože zavisili u prvom redu od raspoloživih deviza.

Prerađivači krupne kože forsiraju pretežno uvoz najbolje krupne kože, ne poklanjajući dovoljno pažnje ekonomičnom iskorišćavanju slabijih vrsta, kao ni iskorišćavanju domaće sirovine od sitnih, brdskih pasmina goveda. U periodu 1929—1938. uvoženo je prosečno godišnje 3.700 tona sirove soljene i 3.500 tona suve krupne kože, što preračunato na sirovu soljenu kožu čini prosečno godišnje oko 10.700 tona.³ Učešće nižih vrsta, tj. suvih krupnih kože, u ukupnom uvozu u ovom periodu iznosilo je, znači, oko 66%. Nasuprot tome, u periodu posle rata uvoz suve krupne kože učestvuje sa svega 7% u ukupnom uvozu krupnih, kože.

Na ovakvo stanje delimično su uticali objektivni razlozi naročito u prvim posleratnim godinama. Nedostatak sredstava za mehanizaciju pogona onemogućavao je specijalizaciju proizvodnje kože po određenim vrstama sirovina, zbog čega se praktično i nije mogla dokazati ekonomičnost proizvodnje na bazi slabijih vrsta sirovina uz primenu savremene opreme.

Orijentacija na prerađivanje slabijih kategorija sirove krupne kože, koja je u toku, zasnovana je na strukturi domaće sirovinke baze (od ukupnog broja krupne stoke, oko 40% čini brdska krupna stoka III pasminske kategorije), na deficitarnosti platnog bilansa, kao i na jačanju trgovinskih veza sa azijsko-afričkim zemljama iz kojih se može uvoziti ova vrsta kože.

Svinjska koža ima značajnu ulogu u domaćoj industriji kože, jer predstavlja potencijalnu sirovinu bazu, naročito kao zamena za uvoznju sirovinu. U posleratnom periodu bilo je velikih oscilacija u prilivu svinjske kože. Fond ove kože u 1949. bio je veći za 210% u odnosu na 1946, ali je zatim naglo opao, tako da je u 1953. bio samo za 21% veći nego u 1946. Od 1953. počinje postepen porast, tako da je u 1960. fond svinjske kože bio za 336% veći od fonda raspoloživog u 1946. Neravnomernost u prilivu svinjske kože bila je prouzrokovana i merama koje su regulisale promet ove sirovine na tržištu. U periodu 1946—1952. skidanje svinjskih kože bilo je obavezno (regulisano propisima), što je doprinelo da se industrij i isporuču sva sirova svinjska koža. Ovaj propis je u 1952. ukinut, pa je kao posledica toga priliv svinjske kože u narednoj godini opao za 1/3. Industrija kože i preduzeća za promet svinjskom kožom preduzimali su posle 1952. niz mera za veći priliv svinjskih kože, tako da je on u poslednjim godinama znatno povećan. U 1960. priliv ovih kože bio je za 142% veći nego u 1949, kada je bio zabeležen najveći priliv svinjskih kože u periodu 1946—1952.

Mada je razvoj sirovinke baze u svinjskoj koži u zemlji bio povoljan, u 1958. svinjska koža počela je da se uvozi. U 1960. ovaj uvoz iznosio je oko 15% od fonda svinjske kože u zemlji. U uslovima kad nisu bile preduzete sve mere za racionalno korišćenje domaćeg fonda svinjskih kože, uvoz ovih kože se negativno odražavao na priliv svinjskih kože u zemlji, čija je ponuda na svetskom tržištu inače ograničena.

³ 2 kg sirove soljene kože odgovaraju po učinku oko 1 kg suve kože.

Potencijalni fond sitne kože odgovara industrijskim kapacitetima za prerađivanje ove kože. Međutim, znatne količine sitne kože prerađuju se u zanatstvu, i to na primitivan i neracionalan način. Računa se da zanatski sektor, koji u kožarskoj delatnosti uglavnom pripada privatnom sektoru, apsorbira najmanje oko 3.000 tona sitne kože godišnje, zbog čega industrijski pogoni uspevaju da prerade samo oko 50% od potencijalnog fonda ove kože.

Razvoj hemijske industrije dao je niz novih proizvoda koji se mogu upotrebiti u industriji obuće a koji imaju bolje osobine u pogledu trajnosti i nepromočivosti, kao i veću ekonomičnost u preradi. Ovi proizvodi se sve više upotrebljavaju kao supstituti, i to pretežno za donsku kožu.⁴

UVOZ I IZVOZ

Potrebe u sirovim kožama industrija kože u velikoj meri podmiruje *uvozom*. Uvoz sirovih kože biće znatan i u buduću, jer stočni fond i klanje stoke rastu mnogo sporije od potreba industrije kože. (Tabela 7.)

TABELA 7 — UVOZ SIROVIH KOŽA 1957—1961. (U tonama)

Godina	Sirova krupna koža slane mere	Sitna koža suve mere	Svinjska koža slane mere
1957	19.376	1.254	—
1958	14.630	1.980	1.027
1959	17.725	2.894	603
1960	21.928	4.827	1.314
1961	22.227	3.318	193

Uvoz učinjenih kože je neznatan u odnosu na uvoz sirovih kože.

Radi ekonomičnijeg iskorišćavanja sirovina, industrija kože počela je da se preorijentira na prerađivanje jeftinijih i ekonomičnijih vrsta sirovih kože sa područja azijsko-afričkih zemalja. Uvoz sirovih kože sa ovog područja biće u perspektivi veoma značajan. Zasad je uvoz iz ovih zemalja još neznatan. (Tabela 8.)

TABELA 8 — REGIONALNI RASPORED UVOZA KOŽA 1959—1961.

Vrsta kože	1959		1960		1961	
	tona	učešće u %	tona	učešće u %	tona	učešće u %
Krupna koža slane mere — ukupno	17.725	100	21.928	100	22.227	100
U tome:						
iz Evrope	1.909	10,8	5.037	23,0	5.920	26,8
iz azijsko-afričkih zemalja	849	4,8	1.671	7,6	2.276	10,2
iz ostalih zemalja	14.967	84,4	15.220	69,4	14.031	63,0
Sitna koža suve mere — ukupno	2.894	100	4.827	100	3.318	100
U tome:						
iz Evrope	974	33,7	998	20,7	703	21,2
iz azijsko-afričkih zemalja	37	1,3	351	7,3	940	28,3
iz ostalih zemalja	1.883	65,0	3.478	72,0	1.675	50,5
Svinjska koža slane mere — ukupno	603	100	1.314	100	193	100
U tome:						
iz Evrope	337	56,0	1.002	76,1	193	100
iz azijsko-afričkih zemalja	253	42,0	309	34,6	—	—
iz ostalih zemalja	13	2,0	3	0,3	—	—

⁴ U odnosu na stanje pre 20 godina, kada je učinjena koža predstavljala isključivu sirovinu za proizvodnju obuće, danas kožna obuća učestvuju sa oko 40% u ukupnoj svetskoj proizvodnji obuće, a računa se da je kod skoro polovine proizvedene obuće primenjen don od nekožnog materijala.

U prvim posleratnim godinama industrija kože i obuće izvozila je uglavnom razne vrste sirovih kože. Poslednjih godina izvoz ovih sirovina potpuno je izostao i prešlo se na izvoz polupreradevina i finalnih proizvoda, među kojima vodeću ulogu ima obuća. (Tabela 9.)

TABELA 9 — IZVOZ INDUSTRIJE KOŽE I OBUĆE 1957—1961.
(U milionima din. po zvaničnom kursu)

Godina	Ukupno	Učinjena koža	Kožna obuća	Galanterija i konfekcija
1957	3.155	1.268	1.388	499
1958	3.662	1.490	1.705	467
1959	4.222	1.760	2.054	397
1960	4.041	1.128	2.473	440
1961	2.635	731	1.465	439

Izvoz industrije kože i obuće u 1961. opao je za 35% u odnosu na 1960. Pad je prouzrokovan isključivo smanjenjem izvoza u istočnoevropske zemlje. Vrednost izvoza industrije kože i obuće u ove zemlje smanjena je od 2.733,7 miliona din. u 1960. na 856,6 miliona din. u 1961, dok je izvoz u azijsko-afričke zemlje povećan od 81,1 na 386,6 miliona din., a u ostale zemlje od 1.225,8 na 1.392 miliona din.

PERSPEKTIVE

Računa se da će ukupna proizvodnja svih vrsta obuće u 1965. porasti na 2,5 pari po stanovniku prema 1,85 pari

u 1960. U okviru porasta ukupne proizvodnje obuće predviđa se da nivo proizvodnje gumene obuće bude neznatno povećan a da se smanji učešće obuće proizvedene u zanatstvu. Prema tome, predviđeno povećanje proizvodnje obuće zasniva se uglavnom na povećanju proizvodnje u industrijskim kapacitetima.

Predviđeno povećanje proizvodnje kožne obuće ne zahteva i odgovarajuće proširenje kapaciteta, jer se sadašnji kapaciteti industrije obuće koriste sa oko 70%. Potpunije korišćenje rezervi u ovim kapacitetima moguće je ostvariti većom specijalizacijom i udruživanjem, što obezbeđuje rentabilnije i ekonomičnije poslovanje. Predviđa se da se i kapaciteti kožarskih pogona potpuni koriste na bazi udruživanja i modernizacije. Ovi se kapaciteti sada koriste sa oko 65%.

U narednom periodu proizvodnja obuće biće više usmerena na udobnije i fiziološki svrsishodnije modele, čime će se omogućiti manji utrošak materijala po jedinici proizvoda. Specijalizacija pogona obuće treba da se izvrši u prvom redu prema vrstama izrade (lepljeni, vulkanizovani, ramšiveni metod, itd.), a kožarskih pogona prema vrstama sirovina (krupna, svinjska, sitna koža).

U narednom periodu nastaviće se izmena strukture uvoza sirovina u korist jevtine i lake sirove kože iz azijsko-afričkih zemalja, kao i izmena strukture izvoza u pravcu povećanja učešća finalnih proizvoda: obuće, galanterije i konfekcije.

IZVOR: Statistički godišnjak FNRJ; Dokumentacija Saveznog zavoda za privredno planiranje; Dokumentacija Savezne privredne komore.

LJ. K.

PLOVNA MREŽA UNUTRAŠNJE PLOVIDBE I NJENO ISKORIŠĆAVANJE

Plovidbena sposobnost plovne mreže zavisi od sposobnosti njenih delova: plovnog puta, zimovnika, pristaništa i sistema obeležavanja plovnog puta, kao i od sigurnosnih mera za omogućavanje plovidbe i po danu i po noći, a racionalna eksploatacija rečnog prevoza mogućna je samo uz optimalnu ujednačenost plovidbenih uslova na plovnoj mreži.¹

U rečnom saobraćaju, zbog njegovih specifičnosti, racionalnost prevoza je teže obezbediti nego što je to slučaj kod drugih grana saobraćaja, gde su komunikacije od čvrste, podloge, koja sama od sebe ne menja svoj oblik i stanje. Podloga za rečni prevoz je živa sila — vođeni tok, sa širokom skalom promenljivih veličina koje izazivaju promenu stanja podloge i time stalnu promenu plovidbenih uslova. Zato se, pogodnim hidrotehničkim merama, vođeni tok mora usmeravati i koristiti tako da se štetne posledice stihije svedu na najmanju meru, uz postizanje što većeg efekta za plovidbu.

PLOVNI PUT

Neosporna je činjenica da plovni tokovi predstavljaju prirodni potencijal od velike ekonomske koristi za zajednicu ako se koriste u svrhu prevoza, naročito masovnih, niskotarifirajućih tereta.

¹ O razvoju i stanju unutrašnje plovidbe do 1956. vidi: »Jug. pregled«, 1957, avgust, str. 381—385 (113—117).

Plovni putevi Jugoslavije imaju veoma povoljan geografski položaj — kako po povezanosti pojedinih krajeva zemlje, tako i po povezanosti sa srednjoevropskim plovnim sistemom. U domaćoj mreži plovnih puteva nalazi se i čvorište glavnih pritoka međunarodnog — Dunavskog — plovnog sistema. Glavno obogaćivanje vodom Dunav dobija na teritoriji Jugoslavije. U 1960. količine vode Dunava pri niskom i srednjem vodostaju iznosile su oko 1.400 m³/sek. i 2.300 m³/sek. pri ulasku na teritoriju Jugoslavije, a nizvodno, pri izlasku, oko 3.500 m³/sek. i 5.700 m³/sek. Prema tome, Drava, Sava, Tisa sa Begejom, Morava i Timok dodaju Dunavu oko 150% od količine vode koju on ima prilikom ulaska u Jugoslaviju.

Preko Dunava i Crnog mora plovni putevi Jugoslavije nadovezuju se na pomorske puteve zemalja Bliskog istoka, čime se domaćem brodarstvu i trgovini pružaju povoljne mogućnosti. U pogledno vreme, izgradnjom kanala Rajna—Majna—Dunav, ostvariće se veza domaćih plovnih puteva i sa zapadnoevropskom plovnom mrežom. Isto tako, u perspektivi predstoji izgradnja kanalske veze Dunava sa kanalisanim rekama Labom, Odrom i Vislom, tako da će domaći plovni putevi biti povezani i sa istočnoevropskim sistemom plovnih puteva.

Ukupna dužina domaćih plovnih puteva je promenljiva u odnosu na veličinu i kategoriju plovila. (Tabela 1.)

Ove dužine se odnose na srednje plovidbene uslove, pri vodostaju na rekama koji je iznad vodostaja malih voda.

¹ Od ukupne dužine domaćih plovnih puteva, plovne reke čine 87%, kanalisane reke 4,5%, i plovni kanali 8,5%. Od ukupne dužine plovnih puteva, u Srbiji se nalazi 63,5%, u Hrvatskoj 27,5%, i u Bosni i Hercegovini 9%.

Od ukupne dužine plovnih puteva na teritoriji Jugoslavije, Dunav, koji je u celini međunarodni plovni put,

KARTOGRAM — PLOVNI PUTEVI PO KLASAMA I GUSTINI PROMETA 1960.

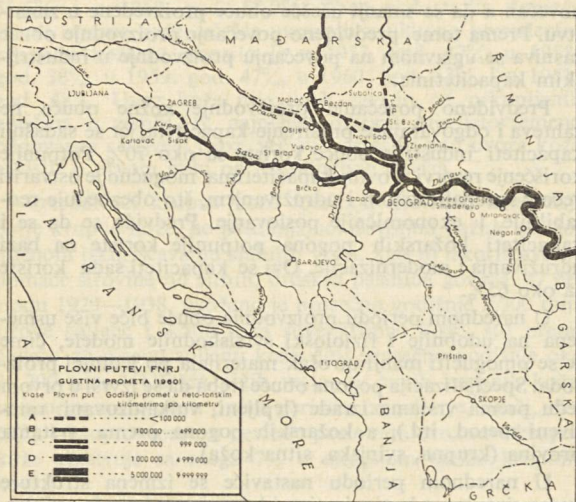

TABELA 1 — DUŽINA PLOVNIH PUTEVA PO KATEGORIJAMA NOSIVOSTI PLOVILA

(U kilometrima)

Plovni put	Dužina plovnog puta po kategorijama nosivosti plovila			
	150 tona	400 tona	650 tona	1.500 tona
Ukupno	1.771	1.687	1.497	1.404
Dunav	588	588	588	588
Sava	593	593	593	593
Tisa	164	164	164	164
Drava	151	105	72	51
Tamiš	41	3	3	3
Kupa	5	5	5	5
Kanalizirana reka Begej	77	77	77	—
Veliki bački kanal	123	123	—	—
Mali bački kanal	29	29	—	—

Podaci: Saobraćaj i veze — Bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 218. Isti izvor za sve tabele gde nije drugačije naznačeno.

čini 34,7%, Tisa, Drava i Begej (međudržavni plovni put) 23,1%, Sava (međurepublički plovni put) 34,5%, Kupa, Tamiš i bački kanali (republički plovni putevi) 7,8%.

Posle izgradnje osnovne kanalske mreže Dunav—Tisa—Dunav, zatim izgradnjom drugih novih kanala i osposobljavanjem delova zapuštenih kanala i kanalisanjem Begeja, mreža plovnih puteva povećala se za oko 685 km. Njihova plovidbena sposobnost odgovaraće i za plovila dunavskog tipa od 1.000 tona nosivosti, tako da će postojeća mreža odgovarajuće kategorije biti povećana od 1.497 km na 2.182 km, ili za 45,75%.

Današnja plovidbena sposobnost plovnih puteva ne odgovara svim uslovima za normalnu i ekonomsku eksploataciju. Takvo stanje je posledica prepreka na plovnim putevima (sprudovi, plićaci, oštre okuke, male dubine itd.), koje se pojavljuju naročito pri niskom vodostaju. Zbog ovih prepreka plovila se ne opterećuju u dovoljnoj meri i vrši se reduciranje i rastavljanje vuče radi prelaska preko teško prolaznih mesta, tako da se time prouzrokuju znatni gubici za plovidbu i za privredu uopšte.

Razvoj strukture flote i načina eksploatacije sa gledišta obima sadašnjeg i perspektivnog prometa, u zavisnosti je od ostvarenja određenih gabarita² na plovnom putu, koji

² Termin »gabarit« usvojen je kao stručan termin od Dunavske komisije i od potkomisije za srednjoevropsku plovnu mrežu Evropske ekonomske komisije. Ovaj termin označava granicu slobodnog prostora na plovnom putu u kojem se plovila mogu bezopasno kretati (npr. dubina plovnog puta, širina, slobodna visina mosta, itd.).

su ograničeni i uslovljeni fizičkim stanjem plovnog toka i obimom ekonomski opravdanih hidrotehničkih poduhvata.

Domaći plovni putevi su uglavnom još u svom prirodnom stanju. Radovi na unapređenju — regulaciji — nalaze se u početnoj fazi. Na reci Savi početi su regulacioni radovi manjeg obima 1951, i sa prekidima vrše se i u 1962. U 1958. izgrađen je elaborat rešenja regulacije Save kompleksnim obuhvatanjem problema, čime je stvorena baza za dalji rad.

Radovi na uređenju Dunava za plovidbu počeli su 1954, po planu koji rešava deset najtežih mesta za plovidbu, uzimajući Dunav kao međunarodni plovni put. Radovi se predviđaju na potezima: Ram — Dubova (1.076—1.087 km), Brza Vrba (1.093—1.103 km), kod Beograda (1.163—1.180 km), Slankamen (1.208—1.220 km), Susek — Miloševac (1.208—1.294 km), Banoštor — Futog — Novi Sad (1.265—1.272 km), Mohovski prosek (1.307—1.315 km), niže ušća Drave (1.379—1.382 km), rukavac ispod Apatina (1.393—1.397 km), i kod Prahova (859—862 km).

Uređenjem Dunava, Save, Tise i Drave i novog kanalskog sistema Dunav—Tisa—Dunav treba da se obezbede plovidbeni gabariti koji će omogućiti nesmetanu i normalnu eksploataciju, tako da jevtiniji prevoz dođe do punog izražaja

PRISTANIŠTA

Sadašnja mreža pristaništa ni po broju niti po kapacitetu ne odgovara u svemu potrebama racionalnog prevoza, a pogotovu ne odgovara budućem razvoju rečnog saobraćaja. Znatna količina robe još uvek se manipuliše ručno, što poskupljuje prevoz, a za pretovar se koriste i delimično izgrađene i prirodne obale kada to vodostaj dozvoljava. Na plovnoj mreži ima 27 pristaništa i 72 tovarišta koja se koriste kao pristaništa, kao i niz mesta koja se koriste od slučaja do slučaja. (Tabela 2.)

TABELA 2 — PRISTANIŠTA I TOVARIŠTA

	Svega	Dunav	Sava	Tisa	Drava	Begej	Bački kanal
Ukupno	99	43	26	13	3	6	8
Pristaništa	27	15	8	2	1	1	0
Tovarišta	72	28	18	11	2	5	8

Teritorijalni razmeštaj pristaništa i tovarišta i obim prometa koji se preko njih vrši pokazuje sledeća tabela. (Tabela 3.)

TABELA 3 — TERITORIJALNI RAZMEŠTAJ PRISTANIŠTA I TOVARIŠTA

Narodna republika	Pristaništa	Tovarišta	Ukupno	Obim pretovara	Dužina plovnog puta
Ukupno	27	72	99	100,0	100,0
Srbija	20	57	77	82,0	65,5
Hrvatska	5	12	17	13,0	27,5
Bosna i Hercegovina	2	3	5	5,0	9,0

Svih 27 pristaništa sa potpuno ili delimično izgrađenom obalom ne mogu se koristiti pri svim vodostajima. Slično plovim putevima, ukoliko su pristaništa nepotpunije izgrađena, potreban je veći obim hidrotehničkih intervencija radi njihovog održavanja, kako bi se mogla koristiti i u nepovoljnim uslovima promenljivog dejstva rečnog toka.

Od 1957. počela je rekonstrukcija i izgradnja pristaništa po planu koji obuhvata: reka Dunav — Prahovo, Kostolac, Pančevo, Beograd, Novi Sad, Vukovar, Bogojevo i Apatin; reka Sava — Zabrežje, Brčko, Šamac, Bosanski Brod i Sisak; reka Drava — Osijek i Beliše; reka Begej — Zrenjanin. Pored toga, u kanalskoj mreži Dunav—Tisa—Dunav takode je predviđen niz pristaništa koja će se graditi sinhronizovano sa razvojem saobraćaja u Kanalu.

Izgradnja je u toku kod sledećih pristaništa: beogradskog, novosadskog i pančevačkog; nezavršena su: pra-

hovsko i apatinsko, dok su pristaništa u Bogojevu i Osijeku već završena. Izgradnja ostalih pristaništa nije još započeta, izuzv brčkog, gde su vršeni izvesni pripremni radovi.

ZIMOVNICI

Zimovnici su veoma važan faktor u eksploataciji plovnih puteva i rečnog brodarstva. Ako plovila za vreme zime ne bi imala gde da se sklone, bila bi izložena oštećenju od leda, a pretila bi im opasnost i od potapanja.

U domaćoj plovnoj mreži postoji sedam zimovnika. Na Dunavu su: Barački — 1.425 km, Novosadski — 1.257 km, Pančevo — 1.154 km (3 km u Tamišu), Ivanovski — 1.136 km i Kovinski — 1.108 km; na Savi: Bežanijski — 3 km; na Dravi: Osječki. Ukupan kapacitet zimovnika je 800 plovila, dok plovni park u 1962. raspolaže sa oko 2.900 plovila. Prema tome, puna zaštita od leda može da zadovolji samo oko 30% potreba. S obzirom na činjenicu da se većina zimovnika nalazi na Dunavu i da postoji obaveza pružanja zaštite i stranim brodovima, ovaj procenat je još manji.

Zbog velikog rizika od štete koju led može da nanese plovnom parku, bolje iskorišćavanje zimovnika obezbeđuje se i putem privremenih hidrotehničkih intervencija i radovima održavanja.

OBELEŽAVANJE PLOVNOG PUTA

Obeležavanjem plovno put omogućava se noćna plovidba i sprečava nasadanje na plicama ili havariisanje plovila na preprekama koje se mogu pojaviti. Obeležavanjem se produžuje vreme navigacije i eksploatacije i obezbeđuje sigurnost plovidbe.

Obeležavanje plovno put signalima vrši se na Dunavu, Savi, Tisi i Dravi sa ukupno 206 obalnih i 40 plovni signala sa svetlom i 337 plovni signala bez svetla. Pored toga, obeležavanje se vrši i tzv. »babama« i »zečevima«, tj. signalima koji se za vreme malih voda pobijaju na granicama plicaka. Na Dunavu i Tisi signalima se obezbeđuje plovidba i po danu i po noći, pri svim vodostajima, na Savi samo do 366 km (Slavonski Brod), a na Dravi do Osijeka (18 km) — samo za vodostaj iznad nivoa srednjeg voda. Za vreme niskih vodostaja na Savi i Dravi noćna plovidba nije obezbeđena.

Plovidba se reguliše i pomoću sedam signalnih stanica čija je služba permanentna. Stanice su, radi sprečavanja sudara, postavljene na mestima teškim za susretanje plovila i povorki, kao i na mestima gde je preglednost plovno put ograničena. Stanice postoje na ušću Drine, na Savi kod Rače, na Dunavu kod Batine i kod Prahova.

ORGANIZACIONA NADLEŽNOST

Staranje o plovnosti reka putem izvođenja regulacionih radova, kao i održavanje i obeležavanje plovni puteva, spada u nadležnost republičkih organa. Odgovarajuća služba u Srbiji nalazi se u sastavu Direkcije rečnog saobraćaja, koja ima i svoje terenske službe. U Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj odgovarajuće službe su uključene u republički sekretarijat za saobraćaj.

Istureni, spoljni organi bezbednosti plovidbe na terenu su kapetanije pristaništa, kao ogranci službe u sastavu spomenute direkcije odnosno sekretarijata, uključujući i posebnu inspekciju plovidbe. Kapetanija ima 16, i to u sledećim mestima: Sisku, Bosanskom Brodu, Brčkom, Sremskoj Mitrovici, Beždanu, Apatinu, Osijeku, Vukovaru, Novom Sadu, Zrenjaninu, Titelu, Beogradu, Pančevu, Smederevu, Velikom Gradištu, Kladovu i Prahovu.

KORIŠĆENJE PLOVNE MREŽE

Razgranatost unutrašnje plovne mreže omogućava veoma osnovnu eksploataciju ionako jeftinog rečnog transporta. Pored toga, domaći plovni putevi su uključeni u dunavski sistem, što je povoljan uslov za razvoj domaćeg

rečnog transporta. Te mogućnosti se, međutim, nedovoljno koriste. U transportu robe na domaćim rekama strani brodovi još uvek učestvuju sa većim udelom nego domaći brodovi. (Tabela 4.)

TABELA 4 — OBIM TRANSPORTA NA PLOVNIM REKAMA U 1960.

	Prevezeno tona		Učink u neto t/km	
	iznos u hiljadama	%	iznos u milionima	%
Ukupno	9.610	100,0	4.389	100,0
U tome:				
domaći prevozi	4.078	42,4	458	11,0
međunarodni prevozi i tranzit	5.532	57,6	3.931	89,0
Jugoslovenska zastava				
domaći prevozi	4.078	73,3	458	22,8
međunarodni prevozi	1.485	26,7	1.551	77,2
Strane zastave				
međunarodni tranzit	4.047		2.380	

Domaća plovila ulažu u međunarodne prevoze oko 77% od ukupnog rada, a učinak uložen u međunarodne prevoze iznosi oko 89% od rada domaće i strane flote. Kod prevezenih količina robe srazmera je skoro obrnuta. Ovi odnosi su posledica prevoznih udaljenosti, koje su u međunarodnom saobraćaju duže, tako da i u manjem obimu prevezenih količina ostvaruju veće učinke. Zbog takvih odnosa veći su i prihodi domaćih preduzeća koja vrše međunarodne transporte. Kod njih se oko 80% prihoda odnosi na inostrane prevoze. Ti prihodi u devizama i deviznim uštedama iznose godišnje oko 8 do 9 milijardi din. po obračunskom kursu.

Iskorišćavanje plovni puteva, iako je neravnomerno stalno se povećava. (Tabela 5.)

TABELA 5 — OBIM PREVOZA ROBE NA REKAMA 1952—1961. (U hiljadama tona)

Godina	Ukupno	Domaći prevoz			Tranzit		
		svega	unu-trašnji	izvoz—uvoz	svega	uzvodno	nizvodno
1952	5.527	3.140	2.694	446	2.487	1.400	1.087
1953	5.551	3.130	2.833	277	2.441	1.453	988
1954	5.868	3.085	2.628	457	2.783	1.929	854
1955	6.180	3.285	2.763	522	2.895	2.104	791
1956	5.400	3.175	2.338	837	2.225	1.972	253
1957	6.650	3.986	2.983	1.003	2.664	2.339	325
1958	6.874	3.853	2.928	925	3.021	2.632	389
1959	7.871	4.640	3.611	1.029	3.231	2.607	524
1960*	10.045	5.893	5.511	1.382	4.152	3.503	649
1961	9.935	6.225	4.839	1.382	3.714	3.125	589

* U ovoj tabeli obuhvaćen je i prevoz koji su obavili prevoznici koji nisu registrovani kao takvi, što nije slučaj u tabeli br. 4.

Podaci: Statistički godišnjak 1962.

Ukupan prevoz robe povećao se u roku deset godina za 77%. Istovremeno, porast prevoza domaće flote iznosio je 98%, a tranzita strane flote 48%. Uzroci neravnomernom obimu prevoza robe u pojedinim godinama su različiti: nizak vodostaj u sušnim godinama, kada se, i u plovidbeno aktivnim mesecima, saobraćaj morao obustavljati; pomanjkanje robe za prevoz na međunarodnim pravcima, naročito u početnim godinama spomenutog perioda, kao posledica neblagovremenog zaključivanja spoljnotrgovinskih ugovora ili stvarnog nedostatka robe za prevoz; zatim razne ekonomske, administrativne i političke mere; i najzad, tarifiški odnosi, pri čemu železničke tarife imaju naročit značaj.

Kao posledica navedenih tarifiških odnosa, pojavljuje se, na primer, na paralelnim putevima prevoz znatno skupljim saobraćajnim sredstvima. Forme koje utiču na raspo-

delu tereta za prevoz među saobraćajnim granama, još uvek su nepodesne jer ne obezbeđuju da se, u opštem interesu, za određene robe i pravce koristi najjeftiniji vid saobraćaja — rečni put.

I pored regresa koji se daje da bi se ovakav prevoz omasovio, obim prevoza uglja u domaćem razvoju na rekama još uvek je beznačajan. Ovo je prouzrokovano tim: što ugalj prethodno treba dopremiti do pristaništa železnicom, a uporedo sa uvođenjem regresa, prilikom sprovođenja tarifnih korekcija povišeni su prevozni stavovi na kraćim relacijama železnicom i na taj način onemogućeno je da se rečni saobraćaj, i pored regresa, značajnije uključi u prevoz uglja u domaćem saobraćaju.

U domaćem prevozu dominiraju četiri vrste robe: nafta, drvo, pesak i šljunak i žito, a u izvozu i uvozu pet vrste robe: ugalj, nafta, rudu, žita i veštačka đubriva. (Tabela 6.)

Za korišćenje domaćih plovni puteva od stranih plovila dolaze u obzir: Dunav i izuzetno Drava, Tisa i Begaj. U periodu 1957—1961. korišćenje domaćeg plov-

nog puta od strane stranih plovila, uglavnom u cilju tranzitnog prevoza robe, povećano je za 27% (Tabela 7.)

Učešće prevoza po zastavama u periodu 1957—1961. bilo je: jugoslovenska zastava 62%, strane zastave 38%.

Međutim, odnosi po učinku prevoza i tranzita su drugačiji. Jugoslovenskom zastavom ostvareno je 830 miliona neto t/km, ili 25%, a stranim zastavama 2.442 miliona neto t/km, ili 75%. Domaća flota je sa 25% od ukupnog učinka u granicama Jugoslavije prevezla oko 6.220 hiljada tona, ili oko 70% od celokupne količine, dok su strana plovila sa 75% učinka prevezla 35% od celokupne količine, odnosno oko 3.700 hiljada tona. Sve količine prevoza stranim plovilima u tranzitu imale su za prelazni put istu dužinu, tj. celu dužinu Dunava kroz Jugoslaviju, dok su domaći transporti, u većini slučajeva prevladjivali kraća odstojanja.

Zastave pojedinih stranih prevoznika učestvovala su u ukupnom prevozu stranih plovila u 1957—1961: Sovjetski Savez 33%, Čehoslovačka 20%, Mađarska 15,5%, Rumunija 11,5%, Austrija 9%, Bugarska 7% i Zapadna Nemačka 4%.

TABELA 6 — PREVOZ ROBE PO VRSTAMA ROBE I PRAVCIMA PREVOŽENJA 1957. I 1961.

Godina	Svega	Ugalj	Nafta i derivati	Rude i koncentri	Nemetali	Proizvodi metalurgije	Drvo	Cement	Minerali i građevinski materijal	Veštačka đubriva	Žita	Šećerna repa	Ostalo
1957													
Ukupno	6.650	540	800	1.633	136	54	301	111	2.238	—	232	150	465
Domaći prevozi	3.986	258	204	261	34	33	264	104	2.230	—	166	140	192
unutrašnji	2.983	16	153	31	25	10	139	30	2.257	—	130	140	82
izvoz—uvoz	1.003	242	151	230	9	23	125	74	3	—	36	—	110
Tranzit	2.664	282	496	1.372	102	21	37	7	8	—	66	—	273
1961													
Ukupno	9.935	1.087	1.049	1.923	114	77	308	47	3.804	343	392	93	338
Domaći prevozi	6.221	310	734	280	41	20	287	16	3.784	243	333	93	80
unutrašnji	4.839	7	472	35	12	2	271	16	3.778	19	105	93	29
izvoz—uvoz	1.382	303	262	245	29	18	16	—	6	224	228	—	51
Tranzit	3.714	777	675	1.643	73	57	21	31	20	100	59	—	258

Podaci: Statistički godišnjak 1962.

TABELA 7 — PREVOZ ROBE NA PLOVNIM PUTEVIMA JUGOSLAVIJE PO ZASTAVAMA VOZILACA U 1957. I 1961.

Vrsta prevoza	Ukupno	Jugoslovenska	Svega strana	Austrija	Bugarska	Čehoslovačka	Mađarska	Rumunija	SSSR	Zapadna Nemačka
1957										
Svega	6.650	3.740	2.910	143	223	632	412	247	1.162	91
Domaći prevozi	3.986	3.683	303	44	3	2	12	8	177	57
Tranzit	2.664	57	2.607	99	220	630	412	239	985	34
1961										
Svega	9.935	6.221	3.714	348	255	775	579	432	1.191	134
Domaći prevozi	6.221	6.065	156	24	—	—	36	—	45	51
Tranzit	3.714	156	3.558	324	255	775	543	432	1.146	83

Podaci: Statistički godišnjak 1962.

IZVOR: Statistički godišnjak FNRJ, Saobraćaj i veze, Statistički bilten br. 218; Materijali III kongresa hidrotehničara Jugoslavije 1959; Hidrosistem Dunav — Tisa — Dunav, 1960; Annuaire hydrologique du Danube, izdanje Commission du Danube, Budapest, 1961.

Inž. S. P. — P. Č.

KARTOGRAM 1 — UČEŠĆE POVRŠINA POD KRMNIM BILJEM U UKUPNIM ZASEJANIM POVRŠINAMA PO SREZOVIMA 1961.

(U procentima)

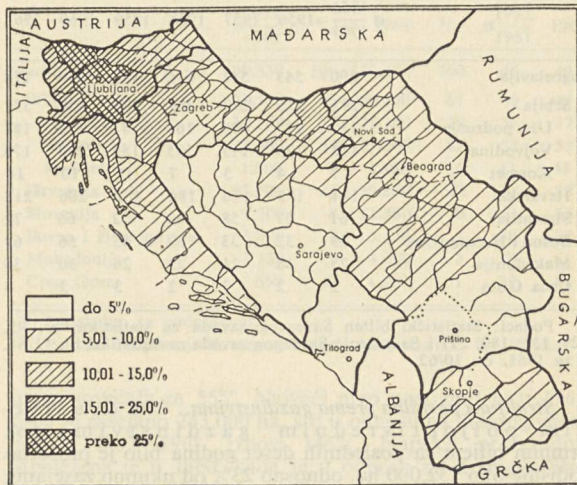

TABELA 1 — POVRŠINE ZASEJANE KRMNIM BILJEM 1939. I 1956—1961.

Godina	Ukupno zasejano u hiljadama ha	Indeksi		Procent od	
		1939=100	1952 Ø 1961 = 100	oranične površine	ukupno zasejane površine
1939	370	100	62	4,7	5,1
1948	541	146	90	7,4	8,0
Ø 1957					
Ø 1952	600	162	100	8,0	8,6
Ø 1961					
1956	543	147	91	7,1	8,0
1957	541	146	90	7,1	7,6
1958	616	166	103	8,1	8,8
1959	627	169	105	8,2	8,7
1960	719	194	120	9,4	10,0
1961	778	210	130	10,1	10,8

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961; Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 11/61. i 10/62.

Krmno bilje se proizvodi najviše u okolini većih gradova i industrijskih centara, koji troše velike količine svežih stočarskih proizvoda, naročito mleka. Na ovim područjima je zastupljenost površina pod krmnim biljem znatno veća nego na ostalim. Tako, na primer, na području Zagreba preko 17% od svih zasejanih površina je pod krmnim biljem, na području Novog Sada 11%, a Beograda preko 10%. U Sloveniji zastupljenost krmnog bilja u ukupnim zasejanim površinama još je izrazitija: na području Ljubljane oko 30%, Kranja 28%, Celja 20%, što se objašnjava činjenicom da je u okolini većih gradova govedarstvo jače zastupljeno.

Obim površina zasejanih krmnim biljem po republikama nije u srazmeri sa veličinom njihovih ukupnih oraničnih površina. Tako, na primer, u 1961. u Srbiji, koja u ukupnim površinama pod krmnim biljem učestvuje sa 48%, na ovu grupu kultura otpada nešto više od 7% od ukupno zasejanih površina u toj republici, u Hrvatskoj ovi procenti iznose 28% i 12%, a u Sloveniji 9% i preko 20%.

Površine pod krmnim biljem imaju poslednjih godina tendenciju porasta u svim republikama. Najveće povećanje u 1961. u odnosu na 1956. ostvareno je u Bosni i Hercegovini — 115%, zatim u Makedoniji — 111%, i Crnoj Gori — 100%, tj. u republikama u kojima je proizvodnja krmnog bilja bila relativno niska. Povećanje površina u ostalim republikama kreće se umerenijim tempom, u okviru opštih tendencija povećanja poljoprivredne proizvodnje. (Tabela 2.)

KRMNO BILJE

Proizvodnja kabastog krmnog bilja¹ odvija se na oranica, livadama i pašnjacima. U jugoslovenskim uslovima, krmno bilje sa livada i pašnjaka, zbog načina njihovog korišćenja i lošeg kvaliteta biljnog pokrivača, po hranljivoj vrednosti znatno zaostaje za krmnim biljem dobivenim sa oranica.

KRMNO BILJE SA ORANICA

Proizvodnja krmnog bilja sa oranica predstavlja u Jugoslaviji najvažniji izvor kvalitetne kabaste stočne hrane. Ona je dobila veći obim tek posle rata, sa prelaskom na plansku poljoprivrednu proizvodnju. U predratnom periodu proizvodnja takve kvalitetne stočne hrane bila je neznatna.

Obim proizvodnje krmnog bilja sa oranica u posleratnom periodu povećavao se uporedo sa intenziviranjem stočarske proizvodnje. Površine zasejane krmnim biljem su poslednjih godina stalno u porastu, a povećavao se i prosečan prinos po hektaru. Uporedo s tim znatno se menjala i struktura proizvodnje u korist kvalitetnih krmnih kultura.

Najveći porast površina i proizvodnje krmnog bilja zabeležen je u periodu 1957—1961, kada je prosečno godišnje zasejavano 133% površina više nego u desetogodišnjem proseku 1930—1939. Tome su naročito doprinela društvena gazdinstva, kao krupni robni proizvođači. Pored povećanja zasejanih površina, na ovim gazdinstvima je došlo i do znatnog intenziviranja proizvodnje.

Međutim, i pored povećanja površina zasejanih krmnim biljem, proizvodnja nije u skladu sa razvojem stočarstva, jer još uvek ne obezbeđuje dovoljno kvalitetnog krmiva za postojeći obim stočnog fonda. Zbog toga se u petogodišnjem planu razvoja i modernizacije poljoprivrede (1961—1965) kao važan zadatak postavlja povećanje proizvodnje jeftinog kvalitetnog kabastog krmiva, koju treba da obezbedi ratarstvo, kako bi se zadovoljile povećane potrebe stočarstva u skrobnim belančevinama.

POVRŠINE. Oranične površine pod krmnim biljem u periodu 1949—1958. uglavnom su stagnirale i iznosile prosečno godišnje oko 555.000 ha. Od 1958. nastao je brži porast, tako da su do 1961. površine pod krmnim biljem povećane za oko 220.000 ha, u odnosu na prosek u periodu 1949—1958. Najviši nivo postignut je u 1961, kada je zasejano 778.000 ha, što u odnosu na 1939. predstavlja povećanje od 110%, a u odnosu na prosek 1952—1961. od 30%.

U 1961. pod krmnim biljem je bilo 10,1% od ukupnih oraničnih površina, prema 4,7% u 1939, dok je u ukupno zasejanim površinama ova grupa useva učestvovala sa 10,8%, prema 5,1% u 1939. (Tabela 1.)

Teritorijalna rasprostranjenost. U proizvodnji krmnog bilja sa oranica izdvaja se nekoliko područja na kojima je učešće površina pod krmnim biljem u ukupnim oraničnim površinama znatno. To su područja u severozapadnom delu zemlje i u slivovima reka Velike Morave, Dunava, Tise, Save i Mure. (Kartogram 1.)

¹ Pod kabastom (voluminoznom) stočnom hranom podrazumevaju se hraniva koja pored hranljive vrednosti zadovoljavaju i fiziološku sitost životinja. Njihova primena u ishrani stoke može biti u svežem (zelenom) ili konzerviranom (suvom) stanju. U ovu grupu hraniva spadaju leguminoze, sve vrste žita košene nazeleno, paša, zatim sena (livadsko, leguminozno, i dr.), sve vrste kukuruzovine, slama, itd. Kvalitet ovih hraniva je u zavisnosti od načina korišćenja, pripremanja, čuvanja, kao i od bioloških sastava.

TABELA 2 — POVRŠINE ZASEJANE KRMNIM BILJEM PO REPUBLIKAMA 1952—1961.

	(U hiljadama ha)						
	1952 1961	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Jugoslavija	600	543	541	616	627	719	778
Srbija	291	256	250	306	309	358	377
Uže područje	139	127	126	164	147	175	187
Vojvodina	145	125	119	135	152	173	176
Kosmet	7	4	5	7	10	10	14
Hrvatska	184	178	176	186	182	206	218
Slovenija	61	57	58	60	62	66	72
Bosna i Hercegovina	39	32	33	39	45	56	69
Makedonija	23	18	21	23	26	30	38
Crna Gora	2	2	2	2	3	3	4

Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 95, 129, 151, 180, 217 i Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 11/61, a za 1961. br. 10/62.

Struktura površina prema gazdinstvima. Na društvenim poljoprivrednim gazdinstvima pod krmnim biljem za poslednjih deset godina bilo je prosečno godišnje oko 152.000 ha, odnosno 23% od ukupno zasejanih površina pod krmnim biljem. Izrazito povećanje površina pod ovom grupom useva na društvenim gazdinstvima zabeleženo je poslednjih godina. U 1961. postignut je dosad najviši nivo od 208.000 ha, što u odnosu na 1956. predstavlja povećanje od 105.000 ha, odnosno 198%. Učešće društvenih gazdinstava u ukupnim površinama zasejanim krmnim biljem povećalo se sa 19% u 1956. na 27% u 1961. Pored toga, društvena poljoprivredna gazdinstva imala su u 1961. pod krmnim biljem još oko 19.000 ha u kooperaciji sa individualnim proizvođačima. To ukazuje na činjenicu da se na društvenim gazdinstvima proizvodnji krmnog bilja, kao osnovnoj bazi za povećanje stočarske proizvodnje, poklanja posebna pažnja.

Na gazdinstvima individualnih proizvođača takođe je došlo do porasta površina pod krmnim biljem, ali je ovaj porast bio blaži. Međutim, i pored apsolutnog povećanja površina na ovim gazdinstvima, njihovo učešće u ukupnim površinama pod krmnim biljem relativno opada. U 1956. ona su učestvovala u ukupnim površinama ove grupe useva sa 81%, a u 1961. to učešće je opalo na 73%, odnosno na 71% ako se izuzmu površine u kooperaciji sa društvenim poljoprivrednim gazdinstvima. (Tabela 3.)

PROIZVODNJA. Obim proizvodnje krmnog bilja zavisi od niza faktora: prirodnih uslova, izbora kultura, sistema proizvodnje, primene agrotehnike, načina korišćenja i konzerviranja, i dr. Na pojedinim područjima i vrstama gazdinstava ovi uslovi su različiti, usled čega nastaju oscilacije prosečnih prinosa kod skoro svih kultura, i to u prvom redu na individualnom sektoru, gde je primena agrotehničkih mera znatno manja. Međutim, i pored povoljnijih uslova, oscilacije u prinosima postoje i na društvenim poljoprivrednim gazdinstvima.

Povećanje obima proizvodnje poslednjih godina u odnosu na desetogodišnji proseki više je rezultat povećanja

površina pod krmnim kulturama nego intenziviranja proizvodnje.

U 1961. ukupna proizvodnja krmnog bilja iznosila je preko 2.500 hiljada vagona, uključujući tu i proizvodnju kukuruzovine, slame i livadskog sena, kao i pašu. Od toga na leguminoze sa oranica otpada preko 10%, na razne smeše nešto preko 1%, a na kukuruz za krmu (sačmu) 7%, što ukupno iznosi preko 18%. Veći deo ukupne proizvodnje otpada na kukuruzovinu (26%) i slamu (22%). Livadsko seno učestvuje sa 15%, a paša (preračunato u seno) sa 7%. Na korenasto bilje i bundeve otpada oko 12%.

Struktura ukupne proizvodnje krmnog bilja ukazuje na činjenicu da je proizvodnja kvalitetne stočne hrane još uvek relativno niska i da na tzv. gruba kabasta hraniva otpada skoro 50% od ukupne proizvodnje.

Ukupan obim proizvodnje krmnog bilja u periodu 1956—1961, izuzev u 1958, bio je u stalnom porastu. Najviši nivo proizvodnje sa oranica je dostigla u 1960, kada je njen indeks u odnosu na proseki 1947—1956. iznosio 186.

Struktura proizvodnje po vrstama useva. Najviše zastupljenu, a ujedno najkvalitetniju grupu krmnog bilja sa oranica čine leguminoze (lucerka, crvena i ostale vrste deteline, grahorica, stočni grašak i dr.), zatim smeše leguminoza sa žitima i kukuruz za krmu (sačma). Među korenastim biljkama za stočnu hranu važno mesto zauzima stočna repa. Kao nusproizvodi sa oranica poseban značaj imaju kukuruzovina (šaša) i, donekle, slama.

Lucerka (seno) je najviše zastupljena kultura u proizvodnji krmnog bilja i kao biljka za stočnu hranu zauzima vodeće mesto među leguminozama. Bogata je hranljivim materijama, a naročito proteinima, kalcijumom, karotinom i vitaminima. Spada u višegodišnje biljke, a u jugoslovenskim uslovima daje 3—5 kosidbi godišnje. Ima raznovrsnu primenu: kao zelena hrana, kao smeša u silažu i konzervirana kao seno. Njome se prosečno godišnje zaseje oko 213.000 ha, što čini oko 36% od ukupnih površina zasejanih krmnim biljem. Setvene površine pod lucerkom od 1956. povećale su se za 93.000 ha, i u 1961. postigle nivo od 268.000 ha, što u odnosu na desetogodišnji proseki (1952—1961) predstavlja povećanje od 126%. (Tabela 4.)

U ukupnoj proizvodnji krmnog bilja sa oranica lucerka učestvuje sa preko 17%, a u proizvodnji leguminoza za stočnu hranu sa preko 51%. Najviše lucerke kao čistog useva pošteno je u 1961, dok je najveća proizvodnja ostvarena u 1960, kada je postignut i najveći prosečan prinos od 56 mtc/ha.

Pored lucerke kao glavnog useva, svake godine je zasedjavano u proseku preko 20.000 ha novih površina lucerke kao poduseva, što je veoma značajno s obzirom da se na taj način vrši obnavljanje i povećavanje površina pod lucerkom.

Poslednjih godina setva lucerke kao poduseva je u porastu. U 1961. ona se povećala za 13.500 ha u odnosu na 1956.

Od ukupnih površina pod lucerkom u 1961. na individualna gazdinstva otpadalo je 74%, sa 73% od ukupne proizvodnje, a na društvena 26% od ukupnih površina i 27% od ukupne proizvodnje. U periodu 1957—1961. povr-

TABELA 3 — POVRŠINE ZASEJANE KRMNIM BILJEM PREMA VRSTI GAZDINSTAVA 1956—1961.

Gazdinstva	(U hiljadama ha)											
	1957		1956		1957		1958		1959		1960	
	površine	%	površine	%	površine	%	površine	%	površine	%	površine	%
Ukupno	656	100	543	100	541	100	616	100	627	100	719	100
društvena	152	23	103	19	106	20	126	20	141	22	177	25
individualna	504	77	440	81	435	80	490	80	486	78	542	75
											570*	73

* Uključeno 19.000 ha u kooperaciji sa društvenim poljoprivrednim gazdinstvima.

Podaci: Statistički bilteni Saveznog zavoda za statistiku, br. 95, 129, 151, 180 i 217; Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 11/61, i 10/62.

TABELA 4 — POVRŠINE, UKUPAN I PROSEČAN PRINOS LUCERKE (SENA) 1948—1961.

Godina	Lucerka (seno) — čist usev				Lucerka (seno) — podusev				Ukupna proizvodnja u vagonima
	površina u hiljadama ha		prinos		površina u hiljadama ha		prinos		
	zasejana	požnjevena	ukupan u vagonima	prosečan sa 1 ha u mtc	zasejana	požnjevena	ukupan u vagonima	prosečan sa 1 ha u mtc	
Ø 1948 1957	187	182	73.700	41	16,8	15,0	1.970	13	75.670
Ø 1952 1961	213	210	97.000	46	20,7	18,5	2.530	14	99.530
1956	175	169	73.400	44	16,4	14,7	1.770	12	75.170
1957	175	173	86.200	50	19,9	19,0	2.570	14	88.770
1958	200	196	84.400	43	22,2	17,0	2.040	12	86.440
1959	235	235	132.000	56	24,8	24,0	3.820	16	135.820
1960	255	253	142.000	56	24,3	23,1	3.870	17	145.870
1961	268	261	129.000	49	29,9	25,2	3.580	14	132.600

Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 95, 129, 151, 181 i 217; za 1961. Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 10/62.

šine pod lucerkom na individualnim gazdinstvima povećane su za 43%, a na društvenim gazdinstvima za 188%. I pored povećanja površina i proizvodnje lucerke, sadašnji obim proizvodnje ove važne kulture nije u skladu sa stvarnim potrebama i ne odvija se uporedo sa porastom stočarstva. Zbog toga su društvena gazdinstva nedostatak kvalitetne kabaste stočne hrane podmirivala koncentrovanim hranivima, što je dobrim delom uticalo na poskupljenje stočarskih proizvoda, naročito mesa i mleka.

Prosečni prinosi po hektaru bili su na društvenim gazdinstvima redovno viši nego na gazdinstvima individualnih proizvođača. Razlika u prinosima iznosi u proseku oko 12%, ali je u pojedinim godinama bila i znatno viša.

Apsolutno najveći proizvođač lucerke je Srbija, u kojoj se, sa preko 63% od ukupnih površina pod ovom kulturom u zemlji, proizvodi 61% od ukupne proizvodnje lucerke. Najveći prosečan prinos sa jedinice površine u periodu 1952—1961. postignut je u Makedoniji, koja, međutim, u ukupnoj proizvodnji lucerke učestvuje sa svega 3%. U Hrvatskoj se, sa oko 25% od ukupnih površina pod lucerkom u zemlji, postiže oko 24% od ukupne proizvodnje, a u Sloveniji ovi procenti iznose 11% i 8%. Najveći prosečan prinos u 1961. postignut je u Makedoniji, Vojvodini i Sloveniji. (Tabela 5.)

Detelina po svom učešću u strukturi ishrane stoke zauzima jedno od vodećih mesta među leguminozama. Po ukupnoj hranljivoj vrednosti ona se približuje lucerki, ali sadrži manje proteina i kalcijuma, a i ukus joj je slabiji. Primena joj je uglavnom ista kao i lucerke.

U periodu 1952—1961. detelinom je prosečno godišnje zasejavano oko 28% od ukupnih površina pod krmlnim biljem. U periodu 1956—1961. površine pod detelinom

TABELA 5 — PRINOSI LUCERKE PO REPUBLIKAMA 1952—1961.

	Ukupan prinos — u vagonima*				Prosečan prinos sa 1 ha u mtc	
	Ø 1952—1961	%	1961	%	Ø 1952—1961	1961
Jugoslavija	99.530	100	132.600	100	46	49
Srbija	60.500	61	80.100	61	46	48
Uže područje	22.100	57	23.100	29	36	37
Vojvodina	36.600	60	53.500	67	54	55
Kosmet	1.800	3	3.460	4	43	45
Hrvatska	23.700	24	29.800	22	47	52
Slovenija	7.700	8	11.300	9	51	63
Bosna i Hercegovina	3.870	4	5.450	4	40	38
Makedonija	3.130	3	4.600	3	59	61
Crna Gora	650	0	1.310	1	37	42

* Zajedno sa podusevom.

Podaci: Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 10/62.

su se povećale za 55%. Najveći nivo postignut je u 1961. kada je zasejano 243.000 ha, što u odnosu na desetogodišnji prosek 1952—1961. iznosi 145%. Najveća proizvodnja zabeležena je u 1960. kada je u odnosu na desetogodišnji prosek iznosila 163%.

U ukupnoj proizvodnji krmlnog bilja detelina u desetogodišnjem proseku učestvuje sa oko 13%, a u proizvodnji leguminoza sa oko 38%.

Pored proizvodnje deteline kao čistog useva, godišnje je zasejavano u proseku oko 81.000 ha deteline kao poduseva, sa kojih se proizvodilo preko 8.800 vagona deteline, tako da je ukupna prosečna godišnja proizvodnja deteline u periodu 1952—1961. iznosila preko 70.000 vagona.

Prosečni prinosi deteline su u proteklom periodu bili nestabilni. Osciliranja su se kretala i do 13 mtc/ha. Gotovo iste tendencije imale je i kretanje prosečnog prinosa deteline kao poduseva. (Tabela 6.)

Za razliku od lucerke, u periodu 1957—1961. mnogo veći deo površina pod detelinom nalazio se na gazdinstvima individualnih proizvođača — oko 92%. Poslednjih godina površine pod detelinom na ovim gazdinstvima imale su tendenciju blagog porasta. Od 1956. do 1961. povećale su se za 83.000 ha, tj. u proseku za 16.500 ha godišnje.

Na društvenim poljoprivrednim gazdinstvima detelina je manje zastupljena a površine pod njom iznosile su u istom periodu oko 17.200 ha prosečno godišnje, ali su iz godine u godinu znatno oscilirale. Međutim, zahvaljujući primeni odgovarajuće agrotehnike, prosečni prinosi po hektaru na društvenim gazdinstvima, kod oba načina uzgoja, bili su veći za oko 20% nego na gazdinstvima individualnih proizvođača.

Najveći proizvođač deteline je Hrvatska. U ovoj republici je, sa 35% od ukupnih površina pod detelinom u zemlji, proizvedeno u 1961. godini 46% od ukupne proizvodnje. Na drugom mestu je Srbija, sa 29% od ukupne pro-

TABELA 6 — POVRŠINE, UKUPAN I PROSEČAN PRINOS DETELINE (SENA) 1948—1961.

Godina	Detelina (seno) — čist usev				Detelina (seno) — podusev				Ukupna proizvodnja u vagonima
	površina u hiljadama ha		prinos		površina u hiljadama ha		prinos		
	zasejana	požnjevena	ukupan u vagonima	prosečan sa 1 ha u mtc	zasejana	požnjevena	ukupan u vagonima	prosečan sa 1 ha u mtc	
Ø1948—1957	117	114	40.000	35	48,7	44,3	5.370	12	45.370
Ø1952—1961	168	165	60.200	37	81,2	71,7	8.840	12	70.040
1956	157	150	54.000	36	62,7	56,2	5.870	10	59.870
1957	172	170	67.300	40	104,0	97,3	11.600	12	78.900
1958	231	227	69.900	31	99,4	64,5	6.760	11	76.660
1959	191	191	82.900	44	116,0	114,1	16.500	15	99.400
1960	233	232	99.700	43	111,0	108,0	14.600	14	114.300
1961	243	236	86.400	37	140,0	115,0	13.500	12	99.900

Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 95, 129, 151, 180 i 217; za 1961. Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 10/62.

izvodnje (sa preko 42% od ukupnih površina), zatim Slovenija sa 17% i Bosna i Hercegovina sa 8% od ukupne proizvodnje.

Ostale deteline (inkarnatka, hibridna i dr.) u proizvodnji su vrlo malo zastupljene. U 1961. pod ovim detelinama bilo je oko 22.000 ha, od čega na individualnim gazdinstvima preko 19.000 ha. U isto vreme sa tih površina je proizvedeno i 7.065 vagona sena, od čega na individualnim gazdinstvima 6.026 vagona. Ove vrste deteline najviše su zastupljene u Hrvatskoj — oko 39%, Bosni i Hercegovini — oko 38%, i Sloveniji — preko 16% od ukupne proizvodnje. Prosečni prinosi ovih vrsta detelina po hektaru niži su od prinosa lucerke i deteline.

Grahorica, jednogodišnja leguminoza, neznatno je zastupljena u proizvodnji krmnog bilja, jer po svojim kvalitetima zaostaje iza lucerke i deteline. Upotrebljava se kao zelena hrana, a koristi se i za spremanje sena. Pored toga, ima široku primenu u proizvodnji smeša sa žitima, najčešće sa ovsom i ječmom.

U periodu 1952—1961. grahoricom je prosečno godišnje zasejavano oko 51.300 ha, a proizvodnja se kretala oko 14.800 vagona. Poslednjih godina površine pod grahoricom su u opadanju. Od 1956—1961. one su se smanjile za 13.500 ha. U odgovarajućem odnosu smanjila se i ukupna proizvodnja.

Grahorica u 1961. bila je najzastupljenija u Hrvatskoj — preko 37%, zatim u Srbiji — 36%, i u Makedoniji — 20% od ukupnih površina ove kulture u zemlji.

Prosečni prinosi grahorice po hektaru bili su relativno niski i nestabilni. Najveći prinos postignut je 1957. i 1959. godine — 35 mtc/ha, a najniži u 1958. godini — 25 mtc/ha.

U 1961. pod grahoricom je bilo 45.100 ha, od čega preko 28% na društvenim gazdinstvima. U toj godini je proizvedeno 13.500 vagona sena grahorice. Prosečan prinos sa jednog hektara je iznosio 32 mtc/ha, dok je na društvenim gazdinstvima bio 36 mtc/ha, odnosno za preko 11% više nego na gazdinstvima individualnih proizvođača. Društvena gazdinstva su u 1961. proizvela jednu trećinu od ukupne proizvodnje u zemlji.

Stočni grašak je u odnosu na ostale leguminoze najmanje zastupljen u proizvodnji krmnog bilja. Po hranljivoj vrednosti bliži je grahorici nego detelini i lucerki.

U periodu 1957—1961. pod stočnim graškom je prosečno godišnje bilo 10.500 ha. Iako su se od 1956. do 1960. površine pod ovom kulturom kretale nešto iznad 9.000 ha, u 1961. dostignut je najviši nivo od 14.800 ha zasejanih površina i proizvodnja od 3.970 vagona, što u odnosu na deseto-godišnji prosek 1952—1961. predstavlja povećanje od oko 55%.

Od ukupnih površina pod stočnim graškom, na društvena poljoprivredna gazdinstva otpada oko 54%. Međutim, u ukupnoj proizvodnji ova gazdinstva učestvuju sa 64%, jer su prosečni prinosi po hektaru na njima veći za oko 57% od prinosa na individualnim gazdinstvima.

Stočni grašak se najviše gaji u Makedoniji, gde se u proseku proizvodi 36% od ukupne proizvodnje u zemlji i gde se nalazi oko 50% od ukupnih površina pod ovom kulturom u zemlji. Drugo mesto zauzima Srbija, sa 26% od ukupnih površina i 37% od ukupne proizvodnje, a treće Hrvatska, sa 22% od ukupnih površina i preko 24% od ukupne proizvodnje.

Muhar je manje zastupljena kultura u proizvodnji krmnog bilja, jer njena hranljiva vrednost zaostaje za leguminozama. Upotrebljava se u zelenom stanju i kao seno.

Zasejane površine pod muharom poslednjih godina opadaju. Od 1956. do 1961. one su se smanjile za 25.400 ha, tako da je u 1961. pod ovom kulturom bilo svega 5.830 ha iz obe setve, sa kojih je proizvedeno ukupno 1.687 vagona muharovog sena.

Pored proizvodnje u čistom uzgoju, prosečno je godišnje zasejavano i oko 254 ha muhara kao postrne setve. Ukupna godišnja proizvodnja muhara iz ovakve setve iznosila je 36 vagona, a prosečni prinos po hektaru 15 mtc.

Muhar je najviše zastupljen u Srbiji, gde se nalazi preko 80% od svih zasejanih površina (uglavnom sve u Vojvodini).

Smeše leguminoze i žita. Pored proizvodnje u čistom uzgoju, leguminoze se koriste i za proizvodnju smeša. Od leguminoza se za smeše najčešće gaje jednogodišnje biljke (grahorica, stočni grašak, i dr.), dok se za drugu komponentu u smeši obično uzimaju žita (ječam i ovas) ili trave.

Za proizvodnju smeša leguminoza i žita u 1961. bilo je zasejano oko 18.300 ha, od čega u Srbiji oko 63%, u Hrvatskoj oko 22%, i u Bosni i Hercegovini oko 7%. Sa ovih površina proizvedeno je 18.500 vagona smeša, od čega na društvenim poljoprivrednim gazdinstvima 17.500 vagona, odnosno oko 95% od ukupne proizvodnje.

Pored smeša leguminoza i žita, gaje se i smeše trava. U 1961. pod smešama trava bilo je preko 23.000 ha površina, sa kojih je proizvedeno 10.900 vagona smeša. Od toga na društvena gazdinstva otpada 48% površina i isto toliko proizvodnje. Najveće površine pod smešama trava bile su u Sloveniji — 36% od ukupnih površina, sa kojih je dobiveno 45% od ukupne proizvodnje, zatim u Hrvatskoj — preko 31% od ukupnih površina i 25% od ukupne proizvodnje, i u Bosni i Hercegovini — 23% od ukupnih površina i oko 20% od ukupne proizvodnje.

Kukuruz za krmu (kukuruzna sačma) je tipična stočna ugljenohidratna hrana. Siromašna je u proteinima i mineralnim materijama, ali je bogata karotinima. Upotrebljava se kao zelena hrana, zatim kao sušena (seno) i za konzerviranje, tj. spravljanje silaže. U spravljanju silaže kukuruzna sačma ima veliku primenu, bilo u čistom stanju, bilo u smeši sa leguminozama i drugim travama. Pošto se siliranjem najbolje sačuvaju hranljive materije, silažapredstavlja ječam od najjeftinijih načina proizvodnje stočne hrane za zimu.

Površine pod kukuruzom za krmu imaju tendenciju porasta. Za poslednjih deset godina (1952—1961) ovom kulturom je prosečno godišnje zasejavano, bez postrne setve, 36.700 ha. Od 1956. do 1961. ove površine su se povećale za 50.100 ha, odnosno prosečno godišnje za preko 10.000 ha. Najviši nivo zasejane površine su dostigle u 1961. godini — 72.700 ha, što u odnosu na poslednji deseto-godišnji prosek iznosi 198%. Međutim, najveća proizvodnja je ostvarena u 1960. godini — 174.000 vagona (pez postrne setve).

Prinosi po hektaru su oscilirali u zavisnosti od klimatskih uslova. Najveći prinos je postignut u 1959. godini — 298 mtc/ha, a najniži u 1956. godini — 135 mtc/ha.

Pored proizvodnje u čistom uzgoju, prosečno je godišnje bilo zasejavano i oko 9.660 ha kukuruza za krmu kao postrna setva.

U 1961. kukuruzom za krmu u postrnoj setvi zasejano je 17.100 ha i proizvedeno 20.800 vagona, sa prosečnim prinosom od 122 mtc/ha. Najveće površine su, međutim, bile zasejane u 1959. godini — 21.100 ha, kada je ostvarena i najveća proizvodnja — 31.900 vagona.

Glavni proizvođači kukuruza za krmu su društvena poljoprivredna gazdinstva. Na njima je u periodu 1957—1961. pod kukuruzom za krmu bilo oko 33.200 ha godišnje, odnosno 68% od ukupno zasejanih površina ovom kulturom. U isto vreme na ovim gazdinstvima zasejavalo se prosečno i oko 5.000 ha kukuruza za krmu kao postrna setva, ili 38% od ukupnih površina. Poslednjih godina zasejane površine pod kukuruzom za krmu na društvenim gazdinstvima znatno su se povećale, tako da su u 1961. dostigle nivo od 55.800 ha, odnosno 77% od ukupno zasejanih površina ovom kulturom. Površine pod postrnom setvom su iznosile preko 6.000 ha.

U periodu 1957—1961. društvena poljoprivredna gazdinstva su u ukupnoj proizvodnji kukuruza za krmu učestvovala prosečno sa 73%. U 1961. njihovo učešće u ukupnoj proizvodnji povećalo se na 81%.

Postignuti prosečni prinosi po hektaru na društvenim gazdinstvima u periodu 1957—1961. veći su od prinosa

na individualnim gazdinstvima u proseku za 69%. U 1961. ta razlika je bila još veća i iznosila je 81%.

Vodeće mesto u proizvodnji kukuruza za krmu zauzima Srbija, sa 60% od ukupnih površina i 50% od ukupne proizvodnje u zemlji (od čega na Vojvodinu dolazi 82%). Na drugom mestu po obimu proizvodnje je Hrvatska, sa 28%, a na trećem Slovenija, sa 17% od ukupne proizvodnje.

Stočna repa je najrasprostranjenija korenasta biljka za stočnu hranu. Ona je vrlo sočna i sadrži 10%—12% suvih materija. Upotrebljava se za ishranu gotovo svih vrsta stoke, a naročito u kombinaciji sa slabijim kabastim hranivima, kojima popravljaju ukus.

Stočnom repom se u periodu 1952—1961. prosečno godišnje zasejvalo oko 32.000 ha kao čistog useva i oko 31.100 ha postrne repe (ugarnjače). Ukupna proizvodnja (iz oba načina uzgoja) iznosila je prosečno godišnje oko 100.700 vagona.

U 1961. stočnom repom kao čistim usevom bilo je zasejano oko 34.400 ha, što iznosi 4,4% od ukupnih površina pod krmnim biljem. Pod repom ugarnjačom iste godine je bilo 27.400 ha, a ukupna proizvodnja iz obe vrste useva iznosila je 105.000 vagona.

Po gazdinstvima, najveći deo proizvodnje stočne repe otpada na individualna poljoprivredna gazdinstva — 96%. Po republikama, najviše proizvode Slovenija — 50%, i Hrvatska — oko 32%, dok na Srbiju otpada svega 13%.

U proizvodnji stočne repe postižu se visoki prosečni prinosi. Oni su bili naročito visoki 1961. u Sloveniji — ukupno u proseku 284 mtc/ha, a na društvenim gazdinstvima 416 mtc/ha. U Hrvatskoj je prosečan ukupni prinos iste godine bio 146 mtc/ha, a na društvenim gazdinstvima 434 mtc/ha.

KRMNO BILJE SA LIVADA I PAŠNJAKA

Znatne količine kabaste stočne hrane dobijaju se sa livada i pašnjaka. (Tabela 7.)

TABELA 7 — POVRŠINE POD LIVADAMA I PAŠNJACIMA 1939. I 1948—1961.

Godina	Livade		Pašnjaci	
	površine u hiljadama ha	% od obradive površine	površine u hiljadama ha	% od poljoprivrednih površina
1939	1.990	19,1	4.500	30,0
1948				
1957	1.870	18,9	4.360	30,5
1952				
1961	1.910	18,9	4.610	31,1
1956	1.940	19,0	4.730	31,5
1957	1.920	18,8	4.710	31,4
1958	1.920	18,8	4.720	31,4
1959	1.900	18,6	4.710	31,4
1960	1.900	18,4	4.670	31,1
1961	1.950	18,9	4.620	30,8

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961; za 1961. Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 10/62.

LIVADE. U Jugoslaviji se u periodu 1952—1961. pod livadama nalazilo prosečno godišnje preko 1,910.000 ha površina, ili oko 19% od ukupno obradivih površina.²

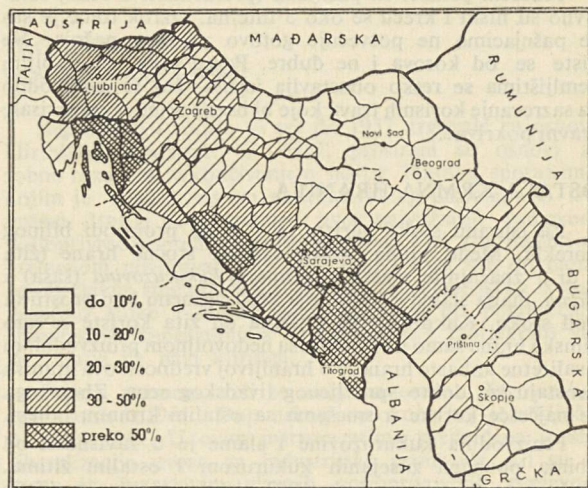
Od toga na gazdinstva individualnih proizvođača otpada 93%, a na društvena gazdinstva 7% od ukupnih površina livada.

Najveće površine pod livadama nalaze se u Srbiji — 32%, zatim u Hrvatskoj — 25%, i u Bosni i Hercegovini — 23% od ukupnih površina pod livadama.

* Statistika ne raspolaze podacima o površini kvalitetnih (veštačkih) livada i pašnjaka.

KARTOGRAM 2 — UČEŠĆE LIVADA U UKUPNOJ OBRAĐIVOJ POVRŠINI PO SREZOVIMA 1961.

(U procentima)

U periodu 1952—1961. u zemlji se prosečno godišnje kosilo oko 1,870.000 ha livada i ubiralo oko 351.000 vagona sena. Najveći prinos sena postignut je u 1959. godini — 413.000 vagona, a istovremeno i najveći prinos po hektaru — 22 mtc. (Tabela 8.)

TABELA 8 — PRINOSI SENA SA LIVADA I PAŠNJAKA 1948—1961.

Godina	Livade		Pašnjaci	
	ukupan prinos u vagonima	prinos sa 1 ha u mtc	ukupan prinos u vagonima	prinos sa 1 ha u mtc
1948				
1957	334.000	18	191.000	4,5
1952				
1961	351.000	19	215.000	4,7
1956	363.000	19	223.000	4,8
1957	359.000	19	233.000	5,0
1958	301.000	16	194.000	4,0
1959	413.000	22	272.000	5,8
1960	401.000	21	248.000	5,3
1961	375.000	20	201.000	4,4

Podaci: Statistički bilteni Saveznog zavoda za statistiku, br. 95, 129, 151, 180 i 217; za 1961. Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 10/62.

Vrednost proizvedenog sena zavisi od vrednosti biljaka koje su zastupljene na livadama. S obzirom da je primena agrotehničkih mera u nezi i održavanju livada neznatna, i kvalitet proizvedenog sena u celini je relativno slab. Na najvećem delu livada zastupljene su trave slabijeg kvaliteta, a na livadama koje se nalaze na podvodnim terenima prevladavaju barske kisele trave, od kojih se dobija seno lošeg kvaliteta. Planskim korišćenjem livada, uz primenu odgovarajuće nužne agrotehlike, kvalitativni sastav livadskih trava bi se popravio i na taj način bi se obezbedila proizvodnja kvalitetnog sena.

PAŠNJACI. Pod pašnjacima se u periodu 1952—1961. nalazilo prosečno godišnje 4,610.000 ha, što iznosi preko 31% od poljoprivrednih površina. U ovu površinu uračunati su svi pašnjaci, uključujući i pašnjake na kršu. Računa se da se ispaša u periodu 1952—1961. u proseku godišnje vršila na površini od 4,540.000 ha, i da je sa ovih površina iskorišćeno 212.000 vagona ispaše (preračunato u seno). Najveći prinosi na pašnjacima bili su u 1959. kada je ukupan prinos iznosio 272.000 vagona sena (tabela 8).

S obzirom da su pašnjaci na kršu najzastupljeniji u Hrvatskoj, oko 25% od svih pašnjaka nalazi se u ovoj republici, a zatim slede: Srbija — sa 21%, Bosna i Hercego-

vina — sa 19%, i Makedonija — sa 17% od svih površina pašnjaka u zemlji.

Prosečni prinosi sa pašnjaka (preračunati u seno) relativno su niski i kreću se oko 5 mtc/ha. Uzrok tome je što se pašnjacima ne posvećuje gotovo nikakva pažnja. Ne čiste se od korova i ne dubre. Pored toga, na slabijim zemljištima se retko obustavlja ispaša, što je neophodno za sazrevanje korisnih trava koje bi bacile seme i regenerisale travni pokrivač.

OSTALA KRMNA HRANIVA

Za ishranu stoke koriste se i drugi proizvodi biljnog porekla. Među njima, pored zrnaste stočne hrane (žita i dr.), značajnije mesto zauzimaju *kukuruzovina* (šasa) i *slama*, mada slama od žita ima veću primenu kao prostirka pod stoku. Kukuruzovina i slama od žita koriste se kao zimsko hrana samo u rejonima sa nedovoljnom proizvodnjom kvalitetne kabaste hrane. Po hranljivoj vrednosti ova hraniva zaostaju iza dobro spravljenog livadskog sena. Zbog toga se najčešće koriste u smešama sa ostalim krmnim biljem.

Proizvodnja kukuruzovine i slame je u zavisnosti od obima površina zasejanih kukuruzom i ostalim žitima. Računa se da se u periodu 1952—1961. prosečno godišnje proizvodilo od 650.000 do 850.000 vagona kukuruzovine i 550.000 do 650.000 vagona slame, u zavisnosti od rodnosti godine. Od ukupno proizvedenih količina slame, na ovsenu slamu otpada 9%, na ječmenu 11%, a ostalo na grublje slame: pšeničnu, raženu, i dr.

POTROŠNJA I OTKUP KRMNOG BILJA

Kvalitet i obim prehrane stoke u direktnoj je zavisnosti od nivoa proizvodnje. U godinama kada su prinosi bili veći, ishrana stoke je bila obilnija, kvalitetnija i raznovrsnija.

Proizvedene količine krmnog bilja, sa izuzetkom slame, uglavnom se utroše u istoj ekonomskoj godini za ishranu stoke. Veći deo grubljih slama utroši se za prostirku ispod stoke. U pojedinim područjima, u izuzetno rodnim godinama, proizvodnja stočne hrane, naročito sena i kukuruzovine, veća je od potrošnje. U nerodnim godinama, međutim, u pojedinim područjima se oseća znatna nestašica stočne hrane, pa se tada za ishranu upotrebljavaju u većoj meri kukuruzovina i slama, najčešće nabavljene iz žitorodnih rejonu.

Prosečne *otkupne cene* krmnog bilja u periodu 1956—1961. kretale su se u zavisnosti od obima proizvodnje u prethodnoj godini. Kao rezultat niske proizvodnje livadskog sena u 1958, prosečne otkupne cene u 1959. imale su najviši nivo — 14,1 din./kg. Otkupne cene deteline u 1961. iznosile su 16,2 din./kg, prema 12,7 din./kg u 1960, a otkupne cene livadskog sena 11,7 din./kg, prema 9,6 din./kg u 1960. I prosečne otkupne cene slame su takođe zavisile od obima proizvodnje. One su bile najviše u 1961, kada su iznosile 5,6 din./kg, prema 3,5 din./kg u 1960.

Prosečne *prodajne cene* na malo su takođe oscilirale u toku godine. Najviša prodajna cena na malo za livadsko seno bila je u 1961. godini — 19,6 din./kg. Razlika između prosečnih otkupnih i prosečnih maloprodajnih cena takođe je oscilirala. U 1956. prosečne maloprodajne cene su bile više od otkupnih za 32%, u 1958. za 44%, a u 1961. za 67%.

S obzirom da se najveći deo kabaste stočne hrane utroši za ishranu stoke na vlastitim gazdinstvima i da se jedan

njen deo proda na seljačkoj pijaci, preko otkupne mreže prodaju se relativno male količine. Za poslednjih šest godina najveće količine svih vrsta sena otkupljene su u 1960. godini — 18.300 vagona, dok je slame najviše bilo otkupljeno u 1959. godini — 8.650 vagona.

Promet kabaste stočne hrane na seljačkoj pijaci, kao i eventualan promet ostale kabaste hrane, osim sena i slame, preko otkupnih preduzeća, ostaje neregistrovan.

PERSPEKTIVE

PROIZVODNJE KRMNOG BILJA

Proizvodnja kvalitetnog krmnog bilja, kao baza za stočarsku proizvodnju, jedan je od aktuelnih problema u jugoslovenskoj poljoprivredi. I pored povoljnih prirodnih i drugih uslova, proizvodnja krmnog bilja ne zadovoljava stvarne potrebe. Relativno brz razvoj stočarstva, naročito govedarstva, zahteva organizovanu i kvalitetnu proizvodnju krmnog bilja. Međutim, samo povećanjem površina pod krmnim biljem, bez poboljšanja kvaliteta proizvodnje, potrebe u krmnom bilju se samo delimično zadovoljavaju. Ekstenzivan način proizvodnje, nedovoljna stručna priprema i čuvanje, kao i neracionalna upotreba krmnog bilja, takođe su imali negativan uticaj na kvalitet i obim stočnih hraniva. Sadašnje stanje u proizvodnji ove grupe useva karakteriše nizak koeficijent svarljivosti, permanentan deficit u kvalitetnim belančevinama i uzak asortiman proizvoda.

Zbog toga je u Društvenom planu privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. proizvodnja krmnog bilja dat poseban značaj. Pored izvesnog povećanja površina, kao osnovni zadatak postavlja se povećanje proizvodnje kvalitetnog krmnog bilja po jedinici površine, čime treba da se obezbedi dovoljna količina relativno jeftinije kvalitetne stočne hrane. U tu svrhu koristeće se domaća i strana iskustva, uz angažovanje naučnih i stručnih ustanova koje će metodima selekcije i drugim merama izvršiti odabiranje najkvalitetnijih sorti prema odgovarajućim prirodnim uslovima. Pored toga, znatna pažnja pokloniće se mehanizaciji procesa proizvodnje, usavršavanju načina pripreme, čuvanju i korišćenju krmnog bilja u cilju smanjenja gubitaka hranljivih materija. Znatna uticaj na kvalitet i visinu prinosa imaće i rejonizacija proizvodnje prema uslovima za proizvodnju i biološkim zahtevima pojedinih krmnih kultura. Izdvojiće se glavne krmne kulture (lucerka, detelina, kukuruzna sačma, stočna repa, zatim stočni grašak, grahorica, i dr.) i težište usmeriti na njihovu proizvodnju. Ostvarenju ovih ciljeva doprineće selekcija, semenarstvo, naučnoistraživački rad i savremena agrotehnika.

Prema predviđanjima petogodišnjeg plana, važnu ulogu u poboljšanju krmne baze treba da odigraju u prvom redu društvena poljoprivredna gazdinstva. Imajući u vidu sve objektivne uslove, može se očekivati da će ona, modernizacijom tehnološkog procesa proizvodnje, za relativno kratko vreme moći da poboljšaju svoju krmnu bazu i smanje troškove proizvodnje po jedinici proizvoda.

Isto tako, i na individualnim poljoprivrednim gazdinstvima postoje realni uslovi da se, kroz kooperaciju sa društvenim gazdinstvima, poboljšaju struktura i kvalitet proizvodnje krmnog bilja.

IZVOR: Statistički godišnjak FNRJ, 1961; Statistički bilteni br. 95, 129, 151, 180 i 217; Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 11/61 i 10/62.

Inž. M. P.

EKONOMSKI ODNOSI SA ITALIJOM

Italija je, kao susedna zemlja, i pre rata zauzimala važno mesto u jugoslovenskoj spoljnoj trgovini. U 1939. ona je izbila na treće mesto u jugoslovenskom izvozu, sa udelom od 10,6%, i na drugo mesto u uvozu, sa udelom od 11,7%. Pre rata Jugoslavija je izvozila u Italiju isključivo poljoprivredne proizvode i sirovine.

Posleratni politički odnosi, sve do zaključenja Londonskog sporazuma u 1955. nisu pogodovali povoljnom razvoju trgovinskih odnosa između dve zemlje. Jugoslovenski izvoz u 1954. zajedno sa Slobodnom Teritorijom Trsta, iznosio je 10,5 milijardi, a uvoz 6,8 milijardi din. Tek zaključenjem Londonskog sporazuma i potpisivanjem Konvencije o trgovini i plovidbi 1955. nastaju uslovi za razvijanje širih ekonomskih odnosa. Iste godine sklopljeni su, na osnovu Londonskog sporazuma, sporazumi o lokalnoj razmeni između pograničnih zona (tzv. Tršćanski sporazum i Gorički sporazum). Sve širi obostrani interes za razvijanje ekonomskih odnosa doveo je do zaključivanja i drugih sporazuma, kao što su: Trgovinski i platni sporazum, Sporazum o ribolovu, Sporazum o druskom saobraćaju, Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji, i dr. Trgovinska razmena i ekonomska saradnja naročito su pojačane posle 1958. kada je došlo do znatno povećanog uvoza opreme iz Italije i do proširenja direktne saradnje između italijanskih i jugoslovenskih preduzeća. Stalno poboljšavanje međusobnih odnosa, tradicionalna povezanost tržišta, kao i brz privredni razvoj obeju zemalja u poslednjim godinama, stvorili su preduslove za brzo proširenje robne razmene i drugih oblika ekonomske saradnje.

Relativno uski okviri režima uvoza koji je Italija primenjivala na neke jugoslovenske proizvode, međutim, nisu u dovoljnoj meri obezbeđivali maksimalne razmere izvoza i uvoza u oba pravca. Stalna nastojanja prilikom zaključivanja sporazuma o trgovinskoj razmeni, za dobijanje pune liberalizacije jugoslovenskog izvoza u Italiju, nisu dala odgovarajuće rezultate, pa se još i danas, na uvoz izve nog broja važnih prehrambenih proizvoda iz Jugoslavije primenjuje sistem kontingenata, koji predstavlja osetna ograničenja za ekspanziju izvoza u Italiju. S obzirom na to i činjenicu da je tek ove godine došlo do šire liberalizacije uvoza jugoslovenskih industrijskih proizvoda, nužno je moralo doći do krupnijih teškoća u traženju rešenja za sve veći debalans u trgovinskoj razmeni s Italijom. Uvoz italijanske robe u Jugoslaviju nije podvrgnut nikakvim posebnim ograničenjima. Na taj uvoz je primenjen režim najpovoljnije zemlje koji uživaju sve zemlje sa kojima Jugoslavija ima ugovoren sistem multilateralnih plaćanja. To znači da se Italija kao najbliži snabdevač jugoslovenskog tržišta nalazi u naročito povoljnom položaju, sa izgledima da stečene pozicije na ovom tržištu i dalje učvršćuje. No, iz ovog proizlazi i potreba širokog preispitivanja uslova pod kojima će se ubuduće omogućiti maksimalna ekspanzija uzajamne razmene. U vezi s tim posebno se nameće potreba iznalaženja rešenja za prepreke koje za jugoslovenski uvoz predstavlja primena diskriminativnih zajedničkih carinskih tarifa Evropske ekonomske zajednice. Više prosečne carinske stope, sistem prelevmana, zajednička protekcionistička poljoprivredna politika, mogli bi, ako se njihovo dejstvo odgovarajućim protivmerama na bilateralnoj ili na nekoj široj osnovi ne bi blagovremeno suzbilo, da dovedu u pitanje ne samo dalji progresivan razvoj međusobne trgovine,

nego bi se vrlo negativno odrazili i na rezultate koji su u razmeni s Italijom do sada postignuti.

TRGOVINSKI I PLATNI SPORAZUMI

Jugoslavija i Italija su sve do 1957. trgovala na osnovu klirinškog plaćanja. U 1957. prošireni su osnovi za robnu razmenu zaključivanjem novog Platnog sporazuma, kojim je uveden sistem multilateralnog plaćanja. U isto vreme, Italija kontingentira uvoz najvažnijih proizvoda poljoprivredno-prehrambenog sektora. Ovi kontingenti su vremenom povećavani, ali su i pored toga sve do danas ostali glavna smetnja bržem porastu jugoslovenskog izvoza, naročito stoke i mesa. Razmena robe po pograničnim trgovinskim sporazumima (Tršćanskom i Goričkom) vrši se i dalje na bazi kliringa.

Robna razmena vrši se sada na osnovu Trgovinskog sporazuma iz 1961. i Dopunskog protokola, koji je zaključen 5. maja 1962. U ovim instrumentima predviđena je šira liberalizacija uvoza za industrijske proizvode, ali su za izvoz iz Jugoslavije glavnih poljoprivrednih proizvoda kontingenti i dalje zadržani. Kontingentna lista svedena je na 15 stavki, prema 26 u ranijem sporazumu, i obuhvata uvoz goveda i govedeg mesa, svinja i svinjskog mesa, ribe i ribljih konzervi, konzervi mesa, skrobova, dekstrina i glikoze, sirovog gvožđa i ferolegura. Kontingentirano je preko 25% jugoslovenskog izvoza u Italiju po vrednosti. Međutim, neki od ovih kontingenata (svinje, svinjsko meso, živina, jaja, žitarice, voće i vino), kao i neki liberalizovani proizvodi gube svoj smisao već 1. jula 1962. kada stupa na snagu odluka Evropske ekonomske zajednice o zajedničkoj poljoprivrednoj politici.

Pogranična robna razmena između područja Trst — Kopar, Buje, Sežana, Nova Gorica i područja Gorica, Videm-Tolmin, Sežana, Nova Gorica, vrši se na osnovu sporazuma zaključenih 1955. Prilikom sklapanja ovih sporazuma ugovoreno je da se jedan manji deo razmene po Tršćanskom sporazumu vrši čak bescarinski, kako bi se što više olakšao pogranični promet između Trsta i njegovog zaleđa. Za svaku godinu utvrđivani su novi dopunski protokoli sa kontingentima za tu godinu. Neki kontingenti su postepeno povećavani, dok su neki drugi proizvodi, važni za lokalnu razmenu, liberalizovani.

ROBNA RAZMENA

Obim robne razmene je u toku poslednjih pet godina udvostručen. Italija je u poslednje dve godine zauzela prvo mesto u jugoslovenskom izvozu i treće mesto u uvozu (iza Zapadne Nemačke i SAD), dok je Jugoslavija u 1961. zauzela šesto mesto u italijanskom izvozu, ali je bila tek na osamnaestom mestu u italijanskom uvozu.

TABELA 1 — ROBNA RAZMENA U PERIODU 1957—1961.
(U milijardama din)*

	1957	1958	1959	1960	1961
Izvoz	16,1	16,2	17,3	22,4	20,8
Uvoz	23,6	20,3	19,2	28,5	39,5
Saldo	-7,5	-4,1	-1,9	-6,1	-18,7

* Svi podaci u tekstu koji se odnose na robnu razmenu i ostale stavke bilansa plaćanja dati su u dinarima po kursu 1 US \$ = 300 din.

Podaci: Statistika spoljne trgovine za odgovarajuće godine. Isti izvor je za sve podatke u tekstu.

Trgovinski bilans je pogoršan u toku poslednje dve godine, a naročito u 1961. Jugoslovenski izvoz je pokazivao stalnu, mada neravnomernu, tendenciju porasta, koja je prvi

put prekinuta u 1961, upravo u godini kada je rekordno porastao uvoz. Ovo naglo povećanje uvoza u 1961. rezultat je povećanja uvoza opreme, sirovina i robe široke potrošnje, dok je smanjenje jugoslovenskog izvoza u toj godini došlo kao posledica ograničenja i zabrane uvoza goveda i goveđeg mesa. Naponi da se poveća izvoz ostalih proizvoda, iako uspešni, nisu mogli da kompenziraju pad u izvozu goveda i goveđeg mesa. Tako je došlo do velikog jugoslovenskog deficita u robnoj razmeni između dve zemlje, koji neizbežno zahteva povećanje jugoslovenskog izvoza.

U dosadašnjoj strukturi jugoslovenskog izvoza u Italiju poljoprivredno-prehrambeni proizvodi i sirovine zauzimali su blizu 90%, dok su proizvodi visoke industrijske prerade učestvovali samo sa oko 10%. U normalnim godinama stoka i meso činili su oko jednu trećinu, a drvo i proizvodi od drveta oko jednu četvrtinu ukupnog izvoza. Ostali deo jugoslovenskog izvoza čine jaja, kukuruz, kudolja i kučina, celuloza, duvan i drugi proizvodi. (Tabela 2.)

TABELA 2 — STRUKTURA JUGOSLOVENSKOG IZVOZA U ITALIJU 1957—1961.

Proizvodi	(U milionima din.)				
	1957	1958	1959	1960	1961
Goveda	1.774	1.703	2.284	3.307	1.867
Goveđe meso	579	734	442	2.155	539
Konji	1.139	1.011	803	1.114	1.655
Jagnjeće meso	96	180	246	235	379
Svinjsko meso	41	99	176	86	1.288
Jaja	1.046	1.843	900	1.412	1.288
Riblje konzerve	109	117	162	230	303
Kukuruz	28	3	1.002	2.517	1.567
Duvan	184	314	294	333	313
Ogrevno drvo	423	812	593	657	681
Celulozno drvo	1.692	687	817	870	1.319
Rezana građa	2.778	2.786	3.194	3.045	3.036
Proizvodi od drveta	289	291	328	371	639
Celuloza	241	239	274	420	528
Kudolja i kučina	85	192	147	560	735
Boksit	504	393	349	415	344
Koncentrat pirita	179	144	104	214	264
Cink	108	90	108	190	152
Olovo	126	25	43	185	99
Benzol	209	184	161	233	251
Mašine i uređaji	6	1	63	53	34

Stočarstvo je bilo jedan od glavnih nosilaca povećanja izvoza u Italiju. Obim izvoza drvnog sektora je uglavnom ustaljen, pri čemu je pozitivno stalno povećanje izvoza proizvoda drvene industrije (furnir, šperploče, parket, frize). Relativno velik porast zabeležen je u izvozu celuloze, kod koje postoje velike mogućnosti za povećanje plasmana na ovo tržište. Kudolja i kučina spadaju među proizvode koji su u poslednje dve godine pokazali najveći porast izvoza. Kukuruz i ostale stočne žitarice takođe mogu predstavljati važnu i konstantnu stavku jugoslovenskog izvoza u Italiju, koja je deficitarna u ovim proizvodima a uz to se sve više orijentiše na uzgoj stoke. Izvoz jaja može se u perspektivi znatno povećati, jer je Italija velik uvoznik ovog artikla. Za razliku od izvoza u većinu zapadnih zemalja, jugoslovenski izvoz proizvoda obojene metalurgije u Italiju je relativno mali, ali postoje znatne mogućnosti za njegovo povećanje, naročito izvoza olovnih i bakarnih proizvoda

Iako uvoz iz Jugoslavije u celini predstavlja 1,5% — 2,0% od ukupnog italijanskog uvoza, on u snabdevanju italijanske privrede nekim vrstama proizvoda ima prvo-razrednu ulogu. Jugoslavija je u 1961. učestvovala sa preko 75% u italijanskom uvozu železničkih pragova, kudolje i kučine, ovčijeg mesa i cinkovog praha; sa 40%—75% u italijanskom uvozu drvenog uglja, rezane građe lišćara, šperploča, ogrevnog drveta i boksita; sa 20%—40% u uvozu konja, celuloznog drveta, svinjskog mesa, cinka

itd. I niz ostalih proizvoda, kao što su goveda, mesni proizvodi, duvan i dr., imaju relativno velik značaj u dosadašnjim trgovinskim odnosima.

Za perspektivu jugoslovenskog izvoza u Italiju veoma su značajne mogućnosti koje postoje za povećanje izvoza proizvoda poljoprivredno-prehrambenog i drvnog sektora, a naročito izvoza industrijskih proizvoda. Uvoz goveda iz Jugoslavije u 1961. predstavljao je samo oko 13%, a goveđeg mesa samo oko 6% od ukupnog italijanskog uvoza ovih proizvoda. Ukidanjem ograničenja obim jugoslovenskog izvoza ovih proizvoda mogao bi se bez teškoća i udvostručiti. Konkurencija zaustavlja u izvesnoj meri ubranu ekspanziju izvoza drveta iako se može računati da će Jugoslavija, s obzirom na transportne pogodnosti, održati svoje mesto jednog od glavnih snabdevača italijanskog tržišta ovim proizvodima. Pri tome treba očekivati da će proizvodi od drveta višeg stepena prerade zauzimati važnije mesto nego dosad, jer se sve donedavno ovaj izvoz uglavnom sastojao od proizvoda šumarstva i rezane građe.

Na području izvoza industrijskih proizvoda glavno povećanje očekuje se od proširenja i konstantnog povećanja izvoza jugoslovenskih proizvoda crne metalurgije (otkivci, odlivci, cevi, betonsko gvožđe, fitinzi i sl.), obojene metalurgije (olovnih, bakarnih, aluminijumskih i cinkovih proizvoda), industrije nemetala (bazične opeke i sl.), elektroindustrije (kablovi i elektrotehnički materijal), metalske industrije i mašinogradnje (od ručnih alata i raznih delova do mašina alatlika i raznih drugih mašina i vagona), hemijske industrije (kalcijum-karbida, benzola, polivinil-hlorid praha, itd.), kao i od povećanja izvoza proizvoda tekstilne, kožne, papirne, filmske i druge industrije. Postoje mogućnosti i za izvoz električne energije, a mogu se očekivati i izvozni viškovi nafte i naftinih proizvoda.

Uvoz iz Italije, naročito u toku poslednjih godina, brzo je rastao, da bi u 1961. dostigao rekordan iznos od blizu 40 milijardi din. Preko 90% uvoza iz Italije čine industrijski proizvodi, a oko polovinu uvoza mašine i uređaji. (Tabela 3.)

TABELA 3 — STRUKTURA JUGOSLOVENSKOG UVOZA IZ ITALIJE 1957—1961.

Proizvodi	(U milijardama din.)									
	1957		1958		1959		1960		1961	
	vrednost	%	vrednost	%	vrednost	%	vrednost	%	vrednost	%
Ukupno	22,9	100	20,3	100	19,2	100	28,5	100	39,5	100
Hrana, piće, sirovine i goriva	3,6	16	0,9	5	1,2	5	1,6	6	2,3	6
Hemijski proizvodi	2,3	10	2,8	14	2,7	14	2,4	8	3,4	9
Izrađeni proizvodi	6,4	28	5,1	25	4,9	26	8,3	29	11,7	29
Mašine i uređaji	9,7	42	10,5	51	9,5	50	15,1	53	20,3	51
Ostali proizvodi	0,9	4	1,0	5	0,9	5	1,1	4	1,8	5

Glavni proizvodi koji se uvoze iz Italije su, pored mašina i uređaja, tekstilne i hemijske sirovine, limovi i drugi poluproizvodi. Znatno deo uvoza predstavljaju delovi za sklapanje i ugrađivanje po licencnim ugovorima koje su zaključila jugoslovenska preduzeća sa italijanskim firmama. Ovde posebno mesto zauzima uvoz proizvoda automobilske industrije. Uvoz veštačkih đubriva, vunenog prediva i pamučnog prediva u 1961. premašio je u svakoj stavci milijardu din.

U 1961. uvezeno je za oko 14 milijardi din. industrijske i druge opreme i za oko 20 milijardi din. reprodukcionog materijala, najvećim delom za industriju. Obim uvoza u narednim godinama zavisice u prvom redu od mogućnosti povećanja jugoslovenskog izvoza i od visine i uslova novih kredita koje će Italija moći da daje za uvoz investicionih adobara.

POGRANIČNA RAZMENA. Pogranična razmena na područjima Trsta i Gorice pokazuje tendenciju porasta, naročito na strani jugoslovenskog izvoza. Jugoslovenski izvoz u pogranična područja Italije iznosio je u 1958. godini 7%, dok se u 1961. popeo na blizu 11% od ukupnog jugoslovenskog izvoza u Italiju. Očekuje se da će liberalizacijom izvoza na italijansko tržište doći do relativnog opadanja pograničnog izvoza, a da će u pograničnoj razmeni sve važnije mesto zauzimati tipični proizvodi pograničnih područja (voće, povrće, mleko, mlečni proizvodi, vino i dr.).

Razmena po Tršćanskom sporazumu je udvostručena za poslednje tri godine. Uporedo sa povećanjem opšteg debalansa u toku poslednje dve godine, i razmena u okviru ovog sporazuma pokazuje porast jugoslovenskog deficita, mada bi ona, zbog klirinškog načina plaćanja, morala da bude izbalansirana. (Tabela 4.)

TABELA 4 — POGRANIČNA ROBNA RAZMENA U OKVIRU TRŠĆANSKOG SPORAZUMA 1958—1961.
(U milionima lira)

	1958	1959	1960	1961
Izvoz	1.498	1.851	2.746	3.042
Uvoz	1.431	1.853	3.026	3.768
Saldo	+67	—2	—280	—726

Razmena po Goričkom sporazumu je izbalansirana, sa izvesnim manjim saldom u korist Jugoslavije. Obim razmene je upola manji nego po Tršćanskom sporazumu i tendencija porasta je nešto sporija, što je i razumljivo s obzirom da je u pitanju manje proizvođačko i potrošačko područje. (Tabela 5.)

TABELA 5 — POGRANIČNA RAZMENA U OKVIRU GORIČKOG SPORAZUMA 1958—1961.
(U milionima lira)

	1958	1959	1960	1961
Izvoz	894	1.312	1.250	1.497
Uvoz	1.085	1.236	1.082	1.501
Saldo	—191	+76	+169	—4

FINANSIJSKO-KREDITNI ODNOSI

Između Jugoslavije i Italije postoje razvijeni finansijsko-kreditni odnosi, koji su najuže povezani sa robnom razmenom. Italija je u poslednjim godinama podsticala svoj izvoz mašina i raznih uređaja povoljnim kreditima. Na toj osnovi došlo je do zaključenja više sporazuma o kreditima, koji su doveli do znatnog povećanja uvoza kapitalnih dobara iz Italije. U 1957. i 1959. zaključena su dva sporazuma o tzv. specijalnim isporukama, u ukupnom iznosu od 80 miliona dolara. Kreditni aranžmani kombinovani sa ugovorima o kooperaciji i korišćenju licenci postoje između italijanskih i jugoslovenskih preduzeća.

U sprovođenju devizne reforme u Jugoslaviji Italija je učestvovala sa zajmom od 22 milijarde lira. Međutim, većina dobijenih investicionih kredita je srednjoročnog karaktera, sa rokom vraćanja do 5 godina, a otplata se koncentriše na 1962. i nekoliko narednih godina, što bi se moglo nepovoljno odraziti na međusobnu robnu razmenu, naročito ako se ne pronađu mogućnosti za povećanje jugoslovenskog izvoza na italijansko tržište.

OSTALI OBLICI EKONOMSKE SARADNJE

Ekonomski odnosi između Jugoslavije i Italije ne iscrpljuju se samo u trgovinskoj razmeni, mada je ona od daleko

najvećeg značaja. Pored nje značajni su i ostali oblici ekonomske saradnje koji proširuju bazu i često stvaraju nov podsticaj za proširenje te saradnje. Tu naročito spadaju odnosi *industrijske kooperacije*, u prvom redu ugovori o korišćenju italijanskih licenci u jugoslovenskim preduzećima.

Najznačajniji aranžmani o industrijskoj i tehničkoj saradnji su ugovori između jugoslovenskih preduzeća »Crvena zastava« i »21 maj« i italijanskih preduzeća FIAT i »Inocenti« kao i između azotare Lukavac i italijanske firme »Ansaldo«. U vezi sa efikasnijim funkcionisanjem ovih aranžmana o industrijskoj saradnji pojavili su se izvesni problemi usled njihove jednostrane usmerenosti. Zapaženo je da ovi aranžmani predstavljaju solidan osnov za dugoročnije isporuke proizvoda italijanskih kooperanata njihovim jugoslovenskim partnerima, ali ne obezbeđuju kretanje proizvoda jugoslovenskih kooperanata u suprotnom pravcu. Postoji, međutim, materijalna osnova da se ova korisna saradnja u tom smislu usavrši.

Takozvani *nerobni prihodi i plaćanja*, sa stanovišta platnog bilansa, dosad nisu imali veću ulogu, ali njihov značaj sve više raste. Dosad su se troškovi trgovine (transport, osiguranje i sl.) kod izvoza i uvoza u najvećoj meri prebijali. Od ostalih nerobnih transakcija nešto veći značaj su imali prihodi i plaćanja po osnovu putovanja i turizma. Prihodi od turizma i prometa putnika dostigli su u 1961. ukupan iznos od 433 miliona dinara. No, ovaj promet je više imao karakter kratkotrajnog boravka putnika u pograničnim područjima, nego što je predstavljao razvoj stvarnog turizma. Jugoslovenske putničke agencije su preduzimale organizaciju grupnih putovanja jugoslovenskih turista u Italiju, dok su u obrnutom smeru nedostajale veće inicijative. Kad se razmatraju mogućnosti buduće saradnje na polju razvoja turizma, ne bi trebalo zanemariti interes koji mogu imati jugoslovenske i italijanske turističke agencije zajedničkom organizacijom izleta ili dužih grupnih poseta stranih turista koji borave u jednoj zemlji u turistička mesta druge zemlje.

Među ostalim oblicima međusobne razmene i usluga ističe se *transport robe i putnika*. Pored železničkog i brodskog transporta, u toku poslednjih godina došlo je do uvođenja stalnih drumskih transportnih linija, koje uglavnom obuhvataju pogranične oblasti. Iako postoje uslovi za uspostavljanje vazdušnog saobraćaja između dve zemlje i međusobnog korišćenja aerodroma, ovaj aspekt odnosa tek je nedavno dobio veći značaj izgradnjom modernog aerodroma u Surčinu kraj Beograda.

Intenzivna robna razmena, kao i široke i raznovrsne veze na drugim područjima, doveli su do stvaranja niza odgovarajućih organizacija, učestvovanja na međunarodnim ekonomskim manifestacijama i do čestih međusobnih kontakata na poslovnom i državnom nivou.

U Beogradu postoji Jugoslovensko-italijanska komora, u kojoj je učlanjeno 160 jugoslovenskih preduzeća, naročito zainteresovanih za razvijanje ekonomskih odnosa sa Italijom. U Milanu postoji Italijansko-jugoslovenska komora, sa oko 200 učlanjenih italijanskih firmi. Ove *komore* održavaju zajedničke sastanke u cilju unapređenja trgovinskih odnosa između dve zemlje, a svaka od njih i posebno radi na podsticanju međusobne razmene, na boljem upoznavanju privrednika sa situacijom u svakoj od dve zemlje, i sl.

Jugoslovenska preduzeća učestvuju na italijanskim *sajmovima* u Milanu, Trstu, Padovi, Veroni i Bariju, dok italijanska preduzeća učestvuju na jugoslovenskim sajmovima u Zagrebu, Beogradu, Novom Sadu i Ljubljani.

U Italiji postoji i izvestan broj *mešovitih jugoslovensko-italijanskih preduzeća*, od kojih SACET u Milanu predstavlja specijalan oblik preduzeća za proširivanje industrijsko-tehničke i trgovinske saradnje, a njegovi članovi su uglavnom proizvođači industrijskih proizvoda.

Niz jugoslovenskih preduzeća ima svoje stalne *predstavnike* u Italiji, a znatan deo zastupljen je preko italijanskih firmi. Veliki broj italijanskih firmi zastupljen je u Jugoslaviji preko jugoslovenskih zastupničkih preduzeća.

I na drugim područjima, kao što su poljoprivreda, zadržarstvo, veterinarstvo, tehničko-naučna saradnja, film, televizija i izdavačka delatnost, postoje međudržavne konvencije ili nedržavni aranžmani za saradnju.

PERSPEKTIVE

Privredni razvoj Jugoslavije i Italije i unapređivanje transportnih veza dalje će pozitivno delovati na proširenje međusobne robne razmene, industrijsko-tehničke kooperacije, turizma i ostalih oblika ekonomske saradnje i odnosa. Deficit trgovinskog bilansa Jugoslavije u 1961. smatra se izuzetnom i prolaznom pojavom, s obzirom da je izazvan vanredno visokim porastom uvoza iz Italije uz istovremeno smanjenje jugoslovenskog izvoza. Relativno velike otplate kredita, koncentrisane u narednih nekoliko godina, takođe predstavljaju prolaznu teškoću. Očekuje se da će Jugoslavija činiti napore da poveća izvoz industrijskih proizvoda u Italiju, koji nisu predmet oštrih restrikcija. Međutim, bez istovremenog povećanja i njenog tradicionalnog izvoza,

teško se može očekivati brz porast izvoza uopšte, naročito u narednim godinama, kada je on najpotrebniji. Smatra se da će 1962, kao prva godina u kojoj je došlo do šire liberalizacije jugoslovenskog industrijskog izvoza, dati još pozitivnije rezultate. U ovoj godini ima izgleda da se u Italiju izvezu znatnije količine proizvoda crne metalurgije, olovnih i bakarnih proizvoda, alatnih mašina, kalcijum-karbida i kalcijum-cijanamida, papira, tekstila i drugih industrijskih proizvoda.

Perspektiva daljeg razvoja može se oceniti kao povoljna ukoliko se prebrode prepreke koje stoje na putu bržeg povećanja jugoslovenskog izvoza, čemu naročito doprinosi atmosfera međusobnog poverenja, prožeta dobrosuslednim i prijateljskim odnosima, koja je u poslednje vreme obeležena i uzajamnim posetama i razgovorima visokih političkih i ekonomskih rukovodilaca dveju zemalja.

IZVOR: Statistika spoljne trgovine FNRJ za odgovarajuće godine; Dokumentacija Državnog sekretarijata za spoljnu trgovinu.

M. P.

(U milijardama funti)

	1958	1959	1960	1961
Izvoz	104	107	110	107
Uvoz	105	110	112	120
Saldo	-1	-3	-2	-13

FINANSIJSKO-KREDITNI ODNOSI

Između Jugoslavije i Italije postoji različit finansijsko-kreditni odnos, koji se može posmatrati sa različitih aspekata. Italija je u potpunosti gotovinom podbacila u izvozu prema Jugoslaviji, dok su kreditni i finansijski odnosi između Italije i Jugoslavije u potpunosti različit. Italija je u potpunosti različit u izvozu prema Jugoslaviji, dok su kreditni i finansijski odnosi između Italije i Jugoslavije u potpunosti različit. Italija je u potpunosti različit u izvozu prema Jugoslaviji, dok su kreditni i finansijski odnosi između Italije i Jugoslavije u potpunosti različit.

U ovom delu istraživanja razmatra se finansijsko-kreditni odnos između Italije i Jugoslavije. Italija je u potpunosti različit u izvozu prema Jugoslaviji, dok su kreditni i finansijski odnosi između Italije i Jugoslavije u potpunosti različit. Italija je u potpunosti različit u izvozu prema Jugoslaviji, dok su kreditni i finansijski odnosi između Italije i Jugoslavije u potpunosti različit.

OSTALI OBRACI SARADNJE
U ovom delu istraživanja razmatra se finansijsko-kreditni odnos između Italije i Jugoslavije. Italija je u potpunosti različit u izvozu prema Jugoslaviji, dok su kreditni i finansijski odnosi između Italije i Jugoslavije u potpunosti različit. Italija je u potpunosti različit u izvozu prema Jugoslaviji, dok su kreditni i finansijski odnosi između Italije i Jugoslavije u potpunosti različit.

ORGANIZACIJA I FINANSIRANJE SOCIJALNOG OSIGURANJA

Na osnovu Zakona o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja¹ od početka 1963. na celoj teritoriji Jugoslavije primenjuju se nova organizacija i nov sistem finansiranja socijalnog osiguranja. Neke od načela utvrđenih novim zakonom prelaze po svom značaju okvire organizacije i finansiranja i obuhvataju sistem socijalnog osiguranja u celini: pravo na osiguranje, prava i obaveze po osnovu osiguranja i sprovođenje osiguranja. Zakon o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja predstavlja platformu na kojoj će se dalje razvijati socijalno osiguranje svih grupa građana obuhvaćenih osiguranjem. Na toj platformi socijalno osiguranje uklapa se u opšta kretanja i razvoj društvenog i ekonomskog sistema u zemlji. To je od velikog značaja naročito kada se ima u vidu integralni obuhvat stanovništva pojedinim vidovima socijalnog osiguranja,² širina i relativno visok nivo prava koja se osiguranicima obezbeđuju u okviru socijalnog osiguranja, kao i masa sredstava koja se troše za socijalno osiguranje.

RASHODI SOCIJALNOG OSIGURANJA

Rashodi za socijalno osiguranje radnika imali su veoma brzu dinamiku porasta u čitavom posleratnom periodu, a naročito u periodu 1957—1961. Porast rashoda bio je delom uslovljen povećanjem broja lica zaštićenih socijalnim osiguranjem radnika, intenzivnijim korišćenjem zdravstvenih usluga, kao i povećanjem nivoa davanja iz socijalnog osiguranja, ali delom i neracionalnom upotrebom sredstava koju su uslovile izvesne slabosti samog sistema finansiranja socijalnog osiguranja.

U periodu 1957—1961. rashodi za socijalno osiguranje radnika porasli su od 159,1 milijarde din. na 362,5 milijardi din., ili za oko 128%. Apsolutno i relativno najviše su povećani rashodi za zdravstveno osiguranje. (Tabela 1.)

TABELA 1 — RASHODI ZA SOCIJALNO OSIGURANJE RADNIKA 1957—1961.

Grana osiguranja	1957	1958	1959	1960	1961
Ukupno	159,1	183,6	225,9	277,6	362,5
lančani indeks		115,4	123,0	122,9	130,5
% od nacionalnog dohotka	8,8	10,1	10,1	10,6	11,8
Zdravstveno osiguranje	62,1	76,4	98,2	128,6	175,9
lančani indeks		123,0	128,5	130,9	136,5
Invalidsko i penzijsko osiguranje	43,4	50,4	63,6	77,6	108,1
lančani indeks		116,1	126,2	122,0	139,3
Dodatak na decu	53,6	56,8	64,1	71,4	78,5
lančani indeks		106,0	112,9	111,3	109,9

Podaci: Izveštaj Saveznog zavoda za socijalno osiguranje za 1960. i 1961. Za nacionalni dohodak u 1960. i 1961. prethodni podaci.

¹ Zakon o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja usvojen je na sednicama Savezne narodne skupštine 23. maja 1962. a objavljen u »Službenom listu FNRJ«, br. 22/62.

² Uključivanjem privatnih zanatlija i njihovih porodica u obavezno zdravstveno osiguranje radnika po novom Zakonu o zdravstvenom osiguranju koji se primenjuje počev od 1. jula 1962. zdravstvenim osiguranjem obuhvaćeno je oko 99% ukupnog stanovništva.

U periodu 1957—1961. rashodi za socijalno osiguranje sa dodatkom na decu iznosili su ukupno 1.208,7 milijardi din., ili u proseku 10,3% od nacionalnog dohotka, a oko 37,3% od ukupnih rashoda za opštu potrošnju.³

Porast trošenja putem socijalnog osiguranja znatno je brži od porasta opšte potrošnje u celini (zajedno sa socijalnim osiguranjem), a pogotovu od porasta ostalih vidova opšte potrošnje. Odvojeno posmatranje rashoda za zdravstveno i za invalidsko-penzijsko osiguranje pokazuje da brzo povećanje rashoda socijalnog osiguranja nastaje uglavnom zbog izuzetno velikog povećanja rashoda zdravstvenog osiguranja. (Tabela 2.)

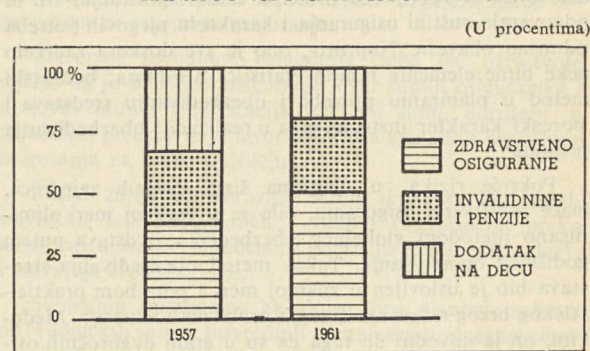
TABELA 2 — UČEŠĆE POJEDINIH GRANA SOCIJALNOG OSIGURANJA U OPŠTOJ POTROŠNJI 1957—1961.

Godina	Zdravstveno osiguranje	Invalidsko-penzijsko osiguranje
(U procentima)		
1957—1961	16,0	10,1
1957	13,9	9,8
1958	14,7	9,8
1959	16,0	10,1
1960	16,5	10,1
1961	19,0	11,7

Podaci: Obračunato na osnovu podataka Saveznog zavoda za socijalno osiguranje i Statističkog biltena Narodne banke FNRJ, br. 5/62.

Neravnomernosti koje pokazuju stope porasta rashoda invalidskog i penzijskog osiguranja prouzrokovane su uvođenjem invalidskog osiguranja po novom zakonu u 1959. god.⁴ i izvršenim izmenama i dopunama Zakona o penzijskom osiguranju u 1961. kojima su usklađene stare sa novim penzijama i izvršeno opšte povećanje svih penzija radi usklađivanja sa porastom troškova života.⁵

GRAFIKON — STRUKTURA RASHODA SOCIJALNOG OSIGURANJA PO VIDOVIMA OSIGURANJA 1957. I 1961.

Za 1962. potrebe fondova socijalnog osiguranja radnika (uključujući rashode za dodatke na decu)⁶ planirane su na 437,3 milijarde din.,⁷ odnosno za pojedine grane osiguranja:

³ Masa opšte potrošnje koja je uzeta kao osnov za posmatranje i poređenje odnosa sadrži: opštu potrošnju iz budžetskih izvora (osim narodne odbrane) i osnovne vidove opšte potrošnje iz vanbudžetskih izvora.

⁴ Opširnije o invalidskom osiguranju vidi: »Invalidsko osiguranje«, »Jug. pregled«, 1958, mart, str. 131—133 (5—7) i »Zaštita invalida rada«, »Jug. pregled«, 1961, januar, str. 27—30 (1—4).

⁵ Vidi: »Sednice Savezne narodne skupštine«, »Jug. pregled«, 1961, mart, str. 114—116 (30—32).

⁶ U novom sistemu finansiranja dodatak na decu ne tretira se više kao grana socijalnog osiguranja, već kao poseban vid zaštite dece odnosno porodice radnika koju obezbeđuje društvena zajednica iz posebnih fondova. Samo se rukovanje tim fondovima i poslovi oko ostvarivanja prava na dodatak na decu poveravaju službi socijalnog osiguranja kao za to najprikladnijoj organizaciji.

⁷ Zbir predviđenih rashoda po predračunima republičkih zavoda za socijalno osiguranje.

za zdravstveno osiguranje 214,2 milijarde din.,⁸ za invalidsko i penzijsko osiguranje 135,6 milijardi din. i za dodatke na decu 87,5 milijardi din.

Za period 1961—1965. potrebe socijalnog osiguranja radnika procenjuju se na 2.520 milijardi din.,⁹ odnosno po granama osiguranja: za zdravstveno osiguranje 1.085,1 milijardu din., ili prosečno godišnje po 217,1 milijardu din., za invalidsko i penzijsko osiguranje 980 milijardi din., ili prosečno godišnje po 196 milijardi din., i za dodatke na decu oko 454,6 milijardi din., ili prosečno godišnje po 909 milijardi din.

RAZVOJ ORGANIZACIJE I FINANSIRANJA SOCIJALNOG OSIGURANJA

Razvoj osiguranja bio je u znatnoj meri uslovljen i opredeljen raznovrsnim nasleđenim problemima i odnosima.

Nasledene razlike u stepenu ekonomskog i društvenog razvoja na pojedinim područjima znatno su uticale na problematiku socijalnog osiguranja, naročito usled neusklađenosti između potreba i ekonomskih mogućnosti pojedinih područja da snose odgovarajuća opterećenja. Taj problem specifičan je za naše vreme, ali je od značaja i za pojedine narodne republike u celini. On će, usled narastanja potreba, postati naročito ozbiljan u doglednom periodu daljeg razvoja socijalnog osiguranja.

Politika obezbeđivanja sredstava putem procene potreba za jednu godinu, davala je finansiranju socijalnog osiguranja karakter budžetskog finansiranja. Uvođenjem u život načela društvenog samoupravljanja, finansiranje socijalnog osiguranja je odvojeno od budžeta i postavljeno na samostalne osnove. Međutim, ni tada ono nije imalo sve potrebne uslove da se razvija na principu samofinansiranja, što bi odgovaralo suštini osiguranja i karakteru njegovih potreba odnosno obaveza. Naprotiv, ono je sve doskora zadržalo neke bitne elemente ranijih etatičkih odnosa: budžetski metod u planiranju potreba i obezbeđivanju sredstava i poreski karakter instrumenata u realizaciji obezbeđivanja prihoda.

Pokriva rizika u okvirima širih rizičnih zajednica, inače svojstveno osiguranju, bilo je u znatnoj meri eliminisano metodom globalnog obezbeđenja sredstava putem godišnjeg oporezivanja. Takav metod obezbeđivanja sredstava bio je uslovljen u znatnoj meri i potrebom praktičnog brzog rešavanja mnogih problema i situacija. Međutim, on je dovedio do toga da su u grani dugoročnih osiguranja stivana u jedan jedinstveni rizik opterećenja sasvim heterogenih potreba: za invalidsko osiguranje, penzijsko osiguranje i dodatke na decu. Ovakvo spojeni raznorodni rizici finansirani su iz ostatka ukupne jedinstvene opšte stope doprinosa koji preostane po izdvajanju sredstava za zdravstveno osiguranje u pojedinim narodnim republikama. Na taj način, usled objektivno uslovljenih neravnomernosti u odnosima između obaveza i pokriva, pojedina područja bila su *a priori* suficitarna a druga deficitarna.

Kao rezultat takvih odnosa i uslova nužno se kod svih zainteresovanih činilaca pojavljivala tendencija povećanja ukupne stope doprinosa. Umesto politike racionalnog

korišćenja fondova obrazovanih za određene namene, nastala je tendencija forsiranja trošenja sredstava fondova socijalnog osiguranja. Napori koje je sama služba socijalnog osiguranja ulagala za kontrolisanje trošenja sredstava, ukoliko su i postojali, nisu stizali dalje od nastojanja da se rashodi uokvire u granice obezbeđenih prihoda.

Snage koje treba da budu dominantne u životu i razvoju socijalnog osiguranja kao samostalnog društvenog organizma, bile su atrofirane u znatnoj meri. Pri tome su pasivizirani položaj i uloga samih osiguranika i njihovih radnih organizacija, kao i političko-teritorijalnih jedinica, naročito komunala i narodnih republika, u socijalnom osiguranju.

Politika obezbeđivanja sredstava za socijalno osiguranje bila je svedena u okviru funkcija organa federacije. Fondovi socijalnog osiguranja alimentirani su doprinosima određenim po jedinstvenim opštim stopama. Takav sistem finansiranja nije obezbeđivao materijalnu odgovornost učesnika odnosno korisnika osiguranja za stvaranje dopunskih sredstava za pokriće manjkova nastalih u fondovima socijalnog osiguranja. Manjkovi koji se nisu mogli pokriti rezervnim sredstvima — pokriveni su beskamatnim kreditima dobivenim od banke, bez određene obaveze u pogledu roka vraćanja. To praktično znači da su se negativni rezultati poslovanja svih fondova, u krajnjoj liniji, izravnavali na nivou opšteg jugoslovenskog kreditnog bilansa.

Istovremeno, fondovi koji su, usled višeg proseka ličnih dohodaka osiguranika i drugih elemenata povoljnijih uslova poslovanja, bez većih napora i zasluga ostvarivali viškove, vodili su politiku trošenja tih viškova — za razne više ili manje celishodne namene. Takav sistem nije obezbeđivao jačanje fondova niti stabilizovanje i smanjivanje opterećenja ličnih dohodaka osiguranika i troškova poslovanja radnih organizacija.

Zavodi za socijalno osiguranje, kao organi službe socijalnog osiguranja, sami su bili nosioci fondova i politike sprovođenja osiguranja i izvršiocu ostvarivanja prava osiguranika. Organi samoupravljanja (osiguranici) u takvim uslovima nisu mogli razviti jaču aktivnost u smislu neke određene i odgovornije konkretne politike.

Položaj osiguranika i njihov odnos prema socijalnom osiguranju bio je u praksi sveden isključivo na korišćenje prava obezbeđenih zakonom i na pasivno plaćanje doprinosa. Jedini aktivan odnos osiguranika prema socijalnom osiguranju bio je političke prirode: njegovo pravo da bira i bude biran za člana organa samoupravljanja zavoda za socijalno osiguranje.

Položaj i uloga radnih organizacija osiguranika i njihov odnos prema socijalnom osiguranju svodili su se na izvršavanje propisanih dužnosti u vezi sa evidencijom osiguranika, obračunavanjem i uplatom doprinosa i izvršavanjem pojedinih tehničkih poslova oko sprovođenja osiguranja.

Pasivan odnos osiguranika i radnih organizacija prema socijalnom osiguranju bio je u izvesnoj meri opredeljen i činjenicom da su prava u radničkom socijalnom osiguranju regulisana isključivo zakonom. Ni radne organizacije niti organi samoupravljanja u zavodima za socijalno osiguranje nisu, prema tome, mogli uvoditi nove, dopunske oblike zaštite odnosno prava osiguranika.

Položaj i uloga komune, kao osnovne društveno-ekonomske jedinice samoupravljanja građana, ostali su zastavljeni, nerazvijeni u odnosima prema socijalnom osiguranju. Snažan i brz razvoj komunalnog sistema nije bio adekvatno praćen u oblasti organizacije i finansiranja socijalnog osiguranja. Osnovna organizacija socijalnog osiguranja sa svojim fondovima ostala je na nivou steta

⁸ Ovaj global predviđivih rashoda premašuje za oko 30 milijardi din. planirane prihode za granu zdravstvenog osiguranja. Realna je pretpostavka da će se, u realizaciji, rashodi zdravstvenog osiguranja znatnije približiti planiranim prihodima te grane osiguranja. U tom smislu dešavaju se i posebne mere preduzete za sređivanje odnosa između zdravstvenih ustanova i fondova zdravstvenog osiguranja.

⁹ Procena Saveznog zavoda za socijalno osiguranje.

OSNOVE I KARAKTERISTIKE NOVE ORGANIZACIJE I FINANSIRANJA SOCIJALNOG OSIGURANJA

Nove osnove organizacije i finansiranja socijalnog osiguranja obezbeđuju da se socijalno osiguranje dalje razvija kao samoupravna organizacija, kojoj društvena zajednica zakonom određuje samo osnovne organizacione oblike i odnose, izvore sredstava sa instrumentima finansiranja i zadatke u smislu prava koja se moraju obezbediti socijalnim osiguranjem. Sve ostalo, u realizaciji sprovođenja osiguranja, treba da bude stvar samih organizacija socijalnog osiguranja.

U skladu sa takvom intencijom formulisana su i načela na kojima se zasniva socijalno osiguranje. Ovim načelima se usmerava dalji razvoj sistema socijalnog osiguranja, kako u oblasti prava, tako i u oblasti organizacije i finansiranja. Ona treba da omoguće socijalnom osiguranju razvoj na bazi sopstvenih materijalnih snaga, kao i njegovo usklađivanje sa odnosima koji postoje i koji se razvijaju u ostalim oblastima društvenog i ekonomskog života.

Ta načela su:

uzajamnost i solidarnost osiguranika u obezbeđivanju sredstava za socijalno osiguranje i prava iz socijalnog osiguranja;

samoupravljanje osiguranika sredstvima i službom socijalnog osiguranja;

samoudruživanje osiguranika u zajednice socijalnog osiguranja i načelo samofinansiranja socijalnog osiguranja u okvirima zajednica obrazovanih u komunama, narodnim republikama i federaciji;

decentralizacija socijalnog osiguranja u organizacionom i materijalnom smislu sa dekoncentrisanjem svih poslova u vezi sa ostvarivanjem prava na organizaciju službe na nivou komune;

materijalna samostalnost socijalnog osiguranja, na bazi uspostavljanja realnih fondova i njihove reprodukcije putem rentabilnog ulaganja stabilnih rezervi, viškova i svih slobodnih sredstava fondova;

aktivno učešće radnih organizacija u obezbeđivanju i neposrednom sprovođenju zdravstvenog osiguranja na bazi raspodele obaveza i sredstava između komunalne zajednice kao nosioca fonda i organizacija na njenom području, sa širokim mogućnostima sporazumnog (ugovornog) regulisanja njihovih međusobnih odnosa na stimulativnim osnovama uzajamnih prava i obaveza;

obavezno reosiguranje određenih rizika kao instrument ekonomskog povezivanja užih i širih rizičnih zajednica: komuna — republika, i republika — federacija;

materijalna odgovornost osiguranika u okviru radnih organizacija i komunalnih zajednica za rezultate poslovanja fondova socijalnog osiguranja, kao i obaveza pokrivanja manjkova nastalih u poslovanju ovih fondova.

U uslovima tako postavljene organizacije i finansiranja socijalnog osiguranja, prava državnih organa prema socijalnom osiguranju kao samoupravnoj organizaciji svedena su na najmanju meru. Predstavnički organi vrše društveni nadzor nad politikom korišćenja sredstava namenjenih za socijalno osiguranje, a resorno-nadležni organi uprave imaju pravo nadzora nad zakonitošću opštih akata koje organizacija socijalnog osiguranja samostalno donosi. Pored tih prava nadzora, državni organi imaju samo još ingerenciju davanja saglasnosti na neke najvažnije statutarne akte organizacija socijalnog osiguranja, koji su po svom dejstvu od opšteg značaja za društvenu zajednicu u okviru određene političko-teritorijalne jedinice.

ORGANIZACIJA. Organizaciju socijalnog osiguranja, po novom zakonu, čine zajednice socijalnog osiguranja i zavodi za socijalno osiguranje. Svaka od ovih organizacija ima svoje zadatke i svoje nadležnosti, pa kroz to i određene funkcije u sprovođenju socijalnog osiguranja. Zajednice, kao samoupravne teritorijalne organizacije osiguranika, nosioci su funkcija politike i samoupravljanja osiguranjem, a zavodi nosioci operativnih funkcija službe sprovođenja osiguranja. Među njima je uspostavljena organska veza: zajednice osnivaju zavode, obrazuju njihov organ upravljanja, obezbeđuju sredstva za njihov rad, daju im smernice i određuju pojedine zadatke koji nisu zakonom određeni. Istovremeno obezbeđena je i potrebna samostalnost zavoda: oni su samostalne organizacije zasnovane na načelima društvenog samoupravljanja, imaju svoj statut i pravilnike koje sami donose, i svojstvo pravnog lica. Osnovni zadaci i nadležnosti zavoda određeni su zakonom: oni ostvaruju prihode fondova, rukuju sredstvima fondova zajednica i zakonski su zastupnici zajednica u imovinskim i drugim odnosima, samostalno rešavaju o pravima osiguranih lica na osnovu zakona, zaključuju ugovore o stvarima sprovođenja osiguranja i izvršavaju odluke organa zajednice.

Ovakvo postavljanje organizacionih odnosa u obezbeđivanju i sprovođenju socijalnog osiguranja ima za cilj da se funkcije politike sprovođenja socijalnog osiguranja na određenom području ostvaruju u posebnom organizmu, gde će osiguranici i radne organizacije moći da rešavaju važnije probleme i osnovna pitanja sprovođenja osiguranja u skladu sa ekonomskom i društvenom problematikom na njihovom području. S druge strane, zadaci sprovođenja u život konkretne politike socijalnog osiguranja, određene u okviru zajednice (primena zakona o ostvarivanju prava po osnovu socijalnog osiguranja, kao i ostali upravni, stručni i administrativni poslovi u vezi sa sprovođenjem socijalnog osiguranja), koncentrišu se na taj način u posbnim, dovoljno samostalnim i potpuno operativnim organizacijama — zavodima za socijalno osiguranje.

Zajednice socijalnog osiguranja treba da oživotvore načelo da je socijalno osiguranje stvar samih osiguranika i njihovih radnih organizacija, da oni sami, udruženi u zajednice, predstavljaju izvor i nosioca sredstava socijalnog osiguranja na svom području.

Svaka zajednica obrazuje svoju skupštinu kao predstavničko telo osiguranika i radnih organizacija preko kojeg zajednica na određenom području vrši svoje funkcije i ostvaruje svoje zadatke.

Skupštinu komunalne zajednice čine članovi izabrani od: radničkih saveta privrednih organizacija odnosno odgovarajućih organa radnih kolektiva drugih organizacija, organa i ustanova; sindikalnih organizacija radnika zaposlenih kod privatnih poslodavaca; profesionalnih organizacija osiguranika iz samostalnih delatnosti; i udruženja penzionera i invalida rada.

Skupštinu republičkih zajednica čine članovi izabrani od skupština komunalnih zajednica, a skupštinu Jugoslovenske zajednice članovi izabrani od skupština republičkih zajednica.

Komunalne zajednice socijalnog osiguranja organizuju se na području jedne ili više susednih opština. Princip je da osiguranici-radnici i osiguranici-zemljoradnici obrazuju svaki svoje samostalne zajednice i svaki svoje posebne fondove.

Određivanje područja zajednica u komunama postavljeno je kao stvar zainteresovanih opština odnosno njihovih narodnih odbora. Međutim, zbog znatnih razlika u stepenu razvijenosti većeg broja opština, kao i usled potrebe formiranja ekonomski sposobnih zajednica na bazi udruživanja

osiguranika slabije razvijenih i jače razvijenih područja, predviđeno je da će republike odrediti svoje kriterijume. Republike će arbitražno odlučivati i o pitanju obrazovanja zajednice u komuni ako zainteresovane opštine ne budu mogle da nađu sporazumno rešenje.

U okviru zajednice socijalnog osiguranja u komuni obezbeđuju se sredstva za zdravstveno osiguranje i ostvaruje samoupravljanje tom granom osiguranja. Isto tako zajednica u komuni obezbeđuje za svoje osiguranike i sprovođenje profesionalne rehabilitacije i zapošljavanje invalida rada.

Organizaciju samoupravljanja u narodnim republikama predstavljaju *republičke zajednice socijalnog osiguranja*. One su zajednice u dvostrukom smislu: prvo, one su zajednice svih osiguranika na teritoriji republike — u pogledu obezbeđivanja invalidskog i penzijskog osiguranja i samoupravljanja tim granama osiguranja; drugo, one su šire zajednice zdravstvenog osiguranja — u pogledu sprovođenja zdravstvenog reosiguranja, kojim se ostvaruje načelo solidarnosti šire zajednice osiguranika u pokrivanju određenih većih rizika osiguranja.

Završni stepen organizacije samoupravljanja u socijalnom osiguranju radnika predstavlja *Jugoslovenska zajednica socijalnog osiguranja*. U okviru ove zajednice obezbeđuje se sprovođenje invalidsko-penzijskog reosiguranja i obrazovanje zajedničkog fonda rezerve dugoročnih osiguranja, kao i odlučivanje o određenim stvarima od opšteg interesa za sve zajednice.

Ovakvoj šemi organizacije samoupravljanja odgovara, u osnovi, i *organizacija zavoda za socijalno osiguranje*, kao organa službe sprovođenja osiguranja, uz izvesne specifičnosti na nivou komune. Zavodi za socijalno osiguranje, kao osnovne organizacione jedinice službe sprovođenja osiguranja, obrazuju se, po pravilu, za šira područja, kao zajednički zavodi za više komunalnih zajednica osiguranja, a u svakom slučaju — za sve zajednice na području za koje su obrazovani, tj. i za zajednice osiguranika-radnika i za zajednice osiguranika-zemljoradnika. Ovaj princip usvojen je da bi se služba sprovođenja socijalnog osiguranja postavila na viši stručni i tehnički nivo i stekla uslove za racionalno i ekonomično poslovanje. U organizaciji službe sprovođenja socijalnog osiguranja načelo dekoncentracije poslova primenjeno je do najveće moguće mere: određeni komunalni zavodi rešavaće o svim pravima iz svih grana socijalnog osiguranja — zdravstvenog, invalidskog i penzijskog. Takvi komunalni zavodi, sa punim nadležnostima, predstavljaju mrežu koja pokriva čitavu teritoriju narodne republike.

Republički zavodi za socijalno osiguranje koncentrišu svoju delatnost na rukovanje fondovima invalidskog i penzijskog osiguranja, a u oblasti ostvarivanja prava vrše samo funkcije revizionog i instancijskog organa. Pored toga, najznačajnija im je uloga i funkcija organizatora reviziono-instruktažne službe i opšte koordinacije službe sprovođenja socijalnog osiguranja na teritoriji narodne republike.

Savezni zavod za socijalno osiguranje, kao stručni organ Jugoslovenske zajednice socijalnog osiguranja ima funkcije koje odgovaraju poslovima od opšteg značaja za službu sprovođenja osiguranja.

FINANSIRANJE. *Osnove sistema.* Novi zakon uveo je u sistem finansiranja socijalnog osiguranja niz novina:

Osiguranici odnosno organizacije u kojima su oni zaposleni obezbeđuju, obaveznim ulaganjima u određene fondove, sticanje i korišćenje zakonom utvrđenih prava iz socijalnog osiguranja. Dobrovoljnim posebnim ulaganjima osiguranici mogu obezbeđivati i druge vidove zaštite (prošireno osiguranje).

U mehanizmu finansiranja fondova socijalnog osiguranja uspostavlja se obavezno reosiguranje određenih rizika zdravstvenog osiguranja u okviru republičkih zajednica socijalnog osiguranja, kao i obavezno reosiguranje određenih rizika invalidskog i penzijskog osiguranja u okviru Jugoslovenske zajednice socijalnog osiguranja. Predviđena je mogućnost uvođenja dobrovoljnog reosiguranja određenih rizika zdravstvenog osiguranja u okvirima republičke zajednice, kao i u svim granama socijalnog osiguranja — u okviru Jugoslovenske zajednice.

Sredstva za socijalno osiguranje obezbeđuju se doprinosima, posebno za svaku pojedinu granu osiguranja.

Svaka zajednica socijalnog osiguranja samostalan je nosilac obaveza za ostvarivanje prava svojih osiguranika i mora u svojim fondovima imati potrebna pokrića. O visini doprinosa samostalno odlučuje svaka zajednica za svoje područje uz saglasnost nadležnog organa odgovarajuće političko-teritorijalne jedinice. Federacija, odlukom Savezne narodne skupštine, utvrđuje samo najvišu granicu do koje ukupno za sve grane socijalnog osiguranja, zajedno sa dodatkom na decu i službom zapošljavanja radnika, mogu biti određene stope osnovnih doprinosa koji se plaćaju iz sredstava iz kojih se vrši isplata ličnih dohoda radnika. Narodne republike određuju, odlukama svojih skupština, najvišu granicu za stopu osnovnog doprinosa zdravstvenog osiguranja, kao i najvišu granicu za stope vanrednog doprinosa za pokrivanje manjkova u poslovanju zdravstvenog osiguranja.

Zajednice određuju stope doprinosa tako da sredstva ostvarena doprinosima, zajedno sa prihodima koje imaju iz reosiguranja, budu dovoljna za isplatu obaveza prema osiguranicima, za obrazovanje propisanih rezervi i za pokrivanje troškova službe sprovođenja osiguranja.

Iz doprinosa uplaćenih za pojedine grane osiguranja obrazuju se fondovi za pojedine grane osiguranja (kod komunalnih zajednica — fond zdravstvenog osiguranja, a kod republičkih zajednica — fond invalidskog osiguranja i fond penzijskog osiguranja).

Uz fondove zdravstvenog osiguranja obrazuju se obavezne rezerve za pokrivanje eventualnih manjkova, a uz fondove invalidskog i penzijskog osiguranja i sigurnosne i valorizacione rezerve tih grana osiguranja, kao stabilne rezerve za obezbeđivanje ravnoteže fondova i realne vrednosti penzija.

U okviru Jugoslovenske zajednice socijalnog osiguranja obrazuje se zajednički fond rezerve socijalnog osiguranja radi obezbeđivanja šire ekonomske osnovice za razvoj reosiguranja i materijalne osnovice za eventualne vanredne intervencije po načelu solidarnosti šire zajednice.

Sredstva fondova pojedinih grana socijalnog osiguranja strogo su namenska i mogu se koristiti samo za izvršavanje obaveza u ostvarivanju zakonom utvrđenih prava osiguranika. Sa raspoloživim sredstvima fondova i rezervi zavodi su dužni da vrše rentabilna ulaganja (ukamaćenje kod banke, davanje namenskih kredita nosiocima društvenih sredstava, za investicije koje služe unapređivanju zaštite osiguranika i koje doprinose smanjenju rashoda fondova socijalnog osiguranja).

Viškovi prihoda koji preostanu posle obaveznih izdvajanja za rezerve, mogu se koristiti za unapređivanje preventivne i druge zaštite osiguranika — ali takođe samo putem kredita, uz istu sigurnost i rentabilitet koji se postižu ulaganjem sredstava kod banaka. Viškovi se mogu nositi i u fondove kao vanredan prihod za narednu godinu, u cilju stabilizacije i eventualnog sniženja stopa doprinosa.

Zavodi za socijalno osiguranje, kao rukovodioci fondova zajednica socijalnog osiguranja, primenjuju u poslovanju raspoloživim sredstvima fondova i rezervi, na odgovarajući način, opšta načela o poslovnosti ekonomskih organizacija.

Zajednice u komunama ustupaju radnim organizacijama deo sredstava fonda zdravstvenog osiguranja, s tim da organizacije same obezbeđuju i isplaćuju za svoj račun naknadu ličnog dohotka za prvih 30 dana bolovanja i za vreme odsustva zbog nege obolelog člana porodice, kao i da refundiraju fondu troškove za prvi mesec lečenja radnika povređenih na radu i obolelih od profesionalne bolesti. Na taj način se upravljanje fondovima zdravstvenog osiguranja delimično decentrališe i prenosi na same radne kolektive. S druge strane, u organizacijama se tako stvaraju nova namenska sredstva — povezana sa ličnim dohocima radnika i sredstvima kojima organizacije samostalno raspolažu.

INSTRUMENTI I MEHANIZAM FINANSIRANJA.

Osnovna masa sredstava potrebnih za *zdravstveno osiguranje* obezbeđuje se osnovnim doprinosom, po jedinstvenoj stopi za sve radne organizacije na području zajednice u komuni.

Za pokrivanje većeg rizika (organizacije u određenim granama ili užim grupacijama delatnosti kod kojih je veći rizik zdravstvenog osiguranja objektivno uslovljen prirodom i uslovima delatnosti) uvodi se dodatni doprinos po stopama diferenciranim prema stepenu rizika. Grane i grupacije u kojima zajednica socijalnog osiguranja u komuni može uvesti obavezu plaćanja dodatnog doprinosa, određuje narodna skupština republike.

Stopu osnovnog doprinosa za socijalno osiguranje i stope dodatnih doprinosa za organizacije u pojedinim granama i grupacijama u kojima budu uvedeni, određuje skupština zajednice socijalnog osiguranja u komuni u saglasnosti sa narodnim odborom opštine.

Granice do koje se mogu odrediti stope osnovnog doprinosa za zdravstveno osiguranje određuje narodna republika, a stopa dodatnog doprinosa ograničena je zakonom na maksimum od 50% od stope osnovnog doprinosa određene za pojedinu zajednicu socijalnog osiguranja u komuni. Ukupna masa dodatnog doprinosa ograničena je zakonom na 25% od mase osnovnog doprinosa u pojedinu zajednicu.

Osnovne doprinose organizacije plaćaju iz sredstava raspoređenih za lične dohotke radnika, a dodatne doprinose za pokrivanje većeg rizika zdravstvenog osiguranja u pojedinim granama ili grupacijama organizacije plaćaju kao trošak svog poslovanja (režija).

Obavezno reosiguranje određenih rizika u sprovođenju zdravstvenog osiguranja u okviru republičke zajednice postavljeno je tako da odnose između užih i širih zajednica usmerava na ekonomske osnove. Obim reosiguranja i sve njegove elemente reguliše samostalno skupština republičke zajednice.

Ako se završnim računom fonda zdravstvenog osiguranja za pojedinu poslovnu godinu utvrdi da sredstva fonda nisu bila dovoljna, pokriće nastalog manjka obezbeđuje se u prvom redu iz rezerve. Ako rezerva nije dovoljna, potrebna dopunska sredstva obezbeđuju se vanrednim doprinosom koji plaćaju osiguranici iz svojih neto primanja, do određene granice. Vanredni doprinos preko granice koju narodna skupština republike odredi radi zaštite ličnih dohodaka od većeg opterećenja, plaćaju radne organizacije iz sredstava kojima samostalno raspolažu, takođe do određene granice koju utvrđuje narodna skupština republike.

Ako i posle primene svih redovnih i vanrednih doprinosa po najvišoj mogućoj stopi deo manjka u fondu zdravstvenog osiguranja ostane nepokriven, način obezbeđenja potrebnih dopunskih sredstava reguliše narodne republike svojim propisima. Izuzetno, ako se potrebna dopunska sredstva ne bi mogla obezbediti iz drugih izvora, Savezno

izvršno veće može dati saglasnost da izvršno veće republike omogućiti povišenje stope osnovnog doprinosa, tako da sve stope osnovnih doprinosa ukupno premaše najvišu granicu određenu od federacije.

Sredstva ostvarena osnovnim doprinosom, po odbitku režijskih dodataka za zavode i obaveznog izdvajanja za rezervu, unose se u fond zdravstvenog osiguranja. Iz tog fonda podmiruju se obaveze prema osiguranicima i plaćaju premije za reosiguranje.

Visinu režijskog dodatka u stopi osnovnog doprinosa, kojim se obezbeđuje stalan samostalni prihod zavoda za pokriće troškova službe sprovođenja socijalnog osiguranja (ličnih i materijalnih rashoda službe), određuju sporazumno sve komunalne zajednice za koje jedan komunalni zavod vrši upravne, stručne i administrativne poslove u sprovođenju socijalnog osiguranja.

Sredstva za *invalidsko i penzijsko osiguranje* obezbeđuju se osnovnim doprinosima za te grane osiguranja, a u invalidskom osiguranju još i dodatnim doprinosom koji zajednica može da uvede za organizacije određenih grana ili užih grupacija u kojima je rizik invalidskog osiguranja veći od prosečnog. Grane i grupacije u kojima se može uvesti obaveza plaćanja dodatnog doprinosa za invalidsko osiguranje, određuje narodna skupština republike.

Stope doprinosa za invalidsko osiguranje i doprinosa za penzijsko osiguranje određuje skupština republičke zajednice socijalnog osiguranja, u saglasnosti sa izvršnim većem republike.

Visina dodatnog doprinosa za invalidsko osiguranje zakonom je ograničena na najviše 50% od stope osnovnog doprinosa za to osiguranje, a masa sredstava koja se može realizovati dodatnim doprinosom ograničena je na 25% od ukupnih sredstava koja se realizuju osnovnim doprinosom za invalidsko osiguranje u pojedinoj republičkoj zajednici. Osnovne doprinose radne organizacije plaćaju iz sredstava raspoređenih za lične dohotke radnika, a dodatne doprinose za pokrivanje većeg rizika invalidskog osiguranja u pojedinim granama ili grupacijama kao trošak svog poslovanja.

U granama invalidskog i penzijskog osiguranja fondovi su opterećeni dugoročnim obavezama (penzije, invalidnine), pa se zato u ovim granama osiguranja obrazuju posebne stabilne rezerve. Ove rezerve akumuliraju sredstva potrebna za pokriće dela budućih obaveza utvrđenih na osnovu dugoročnijeg planiranja potreba (sigurnosne rezerve). One treba da doprinosu uspostavljanju stabilnijih odnosa u obezbeđivanju sredstava za fondove socijalnog osiguranja, a time i uspostavljanju ekonomskih načela i poslovnosti u upravljanju sredstvima namenjenim za ostvarivanje ciljeva i zadataka socijalnog osiguranja.

S obzirom na trajni karakter prava koja se obezbeđuju invalidskim i penzijskim osiguranjem, u okviru grana invalidskog i penzijskog osiguranja obrazuju se i sredstva potrebna za obezbeđenje realne vrednosti penzija i invalidnina u skladu sa kretanjem troškova života, kao i za potrebno usklađivanje vrednosti tih primanja sa porastom životnog standarda (valorizacije rezerve).

Pokrivanje manjkova u fondovima invalidskog i penzijskog osiguranja vrši se: za rezultate utvrđene godišnjim završnim računom — povećanjem stopa redovnih doprinosa do dozvoljene granice, a za rezultate utvrđene po petogodišnjem bilansu pokriće manjkova — iz određene dela sredstava sigurnosne rezerve, a po potrebi i odgovarajućim povećanjem stopa redovnih doprinosa za određeni period unapred (naredni period perspektivnog društvenog plana).

Ako bi, zbog obezbeđivanja prava osiguranika i održavanja ravnoteže fondova, u nekoj od narodnih republika došlo do nesrazmernog opterećenja ličnih dohodaka ukupnim doprinosima, predviđena je mogućnost intervencije učesćem

šire zajednice u obezbeđenju potrebnih dopunskih sredstava u odnosnoj republici — iz sredstava zajedničkog fonda rezerve Jugoslovenske zajednice socijalnog osiguranja.

Savezno izvršno veće može, na predlog skupštine Jugoslovenske zajednice socijalnog osiguranja, izuzetno odlučiti da i sredstva federacije učestvuju u obezbeđivanju dopunskih sredstava onim fondovima invalidskog i penzijskog osiguranja kod kojih pokrivanje zakonom utvrđenih obaveza nesrazmerno opterećuje izvore sredstava.

DODATAK NA DECU

U novom sistemu dodatak na decu se tretira kao poseban vid društvene zaštite dece odnosno porodice osiguranika. Zbog toga se dodatak na decu odvaja od socijalnog osiguranja, s tim što se finansiranje i organizacija sprovođenja tog vida zaštite privremeno regulišu u prelaznim odredbama novog zakona.¹⁰

¹⁰ Predstoji kompleksno razmatranje problematike tog vida zaštite, pa je ocenjeno kao celishodnije da se položaj i mesto te zaštite trajnije odrede u okviru posebnih propisa kojima će biti u celini regulisana pitanja sistema te zaštite.

Privremeni mehanizam finansiranja dodatka na decu obezbeđuje da se taj vid zaštite finansira po načelu samofinansiranja u okviru narodnih republika, doprinosom za dodatak na decu, koji radne organizacije plaćaju iz sredstava raspoređenih za lične dohotke radnika.

Fond sredstava za dodatak na decu obrazuje se kod republičke zajednice. Poslovanje tog fonda u svemu je odvojeno od poslovanja fondova socijalnog osiguranja.

Federacija određuje najvišu granicu do koje se može odrediti stopa doprinosa za dodatak na decu, u okviru najviše granice određene za sve stope doprinosa ukupno.

Radi obezbeđivanja potrebnih dopunskih sredstava onim narodnim republikama u kojima se doprinosom za dodatak na decu po najvišoj stopi ne mogu pokriti propisima određene obaveze za isplatu tog dodatka, a pokrivanje manjkova putem posebnog doprinosa preko granice određene za redovni doprinos nesrazmerno bi opteretilo lične dohotke, ustanovljen je kod Saveznog zavoda za socijalno osiguranje zajednički fond rezerve za dodatak na decu.

IZVOR: Zakon o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja (»Službeni list FNRJ«, 22/62); Ekspoze člana SIV-a Ljupča Arsova u Saveznoj narodnoj skupštini 23. maja 1962; Izveštaj Saveznog zavoda za socijalno osiguranje za 1960. i 1961.

Dr N. D.

JUGOSLAVIJA I IRAK

POLITIČKI ODNOSI. Sa bivšom Kraljevinom Irakom Jugoslavija nije imala diplomatske odnose. Posle 14. jula 1958, kada je srušen režim kralja Fejsala II i uspostavljena republika, predsednik Tito poslao je (17. jula 1958) poruku premijeru Abdul Karim Kasemu kojom je priznata nova država i izražena želja za uspostavljanjem redovnih diplomatskih odnosa. Posle pozitivnog odgovora iračkog premijera, otvorena je 1958. jugoslovenska ambasada u Bagdadu, dok je Republika Irak otvorila svoju ambasadu u Beogradu 1961. godine.

Još u prvim danima posle uspostavljanja Iračke Republike, kada su neke kolonijalne sile pokušale da ugroze njen opstanak i integritet, jugoslovenska vlada joj je pružila punu političku i moralnu podršku. Povodom iskrcavanja američkih trupa u Libanu, u svom saopštenju od 16. jula 1958, vlada FNRJ je ukazala da je tim samovoljnim aktom na Bliskom istoku stvorena krajnje zabrinjavajuća situacija. U saopštenju od 19. jula vlada FNRJ ukazala je da iskrcavanje britanskih trupa u Jordanu, kao i prethodno iskrcavanje američkih trupa u Libanu, predstavlja dalje zaoštavanje ionako eksplozivne situacije. »Naročito opasnom — kaže se u saopštenju — jugoslovenska vlada smatra nameru jordanskog suverena da se proglasi poglavicom arapske federacije, čime se unapred želi legalizovati eventualna agresija protiv zakonite, nezavisne Iračke Republike.« Pored toga, predsednik Tito je, u okviru konsultovanja o aktuelnoj međunarodnoj situaciji na Srednjem istoku, uputio posebne poruke Haile Selasiju, U Nuu, Nehruu Sukarnu, Karamanlisu i Erlanderu.

Spoljnopolitička orijentacija Iračke Republike razvijala se od početka na bazi saradnje sa svim zemljama uz puno poštovanje principa ravnopravnosti, integriteta i nemešanja u unutrašnje stvari. Istovremeno, naglašavana je potreba borbe protiv kolonijalizma i za uspostavljanje arapskog jedinstva. Polazeći od tih načela, iračka vlada je 24. marta 1959. objavila odluku o napuštanju Bagdadskog pakta, a nešto kasnije pristupila i likvidaciji stranih (britanskih) vojnih baza na svojoj teritoriji.

U okviru razvijanja međunarodne saradnje, iračka vlada je ispoljavala sve veću aktivnost, naročito u OUN, na liniji borbe za mir i miroljubivu aktivnu koegzistenciju. Kao pobornik takve politike, Iračka Republika uzela je aktivno učešće na Beogradskoj konferenciji šefova država i vlada vanblokorskih zemalja.

Ovakva evolucija iračke spoljne politike naišla je na jugoslovenskoj strani na puno razumevanje i spremnost za saradnju, tako da je u toku proteklog četvorogodišnjeg perioda došlo do proširenja i učvršćenja međusobnih odnosa u svim domenima — političkom, ekonomskom i kulturnom.

Bliskost, a često i istovetnost gledišta, naročito je dolazila do izražaja u nizu važnih međunarodnih pitanja koja su raspravljana u OUN (razoružanje, zabrana atomskih proba, likvidacija kolonijalizma, osuda vojnih blokova i rasne diskriminacije, pomoć nerazvijenim zemljama, i dr.). Obe zemlje su nastojale da doprinesu otklanjanju hladnog rata, smanjenju međunarodne zategnutosti i uspostavljanju što boljih odnosa između zemalja u svetu, bez obzira na razlike u društveno-političkim sistemima pojedinih država.

EKONOMSKI ODNOSI. Ekonomski odnosi između Jugoslavije i Iraka regulisani su Sporazumom o trgovini i ekonomskoj saradnji od 2. oktobra 1958 (koji ujedno predstavlja prvi sporazum ove vrste koji je Iračka Republika

zaključila s jednom stranom zemljom posle 14. jula 1958). Ovaj sporazum predviđa široke mogućnosti za razvoj privredne, tehničke i naučne saradnje između dve zemlje.

Kretanje robne razmene od 1958. pokazuje sledeći pregled:

(U milionima din.)					
	1958	1959	1960	1961	1962 (prvo tromesečje)
Izvoz	40	333	478	401	68
Uvoz	1.076	1.037	705	1.232	653

Po strukturi, najveći deo uvoza iz Iraka čini nafta, dok izvoz u Irak, iako dosad u relativno skromnim okvirima, pokazuje pozitivnu tendenciju povećanja plana finalnih industrijskih proizvoda (elektroproizvoda, tekstila, cigareta, papira, proizvoda od polivinila, itd.). Povoljne izgledi za povećanje jugoslovenskog izvoza u Irak naročito je stvorila potreba iračke privrede za uvozom investicione i druge opreme radi ispunjavanja petogodišnjeg plana 1961—1965. Za jugoslovensku industriju je od posebnog značaja iznalaženje mogućnosti za učešće u izgradnji velikog broja investicionih objekata, čija je realizacija predviđena u narednim godinama.

Doprinos poboljšanju međusobnih privrednih odnosa predstavljali su Jugoslovenska industrijska izložba održana u Bagdadu od 15. oktobra do 15. novembra 1961, čijem je otvaranju prisustvovao sekretar Saveznog izvršnog veća za industriju Danilo Kekić, kao i poseta iračkog ministra za industriju, generala Mohiedin Abdel Hamida, Jugoslaviji za vreme Zagrebačkog velesajma 1961. Jugoslovenska industrijska izložba u Bagdadu, kao i razgovor i kontakti dvojice visokih privrednih rukovodilaca Jugoslavije i Iraka, doprineli su boljem upoznavanju obostranih mogućnosti i rešenosti da se ekonomski odnosi između dve zemlje što više prošire.

TEHNIČKA SARADNJA. Saradnja u ovoj oblasti regulisana je takođe Sporazumom o trgovini i ekonomskoj saradnji od 1958. U privrednim preduzećima i ustanovama u Iraku nalazi se na radu 30 jugoslovenskih stručnjaka. Zaključen je ugovor za odašiljanje kompletnih posada za dva iračka prekomorska broda (prva grupa od 8 pomoraca već je otputovala u Irak). Jedan jugoslovenski akademski slikar radi kao profesor na »Institute for Fine Arts« u Bagdadu. Iračka vlada se interesuje za nove jugoslovenske stručnjake (inženjere, profesore, i dr.) za razne privredne grane, odnosno za rad na Bagdadskom univerzitetu. Istovremeno, u Jugoslaviji se na specijalizaciji nalazi 8 iračkih stručnjaka.

KULTURNA SARADNJA. Kulturna saradnja razvija se na bazi Konvencije o saradnji na polju prosvete, nauke i kulture, zaključene 23. marta 1959. u Beogradu. Od tada se na osnovu ovog ugovornog instrumenta, redovno izdaju godišnji programi, koji su sve sadržajni i obimniji. Među značajnije manifestacije na kulturnom planu spadaju poseta iračke kulturne delegacije Jugoslaviji 1959, razmena izložbi likovnih umetnosti u Beogradu odnosno Bagdadu povodom nacionalnih praznika dveju zemalja 1960, poseta jugoslovenske univerzitetske delegacije Iraku 1961, kao i Izložba savremene jugoslovenske umetnosti u Bagdadu 1962.

Na Bagdadskom univerzitetu studira 8 jugoslovenskih studenata (arapski jezik i arheologiju), kao stipendisti iračke vlade, a u Jugoslaviji, na raznim fakultetima, oko 80 iračkih studenata, od kojih su 30 stipendisti Komisije za kulturne veze sa inostranstvom.

IZVOR: Dokumentacija Državnog sekretarijata za inostrane poslove.

T. S.

POSETA POTPREDSEDNIKA SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA ALEKSANDRA RANKOVIĆA REPUBLICI ITALIJI

Na poziv italijanske vlade, potpredsednik Saveznog izvršnog veća Aleksandar Ranković boravio je u zvaničnoj poseti Italiji od 13. do 15. juna 1962.

U izjavi agenciji ANSA pred svoju posetu, potpredsednik Ranković je, posle izraženog zadovoljstva zbog pozitivnog razvoja jugoslovensko-italijanskih odnosa, između ostalog, rekao: »Kao susedne zemlje, Jugoslavija i Italija prirodno su upućene na svestranu međusobnu saradnju. Ono što je već učinjeno na rešavanju pitanja nasledenih iz prošlosti, zatim sve intenzivniji odnosi i saradnja na privrednom, kulturnom i drugim poljima, kao i živi kontakti stanovništva pograničnih rejonu, sve je to dovelo do stvaranja atmosfere dobrog susedstva i uzajamnog poverenja, koja sada nesumnjivo karakteriše naše odnose«. Govoreći o značaju sve boljih jugoslovensko-italijanskih odnosa, potpredsednik Ranković je rekao da takvi odnosi, pored toga što doprinose opštem poboljšanju atmosfere u ovom delu sveta, »predstavljaju i primer uspešne i obostrano korisne saradnje zemalja sa različitim društvenim i političkim uređenjima«.

Potpredsednika Rankovića primio je u Rimu predsednik Republike Antonio Senji.

Za vreme svoje posete Aleksandar Ranković je vodio razgovore sa predsednikom vlade Amintore Fanfanijem i potpredsednikom Atiliom Pičonijem.

U razgovorima sa potpredsednikom Pičonijem sa jugoslovenske strane su učestvovali, pored potpredsednika Rankovića, pomoćnik državnog sekretara za inostrane poslove Danilo Lekić, jugoslovenski ambasador u Rimu Mihajlo Javorski, šef kabineta potpredsednika Saveznog izvršnog veća Petar Ivičević, načelnik u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove Salko Fejić, savetnik Boris Batelino, prvi sekretar u DSIP-u Branko Komatina i ekonomski savetnik Ambasade u Rimu Nikola Ilijić. Sa italijanske strane, pored potpredsednika vlade i ministra inostranih poslova Atilija Pičonija, u razgovorima su učestvovali podsekretar za inostrane poslove Karlo Ruso, generalni sekretar Ministarstva inostranih poslova ambasador Atilio Katani, italijanski ambasador u Beogradu Alberto Berio, generalni direktori u Ministarstvu inostranih poslova Bornari Ortona, del Balco, i drugi.

Na završetku zvaničnog dela posete potpredsednika Saveznog izvršnog veća Aleksandra Rankovića u Rimu je objavljen zajedničko saopštenje. U saopštenju se ističe da je u toku razgovora, koji su vođeni u duhu otvorenosti i razumevanja,

»došlo do široke razmene mišljenja o međunarodnim problemima od obostranog interesa, kao i o jugoslovensko-italijanskim odnosima«.

U razmatranju međunarodnih problema, obe strane su istakle potrebu većeg zalaganja za poboljšanje međunarodne atmosfere, kao i za iznalaženje rešenja za sadašnje probleme putem pregovaranja. Razmatrani su i neki problemi u vezi sa procesima ekonomske integracije. »Pošto je sa jugoslovenske strane — kaže se u saopštenju — izražena zabrinutost zbog mogućih posledica primene izvesnih mera Zajedničkog evropskog tržišta na jugoslovensku privredu, a posebno na jugoslovensko-italijansku razmenu, italijanska strana je izložila ciljeve Zajedničkog tržišta i izrazila uverenje da od toga jugoslovensko-italijanska razmena neće trpeti štete.«

U razgovorima o bilateralnoj saradnji, sa zadovoljstvom je konstatovan uspešan razvoj italijansko-jugoslovenskih odnosa i izražena rešenost da se ti odnosi dalje unapređuju. Dve strane su se saglasile »da pojačaju napore za ubrzanje rešavanja pitanja od obostranog interesa u vidu već postignute saglasnosti u toku ovoga kao i prethodnih susreta državnika dveju zemalja«.

Na kraju saopštenja se kaže da su obe strane istakle »da jugoslovensko-italijanska saradnja predstavlja ne samo njihov zajednički interes nego i značajan doprinos razvoju međunarodne saradnje, kao i ucvršćenju mira«.

U toku posete potpredsednik Ranković pozvao je predsednika vlade Amintore Fanfanija, kao i ministra inostranih poslova Atilija Pičonija, da posete Jugoslaviju. Oba poziva su prihvaćena, a datum posete biće utvrđen naknadno.

Posle povratka iz Italije, potpredsednik Ranković je u izjavi za domaću i stranu štampu najpre istakao atmosferu otvorenosti i srdačnosti u razgovorima koje je imao sa predsednikom Republike Senijem, predsednikom vlade Fanfanijem i potpredsednikom Pičonijem. »U takvoj atmosferi — rekao je potpredsednik Ranković — i naši susreti i razgovori podsećali su više na prijateljske sastanke suseda koji se dogovaraju i rešavaju zajedničke probleme, nego na neke formalne međudržavne razgovore.«

»Naravno, — istakao je dalje potpredsednik Ranković — ovakav karakter posete bio je omogućen prethodnim uspešnim razvojem i postignutim nivoom odnosa. Međutim, uveren sam da su direktni kontakti i razgovori koje smo vodili mogli samo doprineti daljem razvoju tih odnosa. Uostalom, o tome svedoči i postignuta saglasnost da se nastavi sa konstruktivnim zalaganjem za rešavanje onih pitanja koja nisu još dobila svoje potpuno rešenje, kao što je, na primer, manjinsko, kao i za opšte unapređenje svestrane saradnje — ekonomske, kulturne i druge.«

Potpredsednik Ranković je na kraju istakao i razumevanje italijanske javnosti za unapređivanje odnosa sa Jugoslavijom. »Kada se sve to uzme u obzir — realni interesi dveju zemalja za što uspešniju saradnju koja odgovara i opštim interesima, podrška takvoj orijentaciji od strane naroda dveju zemalja, i na kraju dobra volja dveju vlada — onda nema nikakve sumnje da predstoji dalji uspešan razvitak jugoslovensko-italijanskih odnosa. Poseta iz koje se vraćam tome je znatno doprinela i možemo je smatrati potpuno uspešnom.«

IZVOR: »Borba« od 13. do 17. i 21. juna 1962.

T. K.

MEĐUNARODNI UGOVORI ZAKLJUČENI U PRVOJ POLOVINI 1962.¹

BILATERALNI UGOVORI

TRGOVINSKI, PLATNI I FINANSIJSKI UGOVORI

ALBANIJA

Protokol o robnoj razmeni između FNRJ i NR Albanije za 1962, potpisan u Tirani 12. marta 1962 (Rs. br. 120, 28. juna 1962²).

ARGENTINA

Trgovinski sporazum između FNRJ i Republike Argentine, potpisan u Buenos Airesu 6. novembra 1961 (Rs. br. 65, 13. aprila 1962).

AUSTRIJA

Zajednički zapisnik sa zasedanja Mešovite komisije predviđene čl. 6 Sporazuma od 25. oktobra 1948. o proširenju privrednih odnosa između FNRJ i Republike Austrije, održanog u Beogradu od 9. do 30. januara 1962 (Rs. br. 50, 13. aprila 1962).

Protokol o pregovorima Jugoslovensko-austrijske mešovite komisije predviđene čl. 6 Trgovinskog sporazuma od 25. oktobra 1948, održanim u Beogradu od 9. do 30. januara 1962 (Rs. br. 103, 28. juna 1962).

BRAZIL

Protokol o radu Mešovite jugoslovensko-brazilske komisije za robnu azmenu, potpisan u Rio de Žaneiru 9. januara 1962 (Rs. br. 51, 13. aprila 1962).

ČEHOSLOVAČKA

Protokol o razmeni robe između FNRJ i ČSR za 1962, potpisan u Pragu 27. marta 1962 (Rs. br. 125, 28. juna 1962).

DANSKA

Protokol o robnoj razmeni između FNRJ i Kraljevine Danske za period od 1. novembra 1961. do 31. oktobra 1962, potpisan u Beogradu 16. decembra 1961 (Rs. br. 52, 13. aprila 1962).

GRČKA

Zapisnik II sastanka Mešovitog grčko-jugoslovenskog odbora za privrednu saradnju i tehničku pomoć, održanog u Atini od 4. do 20. decembra 1961 (Rs. br. 123, 28. juna 1962).

INDIJA

Protokol o robnoj razmeni za 1962, potpisan u Nju Delhiju 6. februara 1962 (Rs. br. 108, 28. juna 1962).

INDONEZIJA

Ugovor o ekonomskoj saradnji između FNRJ i Indonezije, potpisan u Džakarti 18. aprila 1962.

ITALIJA

Dodatni protokol uz Trgovinski sporazum između FNRJ i Republike Italije od 3. avgusta 1961, potpisan u Beogradu 5. maja 1962.

Dodatni protokol uz Sporazum između FNRJ i Republike Italije o lokalnoj razmeni između pograničnih zona Sežana—Nova Gorica—Tolmin i Gorica—Videm od 31. marta 1955, potpisan u Beogradu 5. maja 1962.

¹ Vidi: »Međunarodni ugovori zaključeni u drugoj polovini 1961«, »Jug. pregled«, 1961, decembar, str. 532—534 (78—80). Iz tehničkih razloga u tom registru nisu mogli biti obuhvaćeni svi ugovori zaključeni u drugoj polovini 1961, pa se daju ovde.

² Oznaka »Rs. br.« i datum uz nju označavaju pod kojim je brojem i kada Savezno izvršno veće ratifikovalo odnosno odobrilo pomenuti sporazum. Svi ugovori bez te oznake nalaze se još u toku ratifikacije.

Dopunski protokol uz Sporazum između FNRJ i Republike Italije o lokalnoj razmeni između pograničnih zona Buja, Kopra, Sežane i Nove Gorice s jedne strane, i Trsta s druge strane, od 31. marta 1955, potpisan u Beogradu 5. maja 1962.

Sporazum o proširenju primene specijalnih uslova predviđenih Sporazumom između vlade FNRJ i Republike Italije od 15. jula 1959. godine o specijalnim isporukama, zaključen razmenom pisama u Beogradu 29. decembra 1961 (Rs. br. 105, 28. juna 1962).

Zapisnik o sastanku predsednika jugoslovenske delegacije i predsednika italijanske delegacije u Stalnoj mešovitoj komisiji za sprovođenje Udinskog sporazuma, održanom u Rimu od 26. februara do 6. marta 1962 (Rs. br. 73, 15. maja 1962).

IZRAEL

Sporazum o produženju važnosti Protokola o robnoj razmeni od 14. marta 1961, zaključen u Beogradu razmenom pisama od 25. januara i 19. februara 1962 (Rs. br. 115, 28. juna 1962).

KAMBODŽA

Sporazum o produženju važnosti za period od godinu dana sporazuma o trgovini i plaćanju, zaključenih između FNRJ i Kambodže, zaključen u Phnom-Penhu razmenom nota od 2. marta i 15. juna 1962.

KIPAR

Trgovinski sporazum između FNRJ i Republike Kipra, potpisan u Nikoziji 5. januara 1962 (Rs. br. 107, 28. juna 1962).

Sporazum o izmeni Trgovinskog sporazuma između FNRJ i Republike Kipra od 5. januara 1962, zaključen u Beogradu razmenom pisama od 9. i 10. januara 1962.

KUBA

Protokol o razmeni robe između FNRJ i Republike Kube za 1962, potpisan u Beogradu 19. decembra 1961.

LIBAN

Sporazum o recipročnom oslobođenju od plaćanja carina za turističke netrgovačke publikacije sa Libanom, zaključen u Bejrutu razmenom nota od 28. aprila 1961. i 24. januara 1962.

MAĐARSKA

Protokol o robnoj razmeni između FNRJ i NR Mađarske u 1962, potpisan u Budimpešti 3. februara 1962 (Rs. br. 76, 15. maja 1962).

MEKSIKO

Sporazum o obeštećenju meksičke državljanke Vilme Eremy, zaključen u Beogradu razmenom nota od 5. maja 1962 (Rs. br. 134, 28. juna 1962).

MONGOLIJA

Protokol o robnoj razmeni za 1962, potpisan u Ulan Batoru 30. januara 1962 (Rs. br. 122, 28. juna 1962).

NEMAČKA DEMOKRATSKA REPUBLIKA

Protokol između FNRJ i vlade NDR o uzajamnoj robnoj razmeni i razmeni usluga u 1962, potpisan u Beogradu 13. februara 1962.

PAKISTAN

Sporazum između vlade FNRJ i vlade Pakistana o načinu plaćanja radova na izgradnji 160 bunara u Pakistanu, zaključen u Karačiju razmenom pisama od 27. januara 1962 (Rs. br. 121, 28. juna 1962).

POLJSKA

Zapisnik o zasedanju Mešovite komisije na osnovu čl. 6 Trgovinskog sporazuma između vlade FNRJ i vlade NR Poljske o uzajamnim isporukama robe u godinama 1961—1965. od 5. decembra 1960. i na osnovu pisama predsednika delegacija, priloženih Protokolu o robnoj razmeni za 1960. od 2. novembra 1961, održanom u Varšavi od 21. maja do 4. juna 1962.

Protokol o IV zasedanju Jugoslovensko-poljskog komiteta za privrednu saradnju, potpisan u Beogradu 29. januara 1962 (Rs. br. 118, 28. juna 1962).

Dodatni protokol uz Trgovinski sporazum između vlade FNRJ i vlade NR Poljske o uzajamnim isporukama robe u godinama 1961—1965, od 5. decembra 1960, potpisan u Beogradu 29. januara 1962 (Rs. br. 60, 13. aprila 1962).

Dodatni Protokol uz Protokol između vlade FNRJ i vlade NR Poljske o robnoj razmeni za 1962, potpisan u Beogradu 29. januara 1962 (Rs. br. 59, 13. aprila 1962).

RUMUNIJA

Protokol o robnoj razmeni za 1962. između FNJR i Rumunske Narodne Republike, potpisan u Beogradu 16. februara 1962 (Rs. br. 62, 13. aprila 1962).

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

Protokol o trgovinskoj razmeni između FNJR i SSSR u 1962, potpisan u Moskvi 15. februara 1962 (Rs. br. 133, 28. juna 1962).

SENEGAL

Sporazum o trgovini između vlade FNJR i vlade Republike Senegala, potpisan u Beogradu 6. aprila 1962.

Sporazum o ekonomskoj, tehničkoj i industrijskoj saradnji između vlade FNJR i vlade Senegala, potpisan u Beogradu 6. aprila 1962 (Rs. br. 110, 28. juna 1962).

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

Sporazum o poljoprivrednim proizvodima između vlade FNJR i vlade SAD, potpisan u Beogradu 28. decembra 1961.

Sporazum o izmeni i dopuni Sporazuma o poljoprivrednim proizvodima između FNJR i SAD od 28. decembra 1961, potpisan u Beogradu 21. aprila 1962.

Sporazum o poljoprivrednim proizvodima između FNJR i SAD, potpisan u Beogradu 21. aprila 1962 (Rs. br. 101, 28. juna 1962).

Sporazum o izmeni Sporazuma između Administracije za saradnju (ICA) agencije vlade SAD i Odeljenja za ekonomsku pomoć Komiteta za spoljnu trgovinu vlade FNJR o projektu poljoprivrede u Jugoslaviji od 29. juna 1959, potpisan u Vašingtonu 19. aprila 1962.

Sporazum o utvrđivanju kursa za uvoz knjiga i filmova iz SAD u FNJR po Programu, potpisan u Beogradu 22. januara 1962 (Rs. br. 69, 15. maja 1962).

Sporazum o isporuci poljoprivrednih viškova iz SAD, potpisan u Beogradu 18. maja 1962.

SUDAN

Sporazum između FNJR i Republike Sudana o produženju roka za korišćenje neiskorišćenog dela kredita, datog Republici Sudanu na osnovu Sporazuma o isporuci jugoslovenske robe na kredit od 18. jula 1959. do 18. jula 1962, zaključen u Kartumu razmenom pisama od 24. aprila i 26. maja 1962.

ŠPANIJA

Sporazum o produženju važnosti do 16. aprila 1963. Platnog aranžmana, zaključen između FNJR i Instituto Espanol de Moneda Extrañera od 17. aprila 1961, zaključen razmenom pisama od 17. aprila i 7. maja 1962. u Madridu.

ŠVEDSKA

Protokol o robnoj razmeni između FNJR i Kraljevine Švedske za period od 1. jula 1962. do 30. juna 1963, potpisan u Štokholmu 21. januara 1962.

TUNIS

Sporazum o trgovini i dugoročnoj ekonomskoj saradnji između FNJR i Tunisa, potpisan u Tunisu 19. marta 1962.

Sporazum o privrednoj saradnji između vlade FNJR i vlade Republike Tunisa, potpisan u Beogradu 2. februara 1962 (Rs. br. 97, 28. juna 1962).

TURSKA

Dopunski protokol uz Trgovinski sporazum između vlade FNJR i vlade Republike Turske, potpisan u Ankari 7. marta 1962.

UJEDINJENA ARAPSKA REPUBLIKA

Protokol uz Platni sporazum od 1957, potpisan u Beogradu 20. februara 1962.

Platni sporazum između FNJR i UAR, potpisan u Kairu 13. juna 1962.

Protokol uz Dugoročni sporazum o trgovini i privrednoj saradnji između FNJR i UAR od 26. juna 1956, potpisan u Beogradu 20. februara 1962 (Rs. br. 91, 21. maja 1962).

SARADNJA NA POLJU SAOBRAĆAJA, POLJOPRIVREDE I HIDROTEHNIKE

AUSTRIJA

Protokol o I zasedanju predstavnika nadležnih organa predviđenih Sporazumom između vlade FNJR i austrijske savezne vlade o regulisanju prekograničnog drumskog prevoza putnika i robe, održanom u Beogradu od 10. do 13. januara 1962. (Rs. br. 70, 15. maja 1962).

Protokol o sprovođenju čl. 33 Sporazuma između vlade FNJR i austrijske savezne vlade od 23. marta 1961. o regulisanju drumskog prevoza putnika i robe, potpisan u Beču 18. aprila 1962 (Rs. br. 130, 28. juna 1962).

Rezime-Zapisnik o VIII zasedanju Stalne jugoslovensko-austrijske komisije za Dravu, održanom u Salzburgu od 22. do 16. maja 1962.

Zajednički zapisnik sastanka Mešovite komisije predviđene tač. 8 Priloga II Sporazuma između vlade FNJR i austrijske savezne vlade o regulisanju prekograničnog drumskog prevoza putnika i robe, održanog u Beogradu od 27. februara do 2. marta 1962.

BUGARSKA

Zajednički zapisnik o razgovorima između delegacija vlade FNJR i vlade NR Bugarske o ubrzanju izgradnje puta Niš—Dimitrovgrad, vođenim u Beogradu od 23. do 31. januara 1962.

Sporazum između vlada FNJR i NR Bugarske o ribarstvu u graničnim vodama, potpisan u Beogradu 23. januara 1962 (Rs. br. 86, 21. maja 1962).

Sporazum o dopuni Sporazuma između jugoslovenskih i bugarskih železničkih uprava za uređenje granične službe za putnički i prtljažni saobraćaj od 22. maja 1960, zaključen u Niškoj Banji razmenom nota od 23. februara i 27. aprila 1962 (Rs. br. 111, 28. juna 1962).

GVINEJA

Sporazum između FNJR i Republike Gvineje o redovnom vazdušnom saobraćaju, potpisan u Beogradu 9. decembra 1961 (Rs. br. 67, 13. aprila 1962).

ITALIJA

Sporazum o izmeni Priloga I uz Sporazum između FNJR i Republike Italije o regulisanju drumskog prevoza putnika i robe od 27. jula 1960, zaključen u Beogradu razmenom nota od 8. i 19. decembra 1961 (Rs. br. 66, 13. aprila 1962).

Protokol o II zasedanju Mešovite komisije predviđene čl. 38. Sporazuma između FNJR i Republike Italije o regulisanju drumskog prevoza putnika i robe od 27. jula 1960, održanom u Sarajevu 13. i 14. decembra 1961 (Rs. br. 54, 13. aprila 1962).

MAĐARSKA

Zapisnik sastanka održanog u vremenu od 24. do 27. januara 1962. u Budimpešti između delegacija Jugoslovenskih železnica i Mađarskih državnih železnica (Rs. br. 94, 21. maja 1962).

Sporazum između vlade FNJR i vlade NR Mađarske o regulisanju drumskog prevoza robe teretnim vozilima, kao i o carinskom postupku u vezi s tim prevozom, potpisan u Budimpešti 9. februara 1962 (Rs. br. 85, 21. maja 1962).

Zapisnik VII zasedanja Jugoslovensko-mađarske komisije za vodoprivredu, održanog u Budimpešti od 12. do 19. juna 1962.

RUMUNIJA

Zapisnik IX redovnog zasedanja Jugoslovensko-rumunske hidro-tehničke komisije, održanog u Beogradu od 12. do 22. decembra 1961 (Rs. br. 61, 13. aprila 1962).

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

Sporazum između Zajednice Jugoslovenskih PTT i American Telephone and Telegraph company o uspostavljanju direktnog radio-telefonskog saobraćaja između FNJR i SAD, potpisan u Njujorku 9. decembra 1961.

ŠVAJCARSKA

Sporazum o drumskom saobraćaju sa Švajcarskom, potpisan u Bernu 29. marta 1962 (Rs. br. 96, 28. juna 1962).

UJEDINJENA ARAPSKA REPUBLIKA

Aranžman o službama telekomunikacija između FNJR i UAR, potpisan u Kairu 28. februara 1962 (Rs. br. 92, 21. maja 1962).

Sporazum o poštanskoj službi između vlade FNJR i UAR, potpisan u Kairu 28. februara 1962 (Rs. br. 90, 21. maja 1962).

KULturna SARADNJA

BELGIJA

Program kulturne i naučne saradnje između FNJR i Kraljevine Belgije za 1962. i 1963, potpisan 14. aprila 1962. u Beogradu (Rs. br. 126, 28. juna 1962).

BUGARSKA

Ugovor o naučnoj saradnji između Saveznog saveta za naučni rad FNJR i Bugarske akademije nauka i Akademije poljoprivrednih nauka NR Bugarske za 1962. i 1963, potpisan u Beogradu 29. januara 1962 (Rs. br. 116, 28. juna 1962).

ČEHOSLOVAČKA

Dopunski protokol o programu kulturne saradnje između FNJR i ČSR, potpisan u Beogradu 28. aprila 1962 (Rs. br. 128, 28. juna 1962).

LIBAN

Konvencija o kulturnoj saradnji između FNJR i Libana, potpisana u Beogradu 30. decembra 1961 (Rs. br. 94, 21. maja 1962).

MONGOLSKA NARODNA REPUBLIKA

Sporazum o kulturnoj saradnji između FNJR i Mongolske Narodne Republike, potpisan u Ulan Batoru 12. januara 1962 (Rs. br. 68, 13. aprila 1962).

NORVEŠKA

Program za primenu Kulturnog sporazuma između FNJR i Kraljevine Norveške u 1962. i 1963. i Pravilnik za primenu Programa kulturne saradnje u 1962. i 1963, potpisan u Oslu 9. aprila 1962.

POLJSKA

Protokol o pregovorima o naučnoj saradnji između Saveznog saveta za naučni rad FNJR i Poljske akademije nauka za 1962. i 1963, potpisan u Beogradu 21. februara 1962 (Rs. br. 124, 28. juna 1962).

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

Planovi kulturne i naučne saradnje između FNJR i SSSR za 1962. i 1963, sa Protokolom o rezultatima pregovora o planovima naučne i kulturne saradnje, potpisani u Moskvi 21. decembra 1961 (Rs. br. 40, 6. marta 1962).

SUDAN

Program kulturne saradnje između FNJR i Republike Sudana za 1962. i 1963, potpisan u Beogradu 23. marta 1962 (Rs. br. 127, 28. juna 1962).

TUNIS

Kulturna konvencija između FNJR i Tunisa, potpisana u Tunisu 5. marta 1962 (Rs. br. 109, 28. juna 1962).

UJEDINJENA ARAPSKA REPUBLIKA

Plan kulturne saradnje između FNJR i UAR za 1962. i 1963, potpisan u Kairu 10. januara 1962.

VELIKA BRITANIJA

Sporazum između vlade FNJR i vlade Velike Britanije i Severne Irske o uvozu u Jugoslaviju britanskih knjiga, filmova i drugog materijala prosvetne i kulturne prirode i sticanju prava na takav materijal, zaključen u Beogradu razmenom nota od 5. i 13. februara 1962 (Rs. br. 102, 28. juna 1962).

NAUČNO-TEHNIČKA I INDUSTRIJSKA SARADNJA

BUGARSKA

Zapisnik sa VII zasedanja Jugoslovensko-bugarske komisije za naučno-tehničku saradnju, održanog u Beogradu od 9. do 16. juna 1962.

ČEHOSLOVAČKA

Protokol IV zasedanja Mešovite jugoslovensko-čehoslovačke komisije za naučno-tehničku saradnju, potpisan u Beogradu 13. juna 1962.

GANA

Protokol o razgovorima održanim u Akri od 9. do 25. aprila 1962. u vezi s izgradnjom luke Sekondi, potpisan u Akri 28. juna 1962.

MAĐARSKA

Zapisnik sa zasedanja Mešovite jugoslovensko-mađarske komisije za naučno-tehničku saradnju, održanog u Beogradu od 20. do 24. februara 1962 (Rs. br. 117, 28. juna 1962).

POLJSKA

Zapisnik I zasedanja Jugoslovensko-poljske radne grupe za saradnju i razvoj brodograđevne industrije, sazvanog na osnovu odluke IV zasedanja Jugoslovensko-poljskog komiteta za privrednu saradnju od 29. januara 1962. u Varšavi, potpisan u Varšavi 28. maja 1962.

Protokol sa sastanka Jugoslovensko-poljske stručne radne mešovite grupe za saradnju u proizvodnji cinka koncentrata, potpisan u Beogradu 13. juna 1962.

Protokol sa sastanka Jugoslovensko-poljske mešovite stručne radne grupe za industrijsku saradnju, potpisan u Beogradu 26. maja 1962.

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

Zapisnik sa VIII zasedanja Jugoslovensko-sovjetske komisije za naučno-tehničku saradnju između FNJR i SSSR-a, potpisan u Moskvi 20. decembra 1961

SUDAN

Sporazumni zapisnik o razgovorima vođenim između člana SIV-a i sekretara za saobraćaj i veze Marina Cetinića i člana Vrhovnog vojnog saveta i ministra saobraćaja Republike Sudana general-majora Ahmeda Magdoub El Bahary-a sa razmenjenim pismima (kojima je produžen rok otplate kredita koji sudanska strana koristi za nabavku brodova u Jugoslaviji), potpisan u Beogradu 18. juna 1962.

Protokol II zasedanja Mešovite jugoslovensko-sudanske komisije za naučno-tehničku saradnju, potpisan u Beogradu 17. februara 1962.

GRANIČNI SPORAZUMI

ALBANIJA

Zapisnik sa XII redovnog zasedanja Glavne mešovite komisije formirane na osnovu čl. 5 Sporazuma između vlade FNJR i vlade NR Albanije o merama za sprečavanje ili rešavanje incidenata koji bi se eventualno mogli dogoditi u buduću na liniji državne jugoslovensko-albanske granice, održanog u Skadru od 31. maja do 6. juna 1962.

Zapisnik sa zasedanja Mešovite jugoslovensko-albanske komisije za obnovu graničnih piramida i drugih graničnih oznaka sa prilozima, održanog od 4. do 9. decembra 1961. u Podgradcu (Rs. br. 64, 13. aprila 1962).

BUGARSKA

Izmena Priloga I uz Sporazum između FNJR i NR Bugarske o načinu ispitivanja i rešavanja graničnih incidenata (fuzionisanje sektora 1 i 2 u jedan sektor), zaključenog razmenom nota u Beogradu 5. decembra 1961. i u Sofiji 14. februara 1962 (Rs. br. 112, 28. juna 1962).

GRČKA

Zapisnik sa III zasedanja Stalne mešovite pogranične jugoslovensko-grčke komisije, održanog od 7. do 14. maja 1962. u Skopju.

MAĐARSKA

Zapisnik sastavljen u Budimpešti 4. juna 1962. po predmetu donetih odluka i konstatacija na XIX redovnom zasedanju jugoslovensko-mađarske Glavne mešovite komisije za predupređenje i ispitivanje graničnih incidenata, održanog od 29. maja do 4. juna 1962.

Sporazum o izmeni Sporazuma između vlade FNJR i vlade NR Mađarske o načinu predupređenja i ispitivanja graničnih incidenata na jugoslovensko-mađarskoj granici od 28. avgusta 1953, zaključen u Budimpešti 4. juna 1962.

RUMUNIJA

Zapisnik sa vanrednog zasedanja Mešovite komisije za ispitivanje i rešavanje graničnih incidenata na jugoslovensko-rumunskoj granici, održanog u Pančevu—Ečka od 25. do 28. aprila 1962.

SPORAZUMI IZ OSTALIH OBLASTI

BUGARSKA

Zapisnik sa sastanka Mešovite jugoslovensko-bugarske komisije za zaštitu bilja, održanog u Sofiji od 26. do 30. aprila 1962 (Rs. br. 132, 28. juna 1962).

ČEHOSLOVAČKA

Zapisnik sa II zasedanja Mešovite komisije osnovane u smislu čl. 8 Konvencije između FNJR i ČSR o saradnji na polju socijalne politike, održanog u Beogradu od 15. do 19. maja 1962.

ITALIJA

Sporazum o produženju važnosti Sporazuma o ribolovu italijanskih ribara u jugoslovenskim vodama od 20. novembra 1958, zaključen u Beogradu razmenom nota od 28. februara 1962 (Rs. br. 93, 21. maja 1962).

POLJSKA

Protokol sa zasedanja Mešovite jugoslovensko-poljske komisije za saradnju u oblasti zaštite narodnog zdravlja, održanog u Beogradu od 24. januara do 3. februara 1962. sa Planom saradnje za 1962 (Rs. br. 119, 28. juna 1962).

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

Ugovor između FNJR i SSSR o pravnoj pomoći u građanskim porodičnim i krivičnim stvarima, potpisan u Moskvi 24. februara 1962.

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

Sporazum o uzajamnom priznanju uverenja o ispravnosti brodske opreme, potpisan u Vašingtonu 6. marta 1962.

ŠVAJCARSKA

Konvencija o socijalnom osiguranju sa Švajcarskom, potpisana u Bernu 27. juna 1962.

VELIKA BRITANIJA

Sporazum o primeni Konvencije o sudskom postupku u građanskim i trgovačkim stvarima između FNRJ i Velike Britanije od 27. februara 1936. na vojnu bazu Ujedinjenog Kraljevstva na Kipru, zaključen u Beogradu razmenom pisama od 9. januara i 11. maja 1962.

MULTILATERALNI UGOVORI

Evropska konvencija o carinskom tretmanu platformi koje se upotrebljavaju za međunarodni transport, potpisana u Ženevi 9. decembra 1960.

Preporuka Saveta za carinsku saradnju o uzorcima koji su neznatne vrednosti u smislu Međunarodne konvencije za olakšanje uvoza trgovačkih uzoraka i reklamnog materijala, potpisana u Brislu 30. novembra 1956 (Rs. br. 113, 28. juna 1962).

Preporuka Saveta za carinsku saradnju od 8. decembra 1960. o uključivanju u statističke svrhe pod pozicije u carinske tarife ili statističke nomenklature zemalja članica, potpisana u Brislu 8. decembra 1960.

Završni akt Konferencije UN za prijavljivanje doprinosa Programu tehničke pomoći i Specijalnom fondu za 1960, potpisan u Njujorku 13. oktobra 1960 (Rs. br. 49, 15. aprila 1962).

Svetska konvencija o autorskom pravu, potpisana u Ženevi 6. septembra 1952.

Preporuka Saveta za carinsku saradnju o tehničkim carinskim pitanjima koja se proučavaju na međunarodnom planu, potpisana u Brislu 30. novembra 1956 (Rs. br. 114, 28. juna 1962).

Carinska konvencija o karnetu ATA za privremeni uvoz robe, doneta u Brislu 6. decembra 1961 (Rs. br. 99, 28. juna 1962).

Aranžman o poštanskim uputnicima i poštanskim putničkim bonovima i Aranžman o otkupnim pošiljkama, doneti u Otavi 3. oktobra 1957 (Rs. br. 100, 28. juna 1962).

Aranžman o međunarodnom deponovanju industrijskih uzoraka ili modela, donet u Hagu 28. novembra 1960.

Bečka konvencija o diplomatskim imunitetima, doneta u Beču 18. aprila 1961.

Aranžman o odbeglim mornarima, donet u Hagu 23. novembra 1957.

Jedinstvena konvencija o opojnim drogama, potpisana u Njujorku 30. marta 1961.

O. B.

SADRŽAJ 1962.

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Ustavni razvitak Jugoslavije	145—149	(31—35)
Opšta politika Saveznog izvršnog veća u 1961. godini	97—114	(7—24)
Promene u organizaciji Saveznog izvršnog veća i savezne uprave	237—239	(51—53)
Amnestija učinilaca krivičnih dela	150—152	(36—38)
Krivično-pravna zaštita bezbednosti drumskog saobraćaja	49— 54	(1—6)
Režim prelaska jugoslovenske državne granice	195—202	(43—50)
Upravni postupak	153—156	(39—42)
Sednice Savezne narodne skupštine	115	(25)
240—241	(54—55)	
Sednice republičkih narodnih skupština	116—119	(26—29)
Sednice Saveznog izvršnog veća	120	(30)
242—244	(56—58)	

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Stavovi jugoslovenskih sindikata prema aktuelnim problemima međunarodnog sindikalnog pokreta	55— 58	(1—4)
Međunarodna saradnja Narodne omladine Jugoslavije u 1961.	58— 60	(4—6)

PRIVREDA

Savezni društveni plan za 1962.	1— 4	(1—4)
Budžetski sistem i budžetska potrošnja	5— 12	(5—12)
Bankarski i kreditni sistem	13— 19	(13—19)
Čist prihod i njegova raspodela u periodu januar—septembar 1961.	20— 23	(20—23)
Privreda u 1961.	61— 67	(35—41)
Snaga pogonskih mašina u industriji	166—168	(80—82)
Brodogradnja 1957—1961.	203—205	(91—93)
Proizvodnja i potrošnja uglja 1957—1961. .	245—251	(111—117)
Hemijska industrija 1958—1961.	206—210	(94—98)
Drvena industrija 1958—1961.	68— 74	(42—48)
Industrija celuloze i papira	211—214	(99—102)
Tekstilna industrija 1957—1961.	215—218	(103—108)
Industrija kože i obuće	252—255	(118—121)
Prehrambena industrija 1956—1961.	168—175	(82—89)
Tržišna proizvodnja poljoprivrede	23— 25	(23—25)
Povrtarstvo	125—132	(63—70)
Krmno bilje	259—264	(125—130)
Stanje i problemi unutrašnje trgovine	157—165	(71—79)
Robni promet na malo 1957—1961.	26— 29	(26—29)

Spoljnotrgovinske cene i odnosi razmene u periodu 1956—1961.	121—124	(59—62)
Izvoz drveta	30— 34	(30—34)
Ekonomski odnosi sa Italijom	265—268	(131—134)
Auto-moto turizam	219—222	(107—110)
Razvoj jugoslovenskih pomorskih luka	75— 78	(49—52)
Plovna mreža unutrašnje plovidbe i njeno iskorišćavanje	255—258	(121—124)
Tarife u saobraćaju	79— 84	(53—58)
Izgradnja tunela	175—176	(89—90)

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Organizacija i finansiranje socijalnog osiguranja	269—274	(13—18)
Struktura lekara	133—136	(9—12)
Zdravstveno osiguranje poljoprivrednih proizvođača	85— 89	(3—7)
Izgradnja stanova za borbe narodnooslobodilačkog rata i ratne vojne invalide	35— 36	(1—2)
Centri za socijalni rad	89— 90	(7—8)

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Državna prvenstva u 1961.	45— 48	(1—4)
Sportsko-pedagoški centri	181—182	(5—6)

SPOLJNA POLITIKA

Bilateralni odnosi u 1961.	141—142	(7—8)
Jugoslavija i Irak	275	(23)
Učešće Jugoslavije na XVI redovnom zasjedanju Generalne skupštine UN	183—191	(11—19)
Delatnost Jugoslavije u OUN i drugim međunarodnim organizacijama	143—144	(9—10)
Poseta predsednika Tita Ujedinjenoj Arapskoj Republici i Sudanu	91	(1)
Poseta ministra inostranih poslova SSSR Andreja Gromika Jugoslaviji	192	(20)
Poseta državnog sekretara za inostrane poslove Koče Popovića nekim zemljama Latinske Amerike i SAD	235—236	(21—22)
Poseta potpredsednika SIV-a Aleksandra Rankovića Italiji	276	(24)
Međunarodni ugovori zaključeni u prvoj polovini 1962.	277—280	(25—28)
Diplomatsko-konzularna predstavništva	92— 96	(2—6)

»Jugoslovenski pregled« izlazi u mesečnim sveskama.
Godišnja pretplata 6.000 dinara / Redakcija: Moše Pijade 8 / tel. 33-610.
Administracija: Ulica Kosmajka 7 / tel. 22-778 / pošt. fax 62 / Beograd.

101—14
Tekući račun kod Narodne banke br. $\frac{2-645}{2-645}$

Štampa: Beogradski grafički zavod, Beograd.

